

T.C. İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI

**ANNE- BABASI BOŞANMIŞ 12-15 YAŞINDAKİ ÇOCUKLAR İLE
AYNI YAŞ GRUBUNDAKİ ANNE –BABASI BOŞANMAMIŞ
ÇOCUKLARIN BENLİK SAYGISI VE DEPRESYON
DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YEŞİM CANLI

135180120

Danışman: Yard. Doç. Dr. Muzaffer Şahin

İstanbul, 2017

T.C. İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI

Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı

**ANNE- BABASI BOŞANMIŞ 12-15 YAŞINDAKİ ÇOCUKLAR İLE
AYNI YAŞ GRUBUNDAKİ ANNE –BABASI BOŞANMAMIŞ
ÇOCUKLARIN BENLİK SAYGISI VE DEPRESYON
DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan: **Yeşim CANLI**

135180120

KABUL VE ONAY

Yeşim CANLI tarafından hazırlanan “Anne- Babası Boşanmış 12-15 Yaşlarındaki Çocuklar İle Aynı Yaş Grubundaki Anne –Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı Ve Depresyon Düzeylerinin Karşılaştırılması” başlıklı bu çalışma, Savunma Sınavı tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tezin/Raporun Türü olarak kabul edilmiştir.

Başkan : [Unvanı, Adı ve SOYADI]

(Danışman)

Üye : [Unvanı, Adı ve SOYADI]

Üye : [Unvanı, Adı ve SOYADI]

Üye : [Unvanı, Adı ve SOYADI]

Üye : [Unvanı, Adı ve SOYADI]

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve SOYADI]

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi/doktora tezi/dönem projesi olarak sunduğum “Anne babası boşanmış 12-15 yaşındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne babası boşanmamış çocukların benlik saygısı ve depresyon düzeylerinin karşılaştırılması” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Yeşim CANLI

ÖNSÖZ

Boşanma, aile içerisindeki tüm bireyleri ilgilendiren ve etkileyen bir durumdur. Hiç kuşkusuz çocukların başına gelebilecek en travmatik durumlardan biridir. Boşanmış bir ailenin bireyi olmak her zaman çocuklara zarar veren bir durum olmayabilir. Anne ve babanın evliliklerinin bitişini ne şekilde tasarladıkları, boşanmadan sonra hayatları ve çocukları ile düzenli ve sağlıklı olarak ilişkiye devam etmeleri travmayı etkileyen faktörlerdir. Evin içinde huzursuz bir ailenin içinde yaşam sürmeye çalışan çocuk olmakta oldukça zordur aslında.

Boşanma sırasında anne babaların kendileride zor bir dönemden geçmektedirler, ancak duygusal sorunlar yaşarlarken anne baba olmayı unutmamalıdır. Güven veren bir tarafta olmayı seçip çocuklarının ebeveyn olmaya devam edeceklerini çocuğa hissettirmeli ve davranmalıdır. Bu dönemlerde anne baba tutumunda oluşan olumsuzluklar, çocuklarda değişik rahatsızlıklarla kendisini gösterebilmektedir. Depresyon da bu rahatsızlıklardan birisidir. Sağlıklı bir boşanma düzeneği yaratmak, çocuğun sosyal becerilerini geliştirmek, depresyonla ilişkiyi azaltabilmektedir.

Bu araştırmada, akademik çalışmaları arasında zamanını ayırarak bana her aşamasında yol gösteren ve yardımcı olan tez danışmanım Yard. Doç. Dr. Muzaffer Şahin'e ilgi ve desteğinden ötürü teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca beni her eğitim çalışmamda sonsuz yüreklendiren babam Nurettin Canlı artık yanımda olamasa da içimdeki mücadele gücü ile yanımdaydı ve annem Sadriye Canlı beni destekleyen en önemli kadın, sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

ANNE- BABASI BOŞANMIŞ 12-15 YAŞLARINDAKİ ÇOCUKLAR İLE AYNI YAŞ GRUBUNDAKİ ANNE –BABASI BOŞANMAMIŞ ÇOCUKLARIN BENLİK SAYGISI VE DEPRESYON DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRMASI

Yeşim Canlı

Yüksek Lisans Tezi, Psikoloji Anabilim Dalı

Danışman: Yard. Doç.Dr. Muzaffer Şahin

Haziran, 2017 - 104 sayfa

Çoğu anne baba, boşanma sürecinde yaşananlar ve boşanma konusunda çocuklarına ne şekilde davranacakları konusunda kararsız kalmaktadır. Ancak çocuğun boşanmaya uyumunda, ebeveynleri tarafından verilen bilgi ve destek önemli bir rol oynamaktadır.

Boşanmış ailelerin çocukları bu olaydan etkilenebilmekte ve benlik saygılarında değişimler olabilmektedir. Normalde çocuklarda benlik saygısı yaş ilerledikçe daha fazla gelişmektedir fakat boşanmış ailelerin çocuklarında bu durum farklılıklar yaratabilmektedir. Ayrıca bazı boşanan ailelerin çocuklarında çocukluk çağı depresyonu görülebilmektedir. Çocukluk çağı depresyonu zayıf ya da negatif ebeveyn ilişkisinden kaynaklanabileceği gibi genetik ve öğrenme yoluyla da aktarılabilmektedir.

Bu araştırmada boşanan ailelerin çocuklarında benlik saygısı ve çocukluk çağı depresyonu konuları birtakım sosyo-demografik ilişkiler çerçevesinde incelenmektedir. Bunların birbirleri ile olan farklılıkları araştırılıp olumlu veya olumsuz yönde etki gören noktaların belirlenmesi amaçlanmıştır. Çocuk depresyonu ile benlik saygısı arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

ABSTRACT

COMPARISON OF THE RELATIONSHIP BETWEEN DEPRESSION AND SELF-RESPECT OF 12 - 15 YEARS OLD CHILDREN WITH DIVORCED PARENTS AND COMPARISON OF SAME AGE GROUP WITH MARRIED PARENTS

Yeşim CANLI

Master Thesis, Psychology Department

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Muzaffer şAHİN

June, 2017 – 104 pages

Most parents are undecided about how they will treat their children in the process of divorce. However, the information and support provided by parents play an important role in the child's adjustment to divorce.

The children of divorced families can be affected by this and there might be changes in their self-esteem. Normally, children's self-esteem grows with age, but this can make a difference in the children of divorced parents. In addition, childhood depression can be seen in the children of the some scattered families. The childhood depression may originate from a weak or negative parental relationship, as well as through genetic and learning.

In this study, self-esteem and childhood depression are examined in the frame of the socio-demographic relations of the children of divorced parents. This study is aimed to investigate the differences between them and determine the points which are affected in the positive or negative manner. There was a negative correlation between child depression and self-esteem.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YEMİN METNİ	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1.1.Boşanma.....	3
1.2.Boşanma Nedenleri.....	5
1.3.Boşanma Sürecine Etki Eden Faktörler	8
1.4.Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkileri	11
1.4.1.Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Kısa Süreli Etkileri.....	12
İKİNCİ BÖLÜM	13
BENLİK SAYGISI KAVRAMI.....	13
2.1.Benlik Kavramı.....	13
2.1.1 Benlik Türleri.....	16
2.1.1.1.Olumlu Benlik.....	17
2.1.1.2.Olumsuz Benlik.....	17
2.1.2. Benlik Kavramı Unsurları.....	19
2.1.2.1. Benlik Tutarlılığı.....	19
2.1.2.2. Benlik Kontrolü.....	19
2.1.2.3. Benlik Saygısı	20
2.1.2.4. Benlik Saygısı Kavramı	21
2.1.2.5. Benlik Saygısı Düzeyi.....	21
2.1.2.6. Düşük ve Yüksek Benlik Saygısı.....	21
2.2.Benlik Saygısının Gelişimi	24

2.3.Rosenberg’e Göre Benlik Saygısı	26
2.4.Coopersmith’e Göre Benlik Saygısı	26
2.5.Çocuk ve Ergenlerde Benlik Saygısı	28
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	29
DEPRESYON VE ÇOCUKLARDA DEPRESYON KAVRAMI.....	29
3.1. Depresyon	30
3.1.1.Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği (ÇDÖ).....	30
3.1.2.Çocuklarda Görülen Depresyon Belirtileri	31
3.1.1.1.Düşünce Bozuklukları.....	32
3.1.1.2.Duygusal Sorunlar.....	33
3.1.1.3.Fizyolojik Sorunlar	33
3.1.3.Depresyonu Açıklayan Kuramsal Modeller	34
3.1.2.1.Beck’in Bilişsel-Davranışsal Modeli	34
3.1.2.2.Depresyonun Gelişiminde Öğrenilmiş Çaresizlik Modeli	37
3.4.Algılanan Anne-Baba Tutumları.....	39
3.2.1.Çocuğun Psiko-Sosyal Gelişiminde Anne-Baba-Çocuk İlişkilerinin Rolü.....	40
3.2.1.1.Anne-Çocuk İlişkisinin Önemi	41
3.2.1.2.Baba-Çocuk İlişkisinin Önemi.....	43
3.2.2.Anne-Baba Tutumlarına İlişkin Öne Sürülen Modeller	44
3.2.2.1.Psikodinamik Model	44
3.2.2.2.Davranışçı Model.....	45
3.2.2.3.Baumrid’in Sınıflaması	45
3.2.2.4. Maccoby ve Martin’in İki Boyutlu Bakış Açısı	47
3.2.3.Aile İçi İlişkilerde Görülen Farklı Anne Baba Davranışları	49
3.2.3.2.Anne-Babaların Tutum ve Davranışlarının Çocuklar Üzerindeki Etkileri.....	51
3.5.Boşanmış Ailelerde Yaşayan Çocukların Depresyon İlişkisi	53
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	57
YÖNTEM.....	57
4.1. Araştırma Modeli	57
4.2.Tezin Amacı :.....	57
4.3. Tezin Önemi.....	57
4.4.Araştırma Sınırlılıkları	58
4.5.Araştırma Soruları.....	58

4.6.Evren Örneklem	59
4.7.Verilerin Toplanması	59
4.8.Verilerin Analizi:	60
BULGULAR	61
BEŞİNCİ BÖLÜM	82
TARİŞMA VE SONUÇ	82
5.1.Tartışma	82
5.2.Sonuç	85
ÖNERİLER	86
KAYNAKÇA	87
EKLER.....	96
Ek-1.Kişisel Bilgi Formu	96
Ek-2.Copersmith Benlik Saygısı Ölçeği	98
Ek-3.Çocuk Depresyonu Ölçeği	99

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.2001-2014 Yılları Arasında Boşanma Sayısı.....	4
Tablo 2.Yüksek Benlik Saygısı İle Düşük Benlik Saygısı Arasındaki Farklar.....	23
Tablo 3.Cinsiyet ve Yaş Dağılımları.....	66
Tablo 4.Aile Yapısı, Kiminle Yaşıyorsunuz, Ailenizin Kaçınıcı Çocuğusunuz Değişkenleri Dağılımları	66
Tablo 5.Boşanmış Aile Sahip Çocukların Anne ve Babaları Görme Sıklığı	69
Tablo 6. Boşanmış ve Boşanmamış Aileye Sahip Olan Çocukların Depresyon Düzeyleri Arasında Bağımsız Örneklem t Testi.....	71
Tablo 7.Anne Babanın Boşanma Durumu İle Çocuğun Benlik Saygısı Düzeyi Arasında Ki-Kare Testi.....	71
Tablo 8.Depresyonla Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Analizi	72
Tablo 9. Anne Babası Boşanmış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle Cinsiyet Değişkeni Arasındaki Farklılaşma Durumunu Araştırmaya Yönelik Bağımsız Örneklem t Testi	73
Tablo 10.Anne Babası Boşanmış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle Yaş Değişkeni Arasındaki Farklılaşma Durumunu Araştırmaya Yönelik Anova Analizi.....	73
Tablo 11.Çoklu Karşılaştırma Testi Tablosu	74
Tablo 12.Anne Babası Boşanmış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle “Kiminle Yaşıyorsunuz” Değişkeni Arasındaki Farklılaşma Durumunu Araştırmaya Yönelik Anova Analizi	74
Tablo 13.Anne Babası Boşanmış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle Kardeş Sayısı Değişkeni Arasındaki Farklılaşma Durumunu Araştırmaya Yönelik Anova Analizi.....	75
Tablo 14.Çoklu Karşılaştırma Testi Tablosu	77
Tablo 15.Anne Babası Boşanmış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle “Anne Eğitim Düzeyi” Değişkeni Arasındaki Farklılaşma Durumunu Araştırmaya Yönelik Anova Analizi	78
Tablo 16.Anne Babası Boşanmış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle “Anne Mesleği” Değişkeni Arasındaki Farklılaşma Durumunu Araştırmaya Yönelik Anova Analizi.....	79
Tablo 17. Anne Babası Boşanmış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle “Babanız Öz mü Üvey mi? ” Değişkeni Arasındaki Farklılaşma Durumunu Araştırmaya Yönelik Bağımsız Örneklem t Testi.....	79
Tablo 18.Anne Babası Boşanmış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle “Baba Eğitim Düzeyi” Değişkeni Arasındaki Farklılaşma Durumunu Araştırmaya Yönelik Anova Analizi	80
Tablo 19.Çoklu Karşılaştırma Testi Tablosu	81
Tablo 20.Anne Babası Boşanmış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle “Anneniz Babanız Boşanma Süresi” Değişkeni Arasındaki Farklılaşma Durumunu Araştırmaya Yönelik Anova Analizi.....	82
Tablo 22.Post Hoc Tablosu.....	82
Tablo 23. Anne Babası Boşanmış Çocukların “Annenizi Ne Kadar Sıklıkla Görüyorsunuz? * Benlik Saygısı Düzeyi” Değişkenleri Arasındaki Ki kare Testi.....	82

Tablo 24. Anne Babası Boşanmamış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle Cinsiyet Değişkeni Arasında Bağımsız örneklem t Testi	83
Tablo 25. Anne Babası Boşanmamış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle Yaş Değişkeni Arasında Anova Analizi.....	84
Tablo 26. Anne Babası Boşanmamış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle “Kardeş Sayısı?” Değişkeni Arasında Anova Analizi.....	85
Tablo 27. Anne Babası Boşanmamış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle “Kimlerle Yaşıyorsunuz?” Değişkeni Arasında Bağımsız örneklem t testi.....	85
Tablo 28. Anne Babası Boşanmamış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle Baba Eğitim Düzeyi Değişkeni Arasında Anova Analizi.....	85
Tablo 29. Anne Babası Boşanmamış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle Aile Yapısı Değişkeni Arasında Bağımsız Örneklem t Testi.....	85

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.2001-2014 Yılları Arasında Boşanma Dağılımları Grafiği.....	5
Şekil 2.Kaç Kardeşiniz Var” Değişkeni Dağılımları	67
Şekil 3.Anne Eğitim Düzeyi Dağılımları	68
Şekil 4.Babanızın Eğitim Düzeyi.....	68
Şekil 5.Anneniz Babanızın Boşanma Süresi Değişkeni Dağılımları	69
Şekil 6.Anne Babayı Görme Sıklığı Değişkeni Dağılımları	70
Şekil 7.Anneyi Görme Sıklığı Değişkeni Dağılımları	70

GİRİŞ

Boşanma sürecinin her insanda farklı etkileri olmakla birlikte, ortak bazı etkileri de bulunabilmektedir. Boşanma, her bireyde farklı seyreden bir kriz süreci olarak tanımlanmaktadır (Uyar 1999). Birçok anne baba, bu süreçte yaşananlar ve boşanma konusunda çocuklarına ne şekilde ve ne kadar bilgi vermeleri gerektiğine karar verememektedir. Boşanma sonrası bazı ebeveynlerin çocuklarına yardım edemeyecek kadar büyük sorunları ortaya çıkabilmektedir. Ancak çocukların bu süreç hakkında açıklamalara ve ebeveynlerinin desteğine çok fazla ihtiyaçları vardır. Çocuğun boşanmaya uyumunda, ebeveynleri tarafından verilen bilgi ve desteğin olumlu etkisi olduğundan söz edilmektedir (Walczack ve Burns, 1999; Sun, 2000).

Boşanmanın çocuk üzerindeki kısa ve uzun süreli etkileri üzerinde araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmalar sonucunda boşanmanın çocuk üzerindeki geçici ve kalıcı etkileri; çocukların boşanma sürecinde ne gibi davranışlar sergilediği belirlenmiştir. Boşanmanın ardından çocuklarda en yoğun görülen sorunlardan birinin sinirlilik, sorunlarla başa çıkamama, dürtü kontrol bozuklukları olduğu bulunmuştur. Bauserman (2002), çocuğun boşanmaya uyumunda velayetin önemi üzerinde durmaktadır.

Wallerstein ve Lewis (2004), boşanmanın ardından çocuğun ilk yaşadığı duygunun şok ve mutsuzluk olduğunu; ayrıca yalnızlık, ebeveynlere öfke ve şaşkınlık duyularının da çok sık görüldüğünü belirtmektedirler.

Çocuk boşanmanın hemen ardından maddi durumlarında, sosyal çevre, okul, arkadaşlar gibi birçok alanda radikal değişiklikler yaşamaktadır. Boşanma çocukların süregelen yaşantısının kökten değiştirmesi bakımında ciddi bir olaydır. Boşanmış ailelerin çocuklarının, yetişkinlik yaşantıları hatta kendi evliliklerinde bile uyum güçlükleri yaşayabildiklerine dair araştırmalar vardır (Amato, 1996; Teachman, 2002).

Benlik, psikolojik açıdan kişinin çevresini algılamasında, değerlendirmesinde, yapılandırmasında ve çevresine tepkide bulunmasında en önemli dayanaktır (Kulaksızoğlu, 2001: 98-99).

Rosenberg (1967) benlik saygısının 12-13 yaşları civarında çok az olduğunu, asıl 14 yaşından sonra, yetişkinliğin ilk evresine doğru geliştiğini belirtmektedir (Keinanen, Kiukanniemi, Knuttimä, 2001, s.176).

Depresyondaki diğer kişiler gibi çocuklarda duygusal olarak kendilerini toplumdan yalıtırlar, insanlardan uzaklaşırlar ve aile etkinliklerine ya da toplumsal olaylara katılmaya karşı koyarlar. Arkadaşları ile ilişkileri bozulur. Okul başarısında düşme ilk ortaya çıkan bulgulardan birisidir (Göğüş, 2000:33).

BİRİNCİ BÖLÜM

Boşanma olgusu günümüzde sıkça tartışılan ve çözüm üretilmeye uğraşılan bir mevzudur. Boşanma oranları gün geçtikçe artmakta bu parçalanmış ailelerin çocukları üzerinde büyük hasarlar görülmektedir. Çalışmanın bu bölümünde boşanma olgusu nedenleri, boşanmaya etkide bulunan faktörler, boşanmanın çocuk üzerindeki kısa ve uzun süreli etkileri incelenecektir. Yıllara göre boşanma oranlarına yer verilecek ve bir takım çıkarımlarda bulunulacaktır.

1.1.Boşanma

Boşanma, eşler arasındaki hukuki, duygusal ve cinsel birlikteliğin sona erdirilmesidir. Evliliğin yasal bağı mahkeme süreciyle sonlanmakta, duygusal bağın sona ermesi ise uzun zaman almaktadır. Toplumsal baskılar ya da bireylerden kaynaklanan sorunlar nedeniyle biten evliliklerde zamanla sınırlı olan yoğun bir stres söz konusu olmaktadır. Boşanma ile yalnızca “eş olma” durumu sona ermemekte, bu sonuç beraberinde çeşitli sosyal ve psikolojik sorunları getirmektedir. Boşanma ve evlilik, çok boyutlu ve karmaşık olgulardır. Boşanma sürecinin her insanda farklı etkileri ve zamanlaması olmakla birlikte, ortak bazı noktalar bulunmaktadır. Boşanma, her bireyde farklı seyreden bir kriz süreci olarak tanımlanmaktadır (Uyar 1999). Boşanmanın olumsuz taraflarının olması hem süregelen düzenin bozulmasından hem de birçok paylaşımda bulunan ilişkinin bitmesinden kaynaklanabilmektedir. Eşler arasındaki bağların kopması kişileri negatif yönde etkileyebilmekte ve olumsuz bir sürecin başlamasına neden olabilmektedir.

Evlilik ilişkisinde, bireysel gereksinim ve beklentilerin karşılanmaması, eşler arasındaki etkileşim, paylaşım ve sosyal ilişkilerin “hoşgörü” sınırlarını aşacak düzeyde bozulması gibi nedenler eşlerden biri veya her ikisi üzerinde “stres veya kaygıya” neden olmaktadır. Bu stres, kaygı ve korkular başlangıçta aile içinde çeşitli uyum çabaları ile giderilmeye çalışılır. İlişkiyi sürdürme ve evliliği korumaya yönelik bu uyum çabaları başarısız kaldığında ise eşler boşanma ile sonuçlanabilecek bir ayrılma sürecine girerler (Özgüven 2000). Böyle durumlarda yasal olarak kurulan evlilik birliğinin yine yasal olarak sona erdirilmesine “boşanma” adı verilir. Evlilik yaparak birlikte yaşayan ve aile birliğini oluşturan eşlerin, çeşitli nedenlerle bu

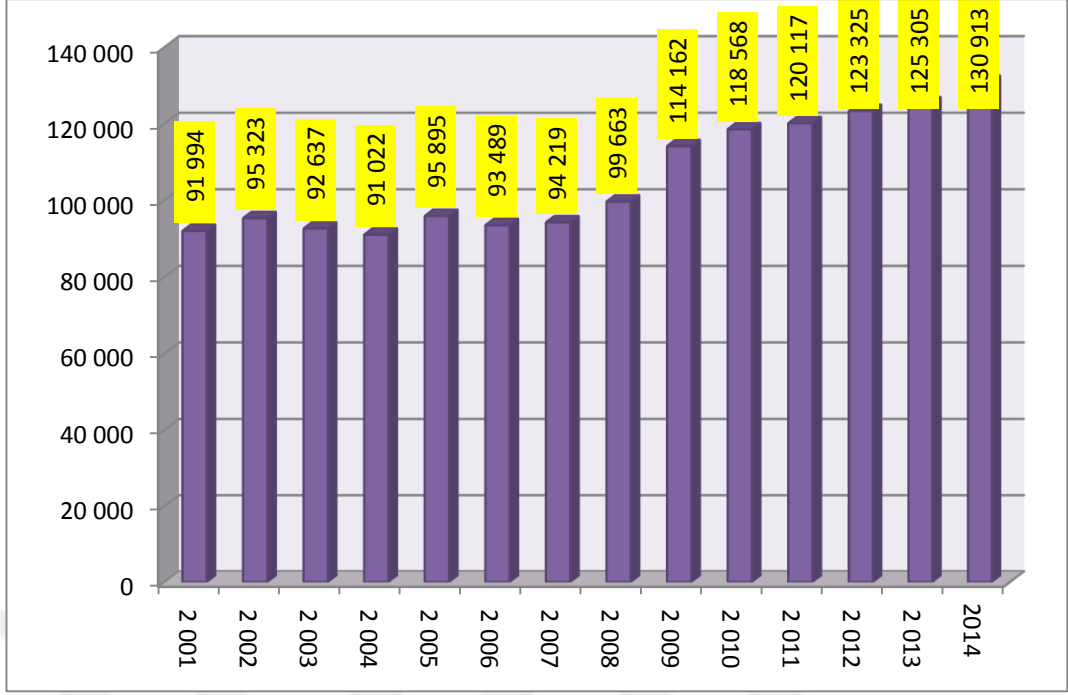
birlikteliği sürdürememeleri boşanmaya yol açar. Türk hukukuna göre; evlilik gerçekleşikten sonra kanunen uygun bulunan bazı sebeplerin ortaya çıkması halinde eşlerin birisinin isteği ile hakimin evlilik birliğini sona erdirmesine “boşanma” denir (Özgüven 2000). Evlilik birliği birlikte yaşamayı ve daha birçok paylaşımı beraberinde getiren bir ilişki olsa da eşlerin birbirlerine olan saygı ve hoşgörülerinin azalması durumunda son bulabilmektedir. Boşanma şeklinde nitelendirilen bu ilişkinin son bulma durumu kanuni olarak da eşlerin birbirlerinden bağımsız duruma gelmelerini sağlamaktadır.

Türkiye’de boşanma sayısına ait bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 1. 2001-2014 Yılları Arasında Boşanma Sayısı

Yıllar	Boşanma Sayısı
2001	91 994
2002	95 323
2003	92 637
2004	91 022
2005	95 895
2006	93 489
2007	94 219
2008	99 663
2009	114 162
2010	118 568
2011	120 117
2012	123 325
2013	125 305
2014	130 913

Kaynak: TÜİK hayati istatistik verilerinden derlenmiştir. (<http://www.tuik.gov.tr>)

Kaynak: Tablo 1 verileri esas alınarak sütun grafiği oluşturulmuştur.

Şekil 1. 2001-2014 Yılları Arasında Boşanma Dağılımları Grafiği

Yukarıdaki tablo ve grafik incelendiğinde Türkiye’de 2000-2014 döneminde boşanma sayısında artış olduğu görülmektedir. 2000 yılında 91.994 olan boşanma sayısı 2014 yılında yaklaşık %50 artarak 130.913’e çıkmıştır. Grafikten de görüldüğü üzere 2008 yılından itibaren boşanma sayısının yükselen bir trend izlediği görülmektedir. Çalışmanın bir sonraki kısmında boşanma nedenleri anlatılacak böylece istatistiklerle ortaya konulan bu ciddi durumun altında yatan sebepler anlaşılmış olacaktır. Boşanma nedenlerinin ortaya koyulması boşanma oranlarının yıllara göre neden değişim gösterdiğini de gösterecektir.

1.2.Boşanma Nedenleri

Türk Medeni Kanunu, boşanma işlemlerini standartlaştırmıştır. Bu kanuna göre boşanma nedenleri altı grupta toplanmaktadır. Özel boşanma nedenleri; zina, hayata kast, pek kötü ve onur kırıcı muamele, suç işlemek ve haysiyetsiz hayat sürmek, terk ve akıl hastalığı olarak Medeni Kanunun 161-165. Maddelerinde sıralanmıştır. Genel boşanma nedeni ise, evlilik birliğinin sarsılması veya ortak

yaşamın yeniden kurulamaması, eşlerin boşanmada anlaşmaları ile fiili ayrılık nedeniyle ortak yaşamın kurulamaması olarak kanunun 166. Maddesinde tarif edilmiştir. Evliliğin bitmesine yol açan sebepler çok çeşitli olabilmesine karşın, en çok görülen sebepler şunlardır; Ekonomik sorunlar, eşlerin sosyo-kültürel yapı farklılıkları, cinsel sorunlar, iletişim bozukluğu, eşlerden birinin ihaneti, aile içi şiddet, zevk ayrılıkları, eşlerin birbirlerini ihmal edişi, ailelerin aşırı müdahalesi, eşlerden biri veya her ikisinin ailelerine bağımlı ya da zayıf kişilikte olmaları, çocuk olmaması, ciddi ekonomik ve sınıfsal farklılıklar, yaş farkının fazla olması, erken yaş evlilikleri, aile baskısı ile evlendirmeler, taraflardan birinin ani kişilik ve yaşam pratiğinin değişmesi, psikiyatrik sorunlar/depresyon, panik atak, şizofreni vb., uyuşturucu, alkol ve kumar alışkanlığı (Hortaçsu, 1991: 37).

Ancak, sürekli geçimsizlik ya da daha ağır nedenler her zaman evliliği yıkmaz. Ağır ruhsal dengesizliklere, çok kötü davranışlara, evlilik dışı ilişkilere karşın sürüp giden nice evlilik gösterilebilir. Eşlerden birinin ya da ikisinin mutsuzluğu pahasına sürdürülen evlilikler hiç de az değildir. Mutlu görünen birçok evlilik vardır ki; sudan ve yüzeysel nedenlerden dolayı, kısa sürede boşanmayla biter. Evlilikte karşılıklı beklentiler vardır. Sürekli olarak boşa çıkan beklentiler, başarısız kalan yaklaşma çabaları, duygusal bağı sarsar. Böylece evlilik, duygusal alışverişin dengesiz olduğu bir ortama dönüşür ve boşanma kaçınılmaz bir hal alır. Eşlerden birinin umudunu kesmemesinden, yalnız başına yaşamını sürdürmek istememesinden ve çocukların sorumluluğundan dolayı evlilik sürebilir ama eşler duygusal olarak birbirlerinden ayrılmışlardır (Sucu, 2007: 11).

Tarhan (2007: 106)'a göre ise, evliliğin yıkılmasında gerçek sebep sevgi, saygı ve güven bağlarının zayıflamasıdır; ekonomik sıkıntılar, ilgisizlik, eğitimsizlik, iletişim kuramama, aldatma, kişilik çatışması gibi faktörlerin çoğu birer belirtidir. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün "Boşanma Nedenleri Araştırması" (2009a: 138-141) sonuçlarına göre boşanma nedenleri genel olarak; evliliğin daha kuruluş aşamasında etkili olan; evlenecek kişilerin ailelerinin evliliği onaylamamaları, bireylerin ailelerinde boşanma olaylarının (anne/baba, kardeş ve diğer aile bireyleri) yaşanması, evlenen çiftlerin ailelerinin birbiriyle uyumlu ilişkiler kuramaması, evlilik öncesinde eşte fark edilen olumsuz özelliklerin değişeceğine ilişkin beklentinin gerçekleşmemesi ve evlilik ilişkilerinde çiftlerin ailelerinin baskıya varan müdahalelerinin olduğu saptanmıştır. Bu tür sorunlarla başlayan evliliklerde sorunların tolere edilerek çözülmesi beklenirken, aksine sorunlar

katlanarak hatta başka sorunları da beraberinde getirerek eşleri boşanma sürecine itebilmektedir.

Ayrıca, eşler arası iletişimsizlik ve bundan kaynaklanan sorunlar, ekonomik sorunlar (borçlu olma, sorumsuzluk, iflas vb.) ile eşlerin birbirleriyle farklı karakter özellikleri taşıması gibi özelliklerin boşanmada etkili olduğu tespit edilmiştir. Çalışan kadınların artan sorumlulukları ve yükleri nedeniyle aile içinde rol çatışması yaşanması, bu durumda erkeklerin eşlerinin çalışması durumunda da ev içi rollerini aksatmamaları konusunda gösterdikleri direnç nedeniyle yaşanan çatışmalar, ailede kadına ve çocuklara yöneltilen şiddet, eşin çocuklarla yeterince ilgilenmemesi konularında yaşanan gerginlikler de boşanmayı etkilemektedir. Diğer yandan, ataerkil toplum yapısının bir uzantısı olarak hala erkeğin kadın üzerindeki baskın rolü evliliklerde çeşitli şekillerde kendini gösterebilmektedir.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün "Aile Yapısı Araştırması-2006" (2010) araştırmasında boşanmış bireylere boşanmalarının en önemli sebebinin ne olduğu sorulmuştur. Aldatma, aldatılma, içki ve kumar, dayak/kötü muamele, eşlerin ailelerine karşı saygısız davranması, sorumsuz ve ilgisiz davranma, yüz kızartıcı suç (hırsızlık, dolandırıcılık, gasp), çocuk olmaması, ailedeki çocuklara karşı kötü muamele, evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama, eşin ailesinin aile içi ilişkilere karışması, terk etme olarak belirtilen nedenler tespit edilmiştir.

Kadınlar da, evliliklerinin boşanma ile sonuçlanmasında içki ve kumarı en önemli neden olarak görenlerin oranı % 11'dir. Karısı ile boşanmasına neden olarak ailesine saygısızlığı öne süren erkeklerin oranı % 16'dır. Kadınlar arasında, ailesine saygısızlık ettiği için eşinden boşananların oranı ise % 5'tir. Her iki cinsiyette yaklaşık eşit oranlarda görülen "sorumsuz ve ilgisiz davranma", boşanmalarda en önemli sebepler arasında (erkeklerde % 17, kadınlarda % 19) yer almaktadır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın "Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması" (2011) sonuçları da, boşanma deneyimi yaşayan bireylerin boşanma nedenlerinde benzer sonuçları tespit etmiştir. Türkiye genelinde en yüksek orana sahip boşanma nedeninin % 27,3 ile sorumsuz ve ilgisiz davranma olduğu görülmektedir. % 12 ile evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama ve % 11,7 ile aldatma takip etmektedir. Diğer taraftan dayak/kötü muamele % 11,4 ve içki/kumar alışkanlığı % 8,8 oranları da (s. 229) diğer boşanma sebeplerindendir.

Yine, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün "Aile Yapısı araştırması- 2006" (2010) araştırmasında evlilik deneyimi yaşamış bireylere hangi

olgunun tek başına boşanma nedeni olabileceği sorulmuştur. Eşlerin birbirlerini (bir kez bile olsa) aldatması, eşlerden birinin alkolik/kumarbaz olması, eşlerin birbirine kötü muamelede bulunması, eşlerden birinden kaynaklanan çocuk sahibi olunamaması durumu, eşlerin birbirinin ailesi ile geçinememesi, erkeğin evin ekonomik olarak geçimini sağlayamaması ve kadının ev işlerini gereğince yapamaması (s.57) gibi hususlar tespit edilmiştir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın "Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması" (2011) sonuçlarında da 2006 yılı araştırma sonuçlarında olduğu gibi, boşanma sebebi olarak değerlendirilebilecek davranış ve özellikler olarak ilk üç sıra; eşlerin birbirlerini (bir kez bile olsa) aldatması, eşlerden birinin alkolik/kumarbaz olması, eşlerin birbirine kötü muamelede bulunması olarak (s.231) tespit edilmiştir.

Boşanmanın hızla artmasının birçok nedeni vardır. Toplumsal ve kültürel tüm değişimler ve bunların aileye yansımaları, boşanmaların artışından sorumlu tutulabilir. Kentleşme hızına bağlı olarak boşanmalar artmıştır. Görüldüğü üzere boşanma olayının birçok sebebi olmasına rağmen bu nedenlerin en başında aldatma, ilgisiz davranma, şiddet ve kötü muamele gelmektedir. Bu sebepler bazen tek başına boşanmanın nedeni olabilirken bazen ise bir kaç bir araya gelmesine rağmen boşanma gerçekleşmeyebilmektedir. Bazı evliliklerle bu sebepler olmamasına rağmen daha küçük sorunlar karşısında evlilik bitebilmektedir. Fakat boşanma her ne nedenle olursa olsun negatif bir süreci beraberinde taşımaktadır dolayısıyla araştırmanın devam eden kısmında boşanan çiftlerin ve onların çocuklarının boşanma sürecindeki davranış ve tutumlarına değinilecektir bu şekilde boşanmaya verilen tepkiler de kavranacaktır. Boşanma sürecine etki eden faktörler ve boşanma sürecinde çocukların verdiği tepkiler aşamalara ayrılarak değerlendirilecektir.

1.3.Boşanma Sürecine Etki Eden Faktörler

Boşanma süreci incelendiğinde boşanma birden bire değil, süreç içerisinde olumsuz etkenlerin birikimi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Boşanma, eşler için de kolay bir karar olmamaktadır. Her boşanma için geçerli olmasa da çoğunlukla her eş boşanmadan olumsuz biçimde etkilenmektedir. Boşanma süreci sorunların en ağır yaşandığı dönemdir. Özellikle eşlerin psikolojik olarak boşanmaya hazır olmama durumunda boşanma, eşlerde şok etkisi yaratabilir. Eşlerden biri bile boşanmaya

hazır değilse boşanmadan sonra depresyon, öfke, şaşkınlık ve duygusal kararsızlık yaşayabilirler (akt., Fiyakalı, 2008).

Bireyler tıpkı ölüm gibi yas sürecine girebilirler. İlk aşamada hislerin donması ve şok hali, ardından kaybedilen kişiyi arama ve özlem çekme, üçüncü aşamada kişisel organizasyonun sarsıntıya uğraması, kendini organize edememe görülür. Dördüncü aşamada umutsuzluk, beşinci aşamada ise bir dereceye kadar yeniden organize olma başlar. Yas sürecine eşlik eden depresyonun çocuklu ebeveynde belirgin bir ruhsal çöküntü yaratması çevresindekilere, doğal olarak da çocuklarına ilgi ve duyarlılığın azalmasına yol açar (Akar, 2005). Bu durum aynı zamanda boşanmış anne-babaların çocuklarına karşı bir kayıtsızlık yaşamalarına da neden olabilir ve çocuklarıyla istenilen düzeyde ilgilenmelerini engelleyebilir. Eşlerin evliliklerinin bitmesi onları psikolojik açıdan çoğu zaman olumsuz yönde etkileyebilmekte ve çevrelerine karşı kayıtsızlık durumu oluşturabilmektedir.

Kendi hayatlarının da yönetimini bazı zamanlarda kaybedebilmekte ve bu durum depresyon gibi psikolojik sorunlara yol açabilmektedir. Ebeveynlerinde bu tür problemlerin baş göstermesi çocukları da bu olumsuz süreçte daha fazla etkileyebilmektedir. Hem dağılan ailelerinin şoku hem de ebeveynlerinin yaşadıkları negatif ruh hali çocuklara da yansiyarak bu dönemi daha zor atlatmalarına neden olabilmektedir. Eşlerin boşanma olayından sonra gösterdikleri tepkilere benzer tepkiler çocuklarda da görülmektedir. Çocuklarda görülen bu tepkilerin aşamalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Boşanmanın kabul edilmeyip inkâr edilmesi
2. Boşanmayı yaratan nedenlere öfke duyulması
3. Ebeveynleri birleştirme çabası içine girilmesi
4. Depresyon ve çöküntü yaşanması
5. Boşanma durumunun kabul edilmesi (Özgüven, 2000).

Çocuklar bu aşamalardan geçerken karmaşık ve yoğun birçok duyguyu aynı anda iç içe yaşayabilirler. Üzüntü, kaygı, öfke, gücenme, korku ve suçluluk bunlar arasında sayılabilir. Ayrıca çocukların boşanmadan sonra stresli bir döneme girdikleri, bunun sonucunda da gelişimsel, duygusal ve davranışsal gerilik gösterdikleri gözlemlenmiştir (Spigelman, 1991).

Boşanmanın ardından çocuğun baba ile görüşme sıklığı, babadan gelen parasal ve duygusal destek, eğitim, kariyer ve sosyal ilişkiler gibi konularda babanın tavsiye ve yönlendirmeleri, hem çocukluk hem de ergenlik döneminde çocuğun hayatını

olumlu yönde etkilemektedir. Boşanmanın baba-çocuk ilişkisi üzerine etkilerini inceleyen uzun süreli araştırmalar da, boşanma sonrası baba-çocuk arasındaki ilişkinin niteliğini çocuğun psikolojik gelişimiyle ilişkilendirmiştir. Boşanmayı takiben birçok çocuğun babası ile ilişkisinde niceliksel ve niteliksel azalma yaşadığı ortaya konmuştur (Amato, P. R., Gilbreth, G. J. (1999). Nonresident Fathers and Children's Well-Being: A Meta-Analysis. Journal of Marriage and the Family, 61). Boşanma sonrasında baba ile ilişkinin çocuğun psikolojik durumu üzerindeki etkilerini inceleyen bir meta-analiz çalışmasında Amato ve Gilbreth (1999) konuyla ilgili 63 araştırma incelemiş ve boşanma sonrasında babanın çocuğuyla ilgili birçok sorumluluğundan uzaklaştığını vurgulamıştır. Bu bulgulara göre, babanın sadece eşinden değil "çocuğundan da boşandığı" ileri sürülmüştür.

Tüm bunlar çocuğun babası tarafından daha az önemsendiği, daha az istendiği ve daha az sevildiği gibi değerlendirmeler yapmasına yol açabilmektedir. Bu nedenle son yıllarda çocukların anne ve babaların boşanma sürecinde ne hissettikleri, beklentilerinin ne olduğunu belirlemek adına çocuğun bakış açısının ve tanıklığının kullanılması ile ilgili artan bir anlayış gelişmiş ve pek çok ülkenin hukuksal mevzuatında bu konuların daha fazla önem kazandığı gözlemlenmiştir. Bu sebeple çocukla görüşme teknikleri ve çocuğun tanıklığının kullanılması ile ilgili çeşitli materyaller mahkemelerce de kullanılmaya başlanmıştır. Boşanma sürecinin çocuklar üzerindeki yansımaları, çocukların yaşları ve gelişimsel düzeylerine bağlı olmakla birlikte her durumda psikolojik bir bozukluğa yol açtığı söylenemez (Billick ve Perry, 1994).

Ayrılığın hemen arkasından çocukların gösterdikleri duygusal ve davranışsal tepkiler, özellikle okul öncesi çocukların ayrılma anksiyetesinin, anne babalar tarafından çocukların ayrılığa karşı verdiği duygusal bir tepki olarak algılanmaktan çok, diğer tarafla kurulan temasa karşı verilen tepki olarak görülür (Verduyn ve Carlton Smith, 1995). Boşanma sürecinde yaşanan velayet ise bu süreci daha da sıkıntılı hale getirmektedir; çünkü çocuğun velayetini üstlenen kişi, intikam almak veya çocuğunu kaybetmek korkusuyla, diğer eşin çocuğu görmesini engellemek isteyebilir (akt., Çelikel, 2006). Bu gibi sebeplerden ötürü boşanmış ailelerin çocukları büyük bir stres yükünün altına girebilmektedirler. Velayet alınması durumunda çocuk diğer ebeveynini daha az görmekte ve bu da çocukların psikolojisi negatif yönde etkileyebilmektedir.

1.4.Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Amato (1993), geleneksel olarak iki ebeveynin aynı evde yaşadığı (iki ebeveynli) aile yapısında yetişen çocuğun, boşanma sonrası tek ebeveyn ile yetişen çocuğa göre daha iyi bir ortamda yetişeceğinin öngörüldüğünü belirtiyor. Bu bakış açısına göre, hem anne hem de babanın çocuk için duygusal destek, pratik yardım, bilgi, rehberlik ve denetleme gibi alanlarda önemli birer kaynak oldukları belirtiliyor. Evde her iki ebeveyni ile birlikte yaşamasının çocuğun paylaşma, anlaşma ve uzlaşma gibi sosyal yetenekleri öğrenmesine yardımcı olduğu söyleniyor. Bu bağlamda, bir ebeveynin çocukla birlikte yaşamamasının çocuğun sosyalleşmesinde sorunlara yol açabileceği belirtilmektedir. Benedek ve Brown (1995), bir çocuğun hayatında ne anne ne de babanın yerinin doldurulamayacağını ve her iki ebeveynin rollerinin birbirinin tamamlayıcısı olduğunu; bu nedenle de ebeveynlerin birbirlerinin yerlerini dolduramayacağını belirtmektedirler.

Boşanma sonrası çocukların uyumu genellikle, sonuçlar ve süreç açısından geniş bir perspektifte incelenmektedir. Meta-analizler ve yapılan araştırmaları gözden geçirme çalışmalarında 1960'lı ve 1970'li yıllarda daha çok sonuç yaklaşımı ve boşanmanın çocuk üzerindeki stres veren etkileri üzerinde odaklanılmıştır (Amato ve Keith, 1991b).

Ailesinden gerekli desteği göremeyen çocuklar için arkadaşların veya büyükanne büyükbaba gibi akrabaların önemli destek kaynakları olduğu; ancak tüm bunlara rağmen çocukların en fazla ebeveynlerinden destek beklediği belirtilmektedir.

Evliliğin bitiş sürecinde, çoğu ebeveynin hissettikleri kırgınlık, öfke, umutsuzluk gibi duygular nedeniyle, kendi dertlerine gömülerek çocuklarının duygular ve ihtiyaçlarıyla fazla ilgilenemedikleri belirtilmektedir. Ancak çocukların bu süreç hakkında açıklamalara ve desteğe çok fazla ihtiyaçları vardır. Boşanma ebeveynler tarafından çocuğu en az etkileyecek hale getirilse dahi çocukların üzerinde bir takım etkiler yarattığı öngörülmektedir. Bunda ebeveynlerin çocukla olan ilişkisi ve takındıkları hal ve hareketler de büyük önem teşkil etmektedir.

Devam eden bölümde bu etkilerden boşanmanın çocuk üzerindeki kısa ve uzun süreli etkileri üzerinde durulmaktadır. Bu şekilde geçici ve kalıcı etkiler ortaya konulmuş olarak çocukların boşanma sürecinde ne gibi tutumlar sergilediği belirlenmiş olacaktır. Bir sonraki bölümde boşanmanın çocuklar üzerindeki kısa

sürelî etkileri değeriendirilecektir. Ailenin üyelerinden olan çocukların aile birliğinin dağılması durumunda verdiği tepkiler çocukların psikolojisi ve gelecek yaşamlarını belirlemesi bakımından önemlidir.

1.4.1.Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Kısa Sürelî Etkileri

Laver ve Laver (1991), boşanmanın çocuk üzerindeki kısa sürelî etkilerinin genellikle olumsuz olduğu ancak 6 ile 12 ay arasında birçok çocukta bu olumsuz etkilerin azalarak çocukların boşanmaya uyum sağlayabildiklerinin görüldüğünü belirtilmektedir. Boşanmanın çocuk üzerindeki kısa sürelî etkileri içinde en fazla görülenleri, depresif duygu durum ve içe çekilmedir. Lengua ve ark. (1999), ebeveynlerinin boşanmasının üstünden 2 yıl geçmiş olan çocukların boşanmayla başa çıkmalarını incelemişlerdir. Boşanmanın ardından çocuklarda en yoğun görülen sorunlardan birinin sinirlilik, sorunlarla başa çıkamama, impulsivite olduğunu bulmuşlardır.

Bauserman (2002), çocuğun boşanmaya uyumunda velayetin önemi üzerinde durmaktadır. Özellikle boşanma süreci ve boşanmanın hemen ardından anne babanın velayet konusundaki anlaşması veya anlaşmazlığının çocuğun uyumunu etkilediğini belirtmektedir. Özellikle anne-babanın velayeti paylaşması durumunda, ebeveynler arasında çatışmanın az olması veya olmamasının çocuğun boşanmaya uyumunu artırıcı bir etkisi olduğu öne sürülmektedir. Butler (2002), ebeveynlerinin boşanmasının hemen ardından yaşları 7 ile 15 arasındaki 104 çocukla boşanmanın ardından çocukların üzerindeki etkilerini araştırmıştır.

Açıka görülen şey, boşanmanın sadece yetişkinlerin yaşadığı bir süreç olmadığı çocukların da ailede bu süreç içinde olduğudur. Ancak bu araştırmada çocuklardan niteliksel bilgi toplanmış herhangi bir ölçüm yapılmamıştır. Boşanmanın hemen ardından çocukların karşı karşıya kaldıkları ilk sorunlar, ailenin dağılması, içinde bulunulan çevre ve koşullardaki değişikliklerdir. Bu dönemin, adeta bir kriz dönemi olduğu görülmüştür. Wallerstein ve Lewis (2004), boşanmanın ardından çocuğun ilk yaşadığı duygunun şok ve mutsuzluk olduğunu; ayrıca yalnızlık, ebeveynlere öfke ve şaşkınlık duygularının da çok sık görüldüğünü belirtmektedirler.

Boşanmanın yukarıda açıklanan kısa sürelî etkileri bir süre sonra hafiflese de bu sürecin ne şekilde tamamlandığı önem taşımaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

BENLİK SAYGISI KAVRAMI

2.1.Benlik Kavramı

Benlik kavramını kişinin kendisine bakış açısı, kendisini zihninde temsil ediş biçimi olarak tanımlamak mümkündür. Ayrıca, benlik kavramı bireyin kendisi ile alakalı algılamalarının, şahsi yorumlarının, tecrübelerinin, geleceğe dair gerçekleştirilecek hedeflerin, sosyal statünün onun zihninde temsil edilişi ve zihinde kavramsal ben olarak şekil almasıdır (Aydın, 1996). Kısacası benlik saygısı kişinin kendisini nasıl değerlendirdiği ve gördüğü iken benlik ise kişinin kendisini geçmiş ve geleceği de kapsayacak şekilde fikir ve mantık yapısı içinde nasıl tanımladığıdır diyebiliriz.

Benlik kavramı, insanın kendi benliğini algılayış ve kavrayış biçimi olarak tanımlanır. Bununla birlikte benlik bireyin zekâsı, bedeninin sınırları, değerleri, yetenekleri ve potansiyel yapısı olarak da tanımlanmaktadır (Aksoy, 2001: 20).

Benlik kavramı, kişinin kendini anlamasına ve sınamasına ilişkin geliştirdiği görüşler olarak da tanımlanabilir. Kişinin kendisi hakkındaki değerlendirmeleri gerçek benliğini oluşturur. Benlik, psikolojik açıdan kişinin çevresini algılamasında, değerlendirmesinde, yapılandırmasında ve çevresine tepkide bulunmasında en önemli dayanaktır (Kulaksızoğlu, 2001: 98-99).

Kişi bugün yalnızca düşünen, bilen bir varlık değil, aynı zamanda duyan, isteyen ve yapan bir bütün olarak ele alınmaktadır. İnsancı psikolojiden kaynaklanan bu yaklaşım, insanın kendi çabası ile kendini yetkinleştirme gücüne sahip olduğunu ve insan davranışını temellendiren güdünün kendini gerçekleştirme güdüsü, davranışı etkileyen, denetleyen ana öğenin ise bireyin benlik kavramı olduğunu savunur (Bilgin, 2001: 19). İnsancı psikolojiye göre insanın düşünmekten öteye giden eylemlerinin olması ve güdülerinin olması bunları organize eden bir bütünlüğün yani benlik kavramının olmasını da beraberinde getirmektedir.

Benlik kavramı doğumdan itibaren gelişmeye başlar. Çocuğun sağlığı ve bedensel durumu, benlik kavramının bütünlüğü üzerinde çok önemli rol oynar. Yaşamın ilk aylarında, benlik kavramı gelişiminin ilk gerçek başlangıcı görülür. Anne ve çocuk arasında görülen sevgi ve şefkat gibi duygusal iletişim ilk “seviliyorum, değerliyim” mesajını taşır. Çocuğun olumlu duygularının başlangıcı anne ve babanın duygusal durumundan ve çocuğun fiziksel gereksinimlerine karşı gösterdikleri ilgiden etkilenir. Psikolojik ihtiyaçların giderilmesi çocukta güven sevgi

duygularının temelinin atılmasından dolayı önemlidir (Özer, 2001: 16). Benlik kavramının ailede oluşmaya başlaması aile içi ilişkilerin niteliğinin çocuğun benlik gelişiminde etkili olmasına neden olmaktadır.

Psikanalizde benlik kavramı “ego” tabiri ile ifade edilmektedir. Psikanalizin öncüsü Freud, ilk çalışmalarında ruhsal hayatın bilinçli ve bilinçdışı (unconscious) bölümlerden oluştuğunu ifade etmiştir. Daha sonra da id, ego ve süper egodan oluşan yapısal bir kişilik kuramı ortaya koymuştur. Bu kuramda id, doğuştan gelen gizil güçleri ifade eder. Haz prensibiyle hareket eder. Refleks eylemler ve birincil süreçlerden yararlanarak organizmadaki gerilimi gidermeye çalışır. Gerilimi ortadan kaldıracak objenin ya da kişinin zihinde imgesinin oluşturulması anlamına gelen “birincil süreç” lerde hayal gücünün önemli bir işlevi vardır. Ancak nasıl aç bir insan yiyecek hayal ettiğinde, bu açlığını gideremezse, birincil süreçler de gerilimi ortadan kaldırmaya yeterli olmaz. Bu sebeple kişilik yapısının ikinci sistemi olarak “ego” ortaya çıkar. Ego, “gerçeklik prensibiyle” hareket eder. Bu sebeple, ihtiyaç objesi bulununcaya kadar gerilimin boşalımı ertelenir (Freud, 2009: 71-87).

Benlik kavramı ergenlikte ve ilk yetişkinliğin ilk zamanlarında son derece önemli olan dinamik ve hayat boyu devam eden bir aşama içinde gelişir. Diğer insanlarla iletişimden ya da kendi duygularımızla ve düşüncelerimizle iç diyalogumuzdan çıkar. Disiplin ve sevgi aracılığıyla ana babadan, uygun eylemi gösterme baskısıyla akranlardan ve birçok olaylardan etkilenir. Buna karşılık ruh ve beden sağlığımızı, akademik başarıyı ve meslek seçimini etkileyebilir. Eğer her şey yolunda giderse çeşitli parçalar birbiriyle karışır ve her şeyi içine alan bir benlik kavramı oluşur (Temel, Aksoy 2001: 21). Benlik kavramı zaman içinde olgunlaşan bir nitelik taşıyabilmektedir. Ebeveynlerin ve çevresel etmenlerin etkisiyle bir bütünlük durumu oluşması mümkün olmaktadır.

Ergenlik döneminde genç, çocukluktan yetişkinliğe geçecektir. Benliğin gelişmesi bakımından ekonomik, sosyal ve cinsel yüzleri içinde ergenin yetişkin yaşamına girmesi önemlidir. Yetişkin olabilmesi için gencin otonom bir kişiliğin bulunması, ekonomik bir bağımsızlığa kavuşması ve cinsiyetini kabul etmesi şarttır. Objektif yaşamdaki değişiklikler, gencin psikolojisine benlikte değişiklikler biçiminde yansır. Psikolojik olarak bu yaşamdaki değişikliklerin yarattığı sorunlar, özellikle

gencin benliğini etkiler (Semin, R. U. (1984). Gençlik Psikolojisi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. 2.Baskı. İstanbul: Acar Matbaacılık.). Benliğin gelişim dönemlerinde yaşanan deneyimler, net kararlar alabilme ve kişinin kendine yetebilmesi psikolojik açıdan daha olumlu bir ilerlemenin kaydedilmesine yardımcı olacaktır.

Birey doğum öncesi dönemden itibaren çok çeşitli uyaranlar alır. Uyarıcıların yorumlanması ile algılar, basit algıların soyutlama ve genelleme yolu ile birleşmesiyle de kavramlar oluşur. Bireyin kendisiyle ilgili isimlendirilmiş, anlam kazanmış ben algıları, basit ben kavramlarını oluşturur. Basit ben kavramları birleşerek karmaşık ben kavramlarını oluştururlar. Birbirinden farklı çok sayıda özelliklere ilişkin ben kavramları da birbirini etkileyerek, birbirleri ile birleşerek 'ben kavramları sistemini' yani benlik tasarımını meydana getirirler (Kuzgun, 1988: 17).

Birbirinden farklı olan pek çok sayıda özelliğe ilişkin benlik kavramları birbirlerini etkileyerek, birbirleriyle birleşerek bireyin kendisini farklı rollerde ve farklı durumlarda nasıl görüldüğünden oluşan "ben kavramı sistemini" oluşturmaktadır. Her bireyin çeşitli sayıda benlik kavramı olduğu söylenebilir; ancak bir tane benlik kavramı sisteminden bahsedilir. Literatürde sözü edilen "benlik kavramı" ya da "benlik tasarımı" budur. Bu sistem güçlü ya da zayıf bir şekilde yapılandırılmış olabilir (Çam, 1991: 23). Bu sistemin yapılanma şekli ve gelişimi çevresel faktörlerle de ilişkili bir niteliktedir. Benlik kavramı, türleri açısından detaylı bir biçimde açıklanabilmektedir.

2.1.1 Benlik Türleri

Benlik iki tür olarak incelenmektedir. Bunlar; olumlu benlik ve olumsuz benlik olmak üzere kavramlaştırılmıştır. Devam eden bölümlerde bu türler hakkında detaylı bilgiler verilecektir.

2.1.1.1.Olumlu Benlik

Olumlu ve olumsuz benlik kavramları bireylerin kendilerini ne şekilde algıladıkları ile ilişkilidir. Birey, kendisini zeki ve yeterli gördüğünde bu kişinin olumlu benlik algısına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Olumlu benlik algısı geliştirmiş bireyler diğer insanlarla ilişkilerde de başarılı olurlar. Diğer insanlarla olan ilişkilerde bu tür kişiler kendilerinin kabul edileceğini düşünerek hareket ederler. Kendilerine güvenleri tamdır ve kararlarından emindirler. Bir grup içerisinde dinlemekten ziyade konuşmayı tercih ederler. Bu tür kişiler kendi görüşleri diğer insanlar tarafından benimsenmese dahi söz konusu görüşleri açıklarlar. Kısaca kendilerine güvenen, mutlu, yaşamdan haz alan ve başarılı bireyler olarak toplumda yerlerini alırlar (Kumbaroğlu, 2013: 30).

Görüleceği üzere insanlar olumlu benlik duygusu geliştirdiklerinde çok daha mutlu ve girişken olmaktadır. Bireyin kendisine güvenmesi, girişken ve mutlu olması nedeniyle insanlar olumlu benlik algısına uygun hareketlerde bulunmayı istemekte, olumsuz benlik duygusuna ait hareketleri azaltmayı istemektedir (Kaner, 1995: 11).

Bu tür, ifadelerden de anlaşılacağı üzere bireyler, kendi içlerinde olumsuz benlikten olumlu benliğe geçiş konusunda sürekli bir mücadele göstermekte ve olumlu benlik algısına sahip olmaya çalışmaktadırlar. Olumlu benlik yapısı kişilerin benliklerine iyi taraftan bakmalarını öngörerek çevreye de bu olumlu tavrı yansıtmaları ile ilintili olabilmektedir. Olumlu benliğin yanı sıra olumsuz benlik yapısının da oluşması olasıdır. İzleyen bölümde olumsuz benliğin özellikleri üzerinde durulacaktır.

2.1.1.2.Olumsuz Benlik

Olumsuz benlik geliştirmiş olan bireylerin zihinlerinde devamlı olarak kişilik problemleri bulunmaktadır. Bu tür kişiler yaygın olarak kabul edilmemiş olan

görüşleri açıklamaktan korkarlar. Bu durum dalga geçilmekten korkmak, dışlanmaktan korkmak gibi nedenlerden dolayı ortaya çıkmaktadır. Utangaç bir yapıya sahiptirler ve bu utangaçlığın farkındadırlar. Bu sebeple dış dünya ile olan bağlantıları çok güçlü değildir. Yaşadıkları bir gruba bağlı olurlar ve bu grup bünyesinde dikkat çekici hareketlerde bulunabilirler. Fakat daima söz konusu grubun gölgesinde yaşamak zorundadırlar. Olumsuz benlik algısına sahip olan bireyler ne kadar başarılı olurlarsa olsunlar kendilerini sürekli olarak yetersiz görmektedirler (Kumbaroğlu, 2013: 30).

Olumsuz benlik yapısına sahip bireyler benliklerini negatif yönden görmeye eğilimli olabilmektedirler.

Benliğin gelişiminde okul hayatının da önemli bir yeri bulunmaktadır. Zira bu etkileşim çift taraflıdır. Okul hayatında yaşananlar, benliğin olumlu ya da olumsuz oluşmasını etkilerken sahip olunan benlik okul hayatını etkilemektedir. Özellikle çocukların sosyal gelişimlerinde benlik kavramı belirleyici olmaktadır. Akyol ve Salı'ya (2013) göre çocuklar çeşitli nedenlerle günlük yaşamda pek çok farklı durumla karşı karşıya kalabilir. Öğrenimlerine yatılı okullarda sürdürmek zorunda olan çocuklar farklı yaşam koşullarına uyum sağlama sürecinde, sosyal destekle iç içe olur ve sosyal desteğe ihtiyaç duyarlar. Aile desteğinden uzakta olmaları, okul ortamında yeterli destek alamamaları, kendilerini yalnız, değersiz hissetmelerine, zayıf bir benlik geliştirmelerine neden olabilmektedir. Okul hayatı kişilerin hayatında geniş bir zaman dilimine yayılması açısından benlik türünün belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Okul hayatını yatılı okulda tamamlayan öğrencilerin olumsuz benlik geliştirmeye yakın olmaları bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Coşkun ve Altay (2009) ise bu tür sorunlar yaşamaması için çözüm önerisi sunmaktadır. Yazarlara göre öğrencilerin özellikle eğitim ve mesleki anlamda yaşamsal kararların alınma aşaması olan lise yıllarında yabancılaşmamaları ve olumsuz benlik algısı geliştirmemeleri için, okul ortamlarında psikolojik desteğin artırılması oldukça önem kazanmaktadır. Bu amaçla okul rehberlik çalışmaları bu amaca uygun olarak programlanmalı ve uygulanmalıdır.

Okullarda psikolojik danışmanlık hizmetlerinin daha kaliteli ve sıkça verilmesi bu sorunu çözebilmekle beraber benlik türleri benliği oluşturan unsurlar doğrultusunda da şekillenmektedir. Benlik türleri bazı temel unsurları ortak olarak içermektedir. Bir sonraki kısımda bu kavramın unsurları açıklanacaktır.

2.1.2. Benlik Kavramı Unsurları

Benlik kavramının oluşumu bir takım temel unsurların bir araya gelmesi ile şekillenmektedir. Benlik unsurlarını benlik gelişimi, benlik kontrolü, benlik saygısı ve benlik tutarlılığı olmak üzere dört başlık altında inceleyebiliriz.

2.1.2.1. Benlik Tutarlılığı

Benlik kavramının ikinci temel güdüsü, kişinin benlik tutarlılığı (self-consistency)'dir. İnsanlar benliklerini değerlendirirken tutarlı bir kognitif durumu korumaya eğilimlidirler. Benlik tutarlılığı teorilerinin en temel nosyonu bir bireyin davranışları, tutumları ve diğer insanlardan gelen bilgileri kabul ederek bir değerlendirme yapmasıdır. Benlik tutarlılığı, benlik kavramına uygun olarak davranma güdüsüne hizmet eder, insanlar benlik resimleri ile tutarlı bir biçimde davranırlar (Rosenberg, 1989).

Benlik tutarlılığı kuramına göre, bireyin eylemleri ile kişilik özellikleri, değer yargıları, inançları vb. arasında uyum ve istikrar bulunmaktadır. Bu kapsamda, “Benlik imgesi, bireyin kendisi ile ilgili hissettiklerinin ve düşüncelerinin toplamıdır. Bu imaj gerçekçi olabileceği gibi olağan dışı veya idealleştirilmiş de olabilmektedir” (Budak, 2000: 583). Benlik tutarlılığının gerçekçi ve mantıklı bir bütün olması durumunda benlik içinde bir uyum ve düşünceler arasında büyük çelişkilerin olmaması gözlemlenebilmektedir.

Benliği oluşturan bir diğer unsur olan benlik kontrolü bir sonraki bölümde açıklanmakta ve benliğin yapısını anlamayı kolaylaştırmaktadır.

2.1.2.2. Benlik Kontrolü

Benlik kontrolü, benlik algısı, benlik kavramı, benlik saygısı gibi bireyin kendisiyle ilgili değerlendirmeleri bağlamında oluşan dolayısıyla iç ve dış dünyayla ilişkilerine verilecek tepkileri kontrol eden bir mekanizmadır. Moyer, bireyin kendisini algılama biçiminin davranışı kontrol ettiğini ifade etmiştir. Bireyin dış

dünyayla ilişkisi, kabul ve destek görme tutumları sonucunda benlik sisteminin bir parçası olarak benlik kontrolü de gelişmektedir (Özyürek, 1982).

Benlik kontrolü çocuklarda ilk evrelerden beri beslenme düzeni, ayrılık, korku, uyku ve tuvalete hükmetmesi olarak başlar. Ebeveynler bu aşamada, çocuğun altından kalkabileceği kadar ve güvenli olarak onun karar vermesini sağlamak üzere ortamlar oluşturarak, bağımsızlığını kazanmasına yardımcı olmaktadırlar. Çocuğun aşırı serbest bırakılması destek ihtiyacını gidermez, ama aşırı kısıtlama da ebeveyn/çocuk çatışmasına yol açar. Optimal gelişmenin sağlanabilmesi için çocukların, hayal kırıklığı yaşadığında bu üzüntüyü en aza indirmeyi, istekleri ertelendiğinde ve üzüntülü olduğu durumlarda kendini kontrol edebilmesi için tecrübeler yaşaması son derece önemlidir (Culbertson, Newman, Willis, 2003: 741-764). Benlik kontrolünün sağlanması durumunda çocukların olumlu benlik türü geliştirebilme olasılıkları artmaktadır. Bu unsurun oluşabilmesi çocuğu gelişim döneminde etkileyen çevresel faktörlerle yakından ilintilidir. Benliğin bir diğer unsuru olan benlik saygısı bir sonraki bölümde incelenmektedir. Böylece benliğin niteliklerini kavramak kolaylaşmaktadır.

2.1.2.3. Benlik Saygısı

“Benlik kavramının, benlik imgesinin hoşla gidip, kabul edilmesi benlik saygısını meydana getirir. Benlik saygısı (öz saygı) benliğin duygusal yanısıdır. Benlik saygısı, bireyin kendini sınaması neticesinde vardığı, benlik kavramına yeşil ışık yaktıktan sonra oluşan beğeni halidir. Birey kendini eksik görebilir, öz eleştiri yapabilir, fakat kendisini tamamen olumlu görüp beğenme ihtimali de bulunmaktadır. Bireyin kendini beğenmesi, kendi benliğine saygı göstermesi için çok önemli yeteneklerinin bulunması da zorunlu değildir. Çünkü benlik saygısı, kişinin kendini olduğu gibi beğenmesidir. Kişinin kendisini değerli, beğenilmeye ve seilmeye değer bulma halidir. Bireyin kendisini olduğu gibi kabullenmesini, özüne güvenmesini gerçekleştiren olumlu bir ruh hali durumudur (Aydın, 2010).

Benlik saygısı bireyin oluşturduğu ortaya çıkan benliği kabul edip bu benlikten keyif alması olarak da anlaşılabilmektedir. Benlik saygısı benliği oluşturan unsurların en önemlilerinden bir tanesi olarak değerlendirilebilmektedir. Benlik

kavramını açıklamak amacıyla konumuzun değişkenlerinden biri olan benlik saygısını daha detaylı incelemekte fayda görülmektedir.

2.1.2.4. Benlik Saygısı Kavramı

Benlik saygısı, kişinin nasıl biri olduğu ve nasıl bir kişi olmak istediği arasındaki farka dair ruh halini yansıtır. Kendi benliğinden memnun olması, kabullenmesi ve kendiyle barışık olma durumudur (Yavuzer, 2000: 76). Benlik saygısının oluşmasında kişinin nitelikleri ve özellikleri çoğu zaman önem taşımayabilmektedir. Benlik saygısının oluşmasında kişinin kendisini olduğu gibi kabul edip beğenmesi daha büyük önem taşımaktadır.

Benlik saygısı kişinin benliğinde farklı düzeylerde kendini gösterebilmektedir. Benlik saygısının daha iyi kavranabilmesi amacıyla bu düzeylerin açıklaması önemlidir. Benlik saygısı kavramının düzeyleri kişinin hayatında büyük önem arz etmektedir bu yüzden bir sonraki kısımda bu düzeylere değinilecektir.

2.1.2.5. Benlik Saygısı Düzeyi

Benlik Saygısı değerini düşük benlik saygısı ve yüksek benlik saygısı şeklinde ayırabiliriz. Düşük benlik saygısı bireyin kendine güveninin ve saygısının az olması demektir. Kendini eksik, yetersiz, değer ve saygı görmeye layık bulmama durumudur. Yüksek benlik saygısı ise bunun tersi bir durumdur. Yani kişi eksik yanlarının farkında olsa bile kendini sevmeye ve önemsenmeye layık bulur. Benlik saygısı düzeylerin daha detaylı açıklanabilmesi için bir sonraki bölümde düşük ve yüksek benlik saygısı açıklanarak özellikleri ortaya koyulacaktır.

2.1.2.6. Düşük ve Yüksek Benlik Saygısı

Benlik saygısı düşük olan kişiler, başaramama korkusu ve dışlanma tehlikesi sebebiyle riske girmek istemezler. Öz-saygısı düşük olan kişilerde hem kendileri hem de diğerleri için değersiz bulma duygusu yoğun bir şekilde bulunmaktadır. Bu tür kişiler, hem kendilerine karşı hem de diğer tüm kişilere karşı olumsuz bir

tavır sergilemekte, benlik saygılarını korumak için kendilerini geliştirmek adına ve yükseltmek için sergilenmesi gereken eylemlerden uzak dururlar. Onlar bunun yerine küçük rakiplerle rekabet etmek ve bu yoldan karşılaştırma yaparak kendilerini iyi hissetmek gibi stratejileri uygulamakta ya da dolaylı yoldan kendi değerlerini yükseltmeye çalışmaktadırlar. Netice itibariyle, düşük özsaygıya sahip kişiler kendileri hakkında olumlu, iyi düşünmek istemektedirler (Soyteter, 2005 , Benlik ve Kişilerarası İletişim S: 227-257).

Fakat bunu gerçekleştirme yolları benliklerini olduğu gibi kabul edip beğeni duymak yerine başka kişilerin durumlarıyla kıyas yapmak şeklinde kendini gösterdiğinden benlik saygılarının düşük olmaya devam etmesi olasıdır. Bunun yanında benlik saygısı yüksek bireylerin ise tutumları çok daha farklıdır.

Benlik saygısı yüksek bireylerin psikolojik özelliklerine değinilmesi gerekirse; genellikle kendilerini değerli, olumlu, sevmeye layık kişiler olarak gördükleri; hatalarına kaygılanarak zaman harcamak yerine sorunlara çözüm bulma becerilerine güvendikleri; diğerlerinin iyi yönlerini görme ve gereksinimlerini dikkate alma eğiliminde oldukları saptanmıştır. Dolayısıyla onlar, hem kendileri hem de çevreleriyle barışık kimseler olup kendilerine yapılan eleştirileri olumlu bir şekilde kabul ederler. Benlik saygısı düşük kişiler ise; kendilerini çekicilikten uzak ve başarısız kimseler olarak algırlar, kendilerine ve yeteneklerine güvenmezler, yaşadıkları sorunların başkalarından kaynaklandığına inanırlar, eleştiriye hakaret olarak kabul ederler. Yine bu kimseler, kişisel hata veya yetersizliklerinden dolayı aldıkları görevde düşük performans gösterdiklerinde bundan rahatsızlık duyup tedirgin oldukları gözlenmiştir.

Konuyla ilgili literatür göstermektedir ki yüksek benlik saygısı; bireyin psikolojik sağlığını olumlu, düşük benlik saygısı ise olumsuz etkilemektedir (Plummer, 2011: 25-26). Yüksek ve düşük benlik saygısı bütünüyle kişinin kendi benliğini nasıl değerlendirdiği ile alakalıdır. Yüksek benlik saygısına sahip kişiler benliklerini daha olumlu yönde değerlendirirken düşük benlik saygısına sahip kişiler ise benliklerini daha negatif bir tutum ve kıyaslama yoluna giderek değerlendirmektedirler.

Yüksek benlik saygısı ile düşük benlik saygısına sahip kişiler arasındaki farklar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2.Yüksek Benlik Saygısı İle Düşük Benlik Saygısı Arasındaki Farklar

Benlik Saygısı Yüksek Olan İnsanlar	Benlik Saygısı Düşük Olan İnsanlar
• Kendilerine saygı duyulmasını isterler. Beceri, davranış, cinsellik ve görünüşleri olumludur. • Gözlemlensin ya da gözlemlenmesin eşit performans sergilerler. • Eleştirildiklerinde savunmaya geçmezler ve atılgan davranırlar. • İltifatları kolaylıkla kabul ederler. • Performanslarını gerçekçi olarak değerlendirebilirler. • Kurumlarında aktiftirler. • Otorite figürlerine karşı rahattırlar. • Genel olarak hayatlarından memnundurlar. • Güçlü bir sosyal destek sistemleri vardır. • Kendilerini kontrol edebilirler	• İnsanlardan eleştirmelerini beklerler. Beceri, davranış, cinsellik ve görünüşleri negatiftir. • Gözlemlendiklerinde daha az performans sergilerler. • Eleştirildiklerinde savunmaya geçerler ve pasif davranırlar. • İltifatları kabul etmekte zorlanırlar. • Performanslarını gerçekçi olarak değerlendiremezler. • Kurumlarında pasif ya da sınırlı hareket ederler. • Otorite figürlerine karşı rahat değildirler. • Genel olarak hayatlarından memnun değildirler. • Zayıf bir sosyal destek sistemleri vardır. • Dıştan kontrol edilirler.

Kaynak: Beril Tufan, Süleyman Yıldız, Geri Dönüş Sürecinde İkinci Kuşak: Almanya'dan Dönen Öğrencilerin Benlik Saygıları ve Ruhsal Belirtileri. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1993: 11-12

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere yüksek benlik saygısına sahip ve düşük benlik saygısına sahip bireyler arasında algısal ve davranışsal açıdan ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Düşük ve yüksek benlik saygısını belirlemede bu kıstaslar uygulanabilmektedir. Kişi kendi davranış ve tutumlarını gözlemleyerek yüksek ya da düşük benlik saygısına sahip olduğunu belirleyebilmektedir. Benlik saygısının düzeyi benlik saygısının gelişimi ile ilgilidir. Çalışmanın sonraki kısmında benlik saygısının gelişimi incelenecektir.

2.2.Benlik Saygısının Gelişimi

Doğumdan itibaren kendisinin merkez olduğu düşüncesinden uzaklaşmaya başlayan bebek, uyumlu bir yetişkin olmak için gelişme gösterir. Sosyalleşme bebeğin başka insanlara tepki vermesiyle başlar ve hayat boyu devam eder. Yetişkinin davranışlarıyla bebeğin kazanacağı güven arasında ilişki vardır. Bebek ebeveyn tarafından ne kadar çok ilgi görürse, bakılırsa, onları izleme şansı da artar ve bu izlenimlere tepki verir. Kısacası çocuğun sosyal ilişkilerinin nasıl olacağı ilk yıllardaki öğrenmelere bağlıdır (Kulaksızoğlu, 2001: 73).

Çocuğun benlik saygısı düzeyinin gelişmesinde hayatının ilk yıllarından itibaren sevilme, korunma, benimsenme ve kendine uygun işlerde başarılı olabilmek gibi temel ihtiyaçların uygun ölçülerde karşılanmasının büyük önemi vardır (Baymur, 1994).

Benlik kavramının gelişme süreci ailede başlamakla birlikte bu süreç çocuğun okula başlamasıyla hız kazanır. Okula başlayan çocuk böylece toplumun ağırlığını ilk kez ciddi bir biçimde üzerinde hisseder.

Glasser (1969), çocuğun bir insan olarak sevgi ve değer gereksiniminin temel olduğunun, öğretmenler tarafından yeterince anlaşılmamasının çocukların başarısızlığına sebep olduğunu söyleyerek öğretmenin çocuğun hayatındaki önemini belirtmektedir. Ona göre öğretmen bu ihtiyacı karşılayabilirse çocuğun benlik saygısı duygusunu besleyecektir ve çocuğun başarısız bir kimlik oluşturma riskini ortadan kaldıracaktır. Öğrencilerde 6. sınıftan itibaren, başarısızlığın arttığı görülmektedir. Bunun önemli nedenlerinden birisi, öğretmen - öğrenci ilişkilerindeki yakınlığın güçleşmesi, öğretmenlerin öğrencilerin güçlü ve zayıf yönlerini bilmemeleri sonucu onlardan daha gerçekçi bir başarı beklememeleri olarak görülmektedir. Oluşan bu durum benlik saygısının gelişiminde çevresel faktörlerin de ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Çocuğu çevresindekiler tarafından anlaşılıp kabul görmesi benlik saygısını yükseltirken tersi bir durumda benlik saygısının da düşmesi olası bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuçta bireyin benlik saygısının gelişimi doğumu ile başlayıp hayatı boyunca yaşadığı deneyimler, öğrenmeler, ailesi ve çevresi tarafından kabulünden etkilenen bir süreçtir. Fakat yine de benlik saygısı kişinin kendi benliğini ne yönde değerlendirdiği ile de bağıntılı olabilmektedir.

Benlik kavramının gelişimi, kişinin çevresi ile olan ilişkilerini algılayış biçimlerine göre şekillenen dinamik bir süreçtir. Yaşantılarını algılayış biçimi, diğer insanlar tarafından olumlu olarak değerlendirilme ve kabul edilme ihtiyacından önemli ölçüde etkilenmektedir. Özellikle, kendisine yakın olan kişilerin tutumu onun için çok önem taşımaktadır. Kişi kendisini mutlu eden ya da hayal kırıklığına uğratan farklı olaylar neticesinde, kendine değer verme duygusu geliştirmektedir. Bu duygu öğrenilerek geliştirilmektedir (Geçtan, 1993: 42).

Gürel (2007)'in ergenlerin benlik saygısı gelişimlerini inceledikleri araştırmalarında anne-baba eğitim düzeyi yükseldikçe benlik gelişiminin olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç benlik saygısının gelişiminde ebeveynlerin oynadığı rolün ne kadar ciddi olduğunu ortaya koymaktadır. Benlik saygısının gelişiminde bir diğer önemli süreç ise ergenlik dönemidir.

Ergenlik döneminde benlik gelişiminin yeterli olmaması, daha sonraki yıllarda bireyin kendi benliğini kabul etmemesine yol açabilmektedir. Bu da ardından saldırgan ya da içe dönük davranışlar getirebilmektedir. Ergenlik dönemi, benlik kavramının öne geçtiği bir çağdır. Ergen kendi düşünce ve sezgilerini değerlendirmeye başlamaktadır. Bu dönemde fiziksel gelişimler, değişimler, gelecek kaygısı, ergenin sorunlarının odak noktasını oluşturmaktadır. Ayrıca fiziksel görünümle ilgilenme, kendini beğenme duygusu çok yoğundur. Gençlik çağı bağımsızlık çağıdır. Ergenin bağımsızlığını elde etmesinin güç olup olmaması büyük ölçüde, çocukluk döneminden itibaren aile içindeki etkileşim örüntüsüne bağlanmaktadır (Aksoy,2001: 76). Kısacası benlik saygısının gelişimi çocukluk, ergenlik dönemlerindeki çevresel faktörlere ve ailenin çocuğa karşı tutumuna bağlı olabilmektedir. Çeşitli araştırmacılar benlik saygısını farklı açılardan değerlendirebilmekteledir. Sonraki iki bölümde bu yaklaşımlardan bahsedilmektedir.

2.3.Rosenberg'e Göre Benlik Saygısı

Rosenberg (1965)'in 5046 lise öğrencisi ile yaptığı araştırmada sosyo ekonomik durumun benlik saygısında etkili olduğunu saptamıştır.

Benlik saygısının, bireyin sahip olduğu aile, ebeveynler, tahsil durumunu, meslekleri, ekonomik durumları, gibi daha pek çok faktörle alakalı olabileceği düşünülmektedir. Benlik saygısını olumlu veya olumsuz etkileyen durumları inceleyen araştırmalar sonucunda şu sonuçlara varılmıştır (Yavuzer, 2000 :18).

- “Sosyo-ekonomik ve kültürel seviye benlik tasarımını etkiler.
- Ergenin cinsiyeti, onun benlik saygısını etkiler.
- Babanın mesleği ya da anne-babanın eğitim düzeyi ile gencin benlik saygısı arasında bir ilişki vardır.
- Anne-babanın ilgisi ile gencin benlik saygısı arasında ilişki vardır.
- Akademik başarı benlik saygısını etkilemektedir.
- Okul yaşamında serbest zaman etkinliklerine katılan ve spor yapan öğrencilerin benlik tasarım düzeyleri yapmayanlarınkine göre daha yüksektir.
- Anne-baba ile ilgili durumlar gençlerin benlik saygısını etkilemektedir.
- Aile içinde kardeş sayısı ve doğum sırası ile benlik saygısı arasında ilişki vardır.”

Rosenberg' in araştırmasının sonuçlarına göre benlik saygısı çevresel etkenlerle yakından ilişkilidir. Kardeş sayısı, maddi durum, ebeveynlerin eğitim düzeyi benlik saygısını farklı yönlerden etkilerken kişinin kendi nitelikleri de benlik saygısında belirleyici faktörlerden olabilmektedir. Cinsiyet, akademik başarı, spor yapma durumu gibi faktörler de benlik saygısının düşük veya yüksek olmasını belirleyebilmektedir. Yani benlik saygısı bu araştırmanın sonuçlarına göre hem bireyin kendi seçimlerine hem de çevresel faktörlerle yakından ilişkilidir. Bir diğer benlik saygısı yaklaşımı ise Coopersmith'e aittir. Bir sonraki bölümde Coopersmith'e göre benlik saygısı açıklanmaktadır.

2.4.Coopersmith'e Göre Benlik Saygısı

Benlik saygısı genel bir kişilik özelliği olarak kabul edilebilir, anlık değişen bir tutum değildir, uzun süre değişmeden kalabilmektedir. Ancak yaşantının farklı alanlarına, cinsiyete, yaşa ve farklı rollere göre değişebilir. Örneğin biri kendini öğretmen olarak çok değerli, bir futbolcu olarak orta düzeyde değerli, bir ressam olarak değersiz görebilir. Bu durumda kişinin genel benlik saygısının düzeyi onun çeşitli alanlardaki algıladığı yeteneklerini öznel olarak değerlendirmesi sonucunda oluşur. Bu nedenle Coopersmith benlik saygısı kavramının içerisinde okul, aile, akran grubu, genel sosyal aktiviteler gibi farklı etkinlik alanlarını dâhil etmiştir (Aksaray, 2003: 132). Yani Coopersmith'e göre benlik saygısı farklı sosyal ve mesleki alanlara göre farklılık gösterebilmektedir. Bu alanların kimisinde düşük seviyede benlik saygısı gözlemlenirken kimisinde ise yüksek düzeyde benlik saygısı ile karşılaşılabilir.

Benlik saygısı düzeyinin bireyin hayatında oluşturduğu etkiler göz önüne alındığında bu düzeyi yüksek tutmanın ne denli önemli olduğu açıkça görülmektedir. Bu noktada Deborah Plummer'in gözlemlerini ve klinik deneyimlerini aktardığı kitabına göz atmak yerinde olacaktır. Plummer, araştırmasında, toplumsal ve duygusal mutluluğun temelini yedi önemli öğeye dayandığını ve bunlarla sağlıklı bir benlik saygısına ulaşılabileceğini göstermektedir. Plummer'e göre benlik saygısının sağlıklı düzeyde olması yedi öğeyi sağlamlaştırır, geliştirir. Öğeler şöyle sıralanmaktadır (Plummer, 2011: 25-26):

- Kendini tanıma: "ben kimim" ve "toplumdaki yerim neresi" sorularına yanıt arama.
- Kendisi ve Ötekiler: Başkalarıyla işbirliği yapma, olaylara bir başkasının görüş açısından bakma, başkalarının görüşlerine karşı saygılı ve hoşgörülü olmayı öğrenme.
- Kendini kabul etme: Gücünün ne olduğunu bilme, zorluk çektiği alanları tanıma. Fiziksel görünüşünden rahatsız olmamayı öğrenme. Bunu yapabilmek için hata yapmanın doğal olduğunu ve bazen doğruların bu yolla öğrenileceğini de kabul etme.
- Kişisel yeterlilik: Yaşamını kendisinin yönetebileceğine ve karşılaşılan zorluklarla baş edebileceğine inanma.

- Kendini ifade etme: Kendini ifade ederken yaratıcı olma, kim olduğunu ifade edecek farklı yolları seçme.
- Özgüvenli olma: Sorun çözme konusunda farklı yöntemler deneyebilecek daha çok bilgi ve beceri sahibi olma.
- Kendinin farkında olma: Geçmiş ve gelecekle ilgili olumsuzlukları içinde biriktirmek yerine tüm dikkatini şimdiye ve burada olmaya verebilme.

Görülüyor ki benlik saygısı duygusunun yeterli olması; bilgi ve beceri sahibi olma, gerçeklerle etkin biçimde yüzleşebilme, toplumsal destek arayışı ve geleceğe güven duyma, kendisi ve başkalarıyla barışık olma gibi daha uyumlu davranışlarla birlikte görülür. Buna karşılık benlik saygısı düzeyinin yetersizliği, koşulları olumsuz değerlendirme, olumsuz davranış sergileme tavır ve davranışlarıyla ilişkilidir. Plummer'a göre benlik saygısının yedi ögesi belirlenmiş olup bu ögelerin olumlu yönde olması halinde yüksek seviyede bir benlik saygısı meydana gelmektedir. Bu yaklaşımda çevresel faktörlerden çok kişinin seçimleri doğrultusunda belirlenen bir benlik saygısından bahsetmek mümkündür.

2.5.Çocuk ve Ergenlerde Benlik Saygısı

Benlik saygısı, kişinin kendini nasıl gördüğünü gösteren bir kaygıdır. Benlik kavramının beğenilip kabul edilmesi benlik saygısını oluşturur. Benlik saygısı, kişinin kendini sınaması neticesinde ulaştığı benlik kavramını onaylamasından kaynaklanan bir durumdur. Lewin benlik saygısını, hayat bir sahne olarak kabul edilirse, bireyin oyunun niteliğinden ve oynadığı rolden doyumu olarak tanımlamaktadır (Aksoy, 2001: 22-24). Oynanan rolden doyum ise yaşa ve gelişimsel dönemlere göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin gençlik döneminde benlik saygısı farklılık gösterirken yetişkinlik çağında daha değişik bir yönde ilerleyebilmektedir.

Gençlik çağı insan hayatının en coşkulu, en değişken dönemi olarak çok eskiden günümüze kadar çeşitli düşünür ve bilim adamlarının dikkatini çekmiştir. Bu yaş grubu hızlı büyüme gelişme ve değişmelerin olduğu bir dönemdir. Bunlar bedensel, ruhsal ve sosyal alanda olmaktadır. Gençlik çağı bir anlamda kimlik arama,

kendini kanıtlama, bağımsız davranmaya çalışma evresidir. Bu kimliğini kazanmak için çaba gösteren genç, yetişkinen arzu ettiği ve beklediği güven duygusunu göremezse huzursuz olur. Çocukluk çağında oluşmaya başlayan ve gençlik çağında gelişen benlik kavramı, doğal olarak doğuştan gelen hislerin çevreden etkilenmesi ile şekillenmektedir. Benlik saygısı ise benlik kavramını duygusal boyutunu oluşturmaktadır. Bu duygusal boyut yaş ile yakından ilişkilidir. Farklı yaş gruplarında benlik saygısının gelişimin ayrı tasarımlarda ilerlediği gözlemlenebilmektedir.

Yaş ile benlik saygısının ilişkili olduğu, yaşın büyüdükçe benlik saygısının geliştiği görülmektedir. Ergenler çocuklarda görülen benlik saygısının, küçük yaşlarda olan çocuklardan daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Rosenberg (1967) benlik saygısının 12-13 yaşları civarında çok az olduğunu, asıl 14 yaşından sonra, yetişkinliğin ilk evresine doğru geliştiğini belirtmektedir (Akt. Knecht, Keinanen, Kiukanniemi, Knuttimä, 2001: 176). Bu çalışmalar benlik saygısı ile yaş arasındaki bağlantıyı ortaya koymaktadır. Ergenlerin benlik saygılarının çocuklara göre daha yüksek bir seviyede olması ise benlik saygısının gelişimsel bir olgu olduğunu gösterebilmektedir. Bu bölümde ulaşılmak istenen nokta olan çocuklarda benlik saygısının gelişimi ve bu gelişimde etkili olan noktalar belirlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEPRESYON VE ÇOCUKLARDA DEPRESYON KAVRAMI

Araştırmanın bu bölümünde çocuklarda görülen depresyon konusunu aydınlatmak amacı ile depresyon belirtileri, depresyonu açıklayan kavramsal

modeller, anne baba tutumlarının önemi ve boşanan anne babaların depresyon konusu ile ilişkisi açıklanacaktır. Boşanma ve benlik kavramının arasındaki ilişki dolayısıyla boşanan ailelerin çocuklarında depresyon görülebilmektedir. Düşük benlik saygısına yol açabilecek ebeveynlerin boşanma durumu çocuğun benlik gelişiminde önemli bir rol oynayabilmektedir. Çocuklarda depresyonun ortaya çıkmasında bu olayın etkisi görülebilmektedir.

Çocuklarda görülen depresyon farklı sebeplerden kaynaklansa da ortak belirtilere ve etkilere sahiptir. Çocuklarda görülen depresyonun tanımını ve özelliklerini incelemekte fayda görülmektedir.

3.1. Depresyon

Depresyon depresif bozukluklarla kendini gösteren bir psikolojik rahatsızlıktır. DSM V' e göre depresif bozukluk alt grupları; “Major depresif bozukluk, distimik bozukluk, yıkıcı duygudurumu düzenleyememe bozukluğu, premenstrüel disforik bozukluk, madde / ilaç kaynaklı depresif bozukluk, başka medikal duruma bağımlı depresif bozukluk, diğer belirtilen depresif bozukluk, tanımlanmamış depresif bozukluk” şeklinde ifade edilmiştir (DSM 5, 2013). Çocuklarda görülen depresyon düzeyini ölçmek için ölçekler geliştirilmiştir.

3.1.1.Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği (ÇDÖ)

Ergenlerin depresyon düzeylerini belirleyebilmek için Kovaks (1981) tarafından geliştirilen ve Öy (1991) tarafından Türkçe'ye uyarlanan “Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği” kullanılmıştır. Öy (1991)'ün gerçekleştirdiği uyarlama çalışması çerçevesinde yapılmış olan geçerlik çalışmaları ölçüt bağıntılı geçerlik çalışması yapılmış ve Çocukluk Depresyonu Dereceleme Ölçeği puanları ile korelasyonu .61; olarak bulunmuştur. Yapı geçerliği çalışmasında 59 öğrenciyle DSM-III tanı ölçütleri kullanılarak, depresyona yönelik ruhsal görüşme yapılmıştır. Klinik olarak depresyon tanısı alan, ancak ölçeğe göre depresyon tanısı almayanların oranı, %66.67, klinik olarak depresyon tanısı almayan ancak ölçeğe göre depresyon tanısı alanların oranı %12.50, ölçeğin doğru tanı koyma oranı ise %84.75 olarak bildirilmiştir. Psikiyatri kliniğine başvuran depresyon tanısı almış 8, depresyon tanısı almamış ancak diğer psikiyatrik tanılar almış olan 42, (toplam=50) çocuğun, Çocuklar için Depresyon

Ölçeği'nden aldıkları puanlar karşılaştırılmış ve depresyon tanısı alanların daha yüksek puan aldıkları saptanmıştır. Güvenirlilik çalışmasında ise ölçek, 380 öğrenciye ilk uygulamadan bir hafta sonra ikinci kez uygulanmış ve test-tekrar test güvenirliliği .80 olarak bulunmuştur (Öy, 1991). Çelikkaleli, Gündoğdu ve Kıran-Esen (2006) Ergenlerde Yetkilik Beklentisi Ölçeği'nin uyarlama çalışmasının ölçüt bağıntılı geçerlik çalışması için toplanan verilerden ÇDÖ'nin iç güvenirlilik katsayısı 79 olarak hesaplamışlardır. Bu araştırma kapsamında yapılan analizde ölçeğin iç tutarlık katsayısı .80 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin puanlamasında ise maddelere 0 ile 2 arasında değişen puanlar verilmektedir. B, E, G, H, İ, J, L, N, O, P, Ş, Ü, V maddeleri ters olarak puanlanan maddelerdir. Bu puanların toplanmasıyla depresyon puanı elde edilir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 54'tür. Toplam puanın yüksek oluşu, depresyon düzeyinin ya da şiddetinin yüksekliğini gösterir. Ölçeğe gerek kalmadan da bazı belirtilen çocuğun depresyonda olduğunu belirtebilmektedir. Sıradaki kısımda bu belirtiler açıklanmıştır.

3.1.2.Çocuklarda Görülen Depresyon Belirtileri

Çocukluk çağı depresyonu, çocuğun yaşına ve gelişim düzeyiyle orantılı olarak belirti göstermektedir. 6 yaşa kadar çocuklar dili etkili bir biçimde kullanamazlar. Bu dönemde çocuğun yüz ifadesi, çevresiyle uyumu, beden duruşu, iştahında azalma, gibi belirtilerle kendini gösterir.

Çocuğun dil gelişimi ile birlikte duygularını daha iyi ifade etmeye başlar. Ayrıca okul çocuğun işlevselliği hakkında bilgi alabilmek için iyi bir kaynak olmaya başlar. Zamanın çoğunu okulda geçiren çocuğun davranışları öğretmeni tarafından gözlemlenerek yaşlıları ile kıyaslanabilir. Bu dönemde depresif belirtiler gösteren çocuklar öğretmenleri tarafından fark edilirler. Depresyon aile içinde yayılma gösteren bir durumdur. Bu nedenle depresyonu olan çocukların en az bir ebeveyninde depresif olduğu görülür. Ve bu durum çocuğun depresif belirtilerinin tanınmasını zorlaştırabilir. Ebeveynleri çocuğun depresyonun fark etmekte zorlanabilir ya da çocuk depresif davranış yapısını model alabilir. Bu dönemdeki çocuklar daha çok sıkıldıklarını dile getirirler, huzursuzluk uykusuzluk, mutsuzluk, çevreye ilgi kaybı gibi davranışlarda görülebilir. Bununla birlikte üzgün görünüm, ağlamaya yatkınlık, hareketlerde yavaşlama, monoton ses tonu, umutsuz ve çaresiz davranış söz konusudur. Kendilerini olumsuz kelimelerle anlatabilirler "Ben

aptalım", "ben kötüyüm", "ben başarısızım", "kimse beni sevmiyor" gibi ifadeler kullanabilirler. Okul başarıları azalır, en sevdikleri okul dışı etkinliklerine bile katılmada isteksizlik gösterebilirler. Fiziksel olarak sıklıkla karın ve baş ağrısı görülür. Geç çocuklukta depresyon daha çok düşük öz güven ile birliktedir. Çocuk kendisi ile ilgili hayal kırıklığı, apati, irritabilite ve konsantrasyon güçlüğünden söz edilebilir. Kendini tehlikeye sokacak davranış ve öz kırım düşünceleri de olabilir. Puberte ile birlikte depresyonun yaygınlığı kızlarda erkeklere göre artış gösterir (Weller ve ark.1996). Ergenlik depresyonunun belirgin özelliklerinden biri irritabilite ve öfkenin varlığıdır. Ergenlerde psikososyal, bilişsel yapı ve baş etme yetilerinin yeterince gelişmemiş olması öfkelerini davranışlarını karşılaştırma yapamamalarına hatta sebepsiz öfkelenmelere sebep olabilir. Ergenler, içinde bulundukları dönem itibariyle duygu, düşünce ve ilişkilerinde ani değişiklikler yaparlar. Depresyondaki ergenler bu değişiklikleri daha hızlı yaşayabildikleri gibi, yetişkinlere benzer şekilde sosyal geri çekilme, ilgi ve etkinlikte azalma, arkadaş ilişkilerinde bozulma, okul başarısında düşme, okul ve evden kaçma, madde ve alkol kullanma eğilimi ile intihar düşünce ve girişimleri gibi depresyon belirtileri gösterebilirler (Tamar, Özbaran, 2004). Bu depresyon belirtileri düşünce bozuklukları, duygusal sorunlar, davranışsal sorunlar, fizyolojik sorunlar olmak üzere sıralanmaktadır. İlerleyen bölümlerde bu konular detaylı bir biçimde açıklanmıştır.

3.1.1.1.Düşünce Bozuklukları

Depresyondaki çocuklar genellikle düşünce bozuklukları yaşarlar. Bu bozukluklar depresyonun önemli özelliklerindendir. Beck'in 'Bilişsel Depresyon Teorisi', Martin Seligman'ın 'Öğrenilmiş Çaresizlik Teorisi' bu çeşit düşünce bozuklukları teorilerine ışık tutmaktadır. Belirtilmesi gereken depresif kişinin bakış açısı gerçek durumlarla bağlantılı olmayabileceğidir. Buna, düşüncelerin kişisel fenomenal doğası denilmektedir. Böyle halleri deneyimleyen çocuklar arkadaşlarıyla zaman geçirmeye ve iyi vakit geçirmeye layık olmadığını tasarlamaktadır. Bir şeyler elde etmek, hediye ve ödül almak ya da başarılı olmak için yeteri kadar iyi olmadığını düşünürler. Bazı durumlarda kendini umutsuzluğa bırakabilir. Başkalarının suçları için sorumluluk yüklenebilirler. Birçok vakada çocukların kendilerinden tamamen bağımsız bir konuda kendilerini suçladıkları ortaya çıkmıştır.

Çocuklar, bu suçluluk duygusunun etkisiyle çoğu zaman görünüşlerinden, yürüyüşlerinden, konuşma ve gülümsemelerinden utanırlar. Kendilerini sürekli eleştirir ve sürekli ne derece kötü olduklarını vurgularlar. Birçok durumda fiziksel olarak kendilerini kötü hissederler, düşünme ve konsantrasyonu azalır, bu sorunun etkisindeki çocuklar ödev yapamama, gayret gösterememe ve kendisi adına bir karar verememe gibi bir durumda kalırlar. Okulda öğrendiklerini, konsantre olamadıklarından iyi anlayamazlar. Tüm bunların yanında intihar ve ölüm düşünceleri taşırlar. Bazıları ölmek ister, bazıları da kendilerini nasıl öldüreceklerini düşünür (Miller, 2002: 31- 37). Kısacası düşünsel sorunlar çocuğun depresyon sırasında aklına gelen kendisine zarar veren ve olumsuz düşüncelerin meydana getirdiği ruh halidir.

3.1.1.2.Duygusal Sorunlar

Depresif durumun en önemli belirtisi her gün duygulanım bozukluğu yaşamalarıdır. Bireyler kendilerini yorgun, bunalmış ve üzüntülü hissederler. Çoğu zaman da ağlama krizlerine yakalanırlar. Kimi zaman farkında olmadan üzgün bir yüz ifadesi takınırlar. Çocuğun duyguları mutlu olaylar yaşanıyor olsa bile üzüntülüysen değişmeyebilir. Sonraki semptom eğlenceli faaliyetlerden zevk alamamaktır. Çocuk normalde çok hoşlandığı şeyler yapmak istemeyebilir. Bunun sebebi çocuğun eğlenmeye hakkı olmadığını düşünmesidir (Miller, 2002: 31-37).

“Bilişsel terapide, duygu durumlarda süren temel inançlar, dünya ve çevre ile ilgili oluşan işlevsiz düşüncelerin sorunları doğurduğu belirtilmektedir” (Şahin, 2015: 4).

Duygusal sorunlar çocuğun depresyon durumundayken deneyimlediği negatif duygulardır. Bu negatif duygular beraberinde negatif düşünceleri de taşıması açısından düşünsel sorunları da beraberinde getirebilmektedir.

3.1.1.3.Fizyolojik Sorunlar

Depresyon sırasında rahatsız olunabilecek birçok psikolojik süreç bulunmaktadır. Semptomlar genellikle bünyeseldir çünkü fiziksel fonksiyonlarla ilgilidir. Bünyesel semptomlar, bu durumun önemli bir yönünü gösterir. Ana fizyolojik fonksiyon bozuklukları, depresyonun yalnızca çevresel etkilerden kaynaklanmadığını, aynı zamanda kısmen biyolojik olduğunu göstermektedir. Bu süreç içerisinde çocuk aşırı kilo kaybı ya da tam tersi olarak aşırı şişmanlama yaşayabilir. Bu aynı zamanda iştah azlığı ya da fazlalığı olarak da değerlendirilir. Çok küçük çocuklarda normal beklenen kiloya ulaşamaması da bir semptom olarak algılanabilir. Bir diğer semptom da uykusuzluk ya da aşırı uyuma isteği olarak ortaya çıkmaktadır. Uykusuzluk yaşayan çocuklar hiç uyuyamama veya gece uyanıp bir daha da uyuyamamaktan şikayet etmektedirler. Diğer durumda ise çocuk normal uykusunun haricinde gün içinde ve gece uyuma isteği duymaktadır. Son semptom aşırı yorgunluk ve bitkinliktir. Bu rahatsızlık sırasında çocuk sürekli yorgun olmakta, motive olamamakta, vücudunda sürekli ağrı ve sızılar yaşamaktadır (Miller, 2002: 31-37). Çocuk depresyondayken vücudu bazı semptomlar göstererek tepki gösterebilmektedir. Bu fizyolojik sorunlar depresyonun neden olduğu bazı belirtilerdir. Depresyon kavramını açıklayan farklı modellerden de bahsetmek mümkündür, bu modeller sıradaki kısımlarda açıklanmaktadır.

3.1.3. Depresyonu Açıklayan Kuramsal Modeller

Depresyonu açıklayan iki temel kuramsal modelden bahsetmek mümkündür bunlar, Beck ve Seligman'nın oluşturduğu modellerdir. Sonraki bölümlerde Beck ve Seligman'nın bu kuramsal modelleri detaylı bir biçimde açıklanmaktadır.

3.1.2.1. Beck'in Bilişsel-Davranışsal Modeli

Bilişsel davranışçı kuramlar çocuğun inançlarının rolünün önemini vurgularlar. Çocuğun inançları ile davranışları arasında oluşan tutarsızlıklar

depresyona yol açabilir. Beck'in depresyon teorisi bilişsel faktörlerin önemini vurgular. Temel olarak iki önermeyi ele alır:

a) Bir sendrom olarak depresyon

b) Teşhis olarak depresyon

“Bilişsel model, işlevsiz düşüncenin (hastanın duygu durumunu ve davranışını etkileyen) tüm psikolojik bozukluklarda yaygın olduğunu savunmaktadır” (Şahin, 2015: 3).

Beck affektif bir tepkinin kişinin kendi deneyimlerini oluşturma şekline göre ortaya çıktığına inanır. Depresif bireyde kognisyon negatif bir şekilde yapılandırılmıştır. Yani diğer bir deyişle olayları görme ve değerlendirme şekli hatalı ve saptırılmış bir şekildedir. Beck kognitif üçlüye depresyonda önemli bir rol atfeder.

1) Kendisine bakış açısı: Depresif kişinin kognitif şemalarında yetersizlik, beceriksizlik ve kendini değersiz bulma vardır. Kötü deneyimler yaşadığında tüm bunları kendisine mal ederek kendisini işe yaramaz biri gibi görmeye başlar.

2) Dünyaya bakış açısı: Çevrenin kendisinden aşırı beklentisi olduğu izlenimi içinde olan kişi karşısına çıkan engelleri de başa çıkılamaz engeller olarak görmektedir. Çevre ile olan ilişkilerini başarısızlık, mahrum edilme ya da değersizleştirilme gibi yaşamaktadır.

3) Geleceğe bakış açısı: Depresif kişinin negatif işleyişi gelecekle de ilişkilidir. Bu kişi yaşadığı zorlukların ve acı çekmesinin sonsuza kadar süreceğine inanır. İşte bu yüzden de gelecekle ilgili olarak olumlu bir beklentisi yoktur. Gelecekte zorluklar, sıkıntılar, hayal kırıklıkları ve yetersizlikler onu beklemektedir. Bu tarzdaki şemaları olan kişi umutsuz bir tutum içinde olacaktır.

Beck'e göre olumsuz kognitif üçlü ile ilgili en önemli şey tüm bu olumsuz değerlendirmelerin saptırılmış, gerçek dışı ve de mantıksız olmalarıdır. Kişi olaylar hakkında düşündüğünde ya da olayları yorumladığında bu üçlüyü temel alması sonucunda depresif belirtiler göstermeye başlayacaktır. Beck modelinde, depresyondaki çocukların sahip oldukları uygunsuz düşünceler ve inançlar bilgiyi işlemelerinde sorun yaratmaktadır. Bu inançlara örnek verecek olursak: kendileri, çevreleri ve gelecekleri ile ilgili negatif düşünceleri sayabiliriz. Gelen her yeni bilgi inançlarına göre yorumlanır ve inançları da dünyanın tehlikeli ya da kendilerinin beceriksiz olduğu şeklinde yapılandırıldıkları için onlar için gelecekle ilgili de bir ümit yoktur. Günlük hayatta karşılarına çıkan olayları üzüntü verici ve umutsuz

olarak yaşadıkları için genellikle mutsuz olurlar. Fazla genelleştirme (belirli bir olayı tüm olaylara uygulama) ve küçümseme (olumlu bir olayı değersiz bulma) şeklindeki yanlış kognitif stillere sahiptirler (Beck, 1987). Bilişsel üçlüde depresyona sebep olan üç düşünce tipi özetlenmiştir. Birincisi kişinin kendi ile ilgili olumsuz çıkarımlarda bulunması, ikincisi çevresi ile ilgili olumsuz çıkarımlarda bulunması ve sonuncusu ise kişinin geleceği ile alakalı olumsuz öngörülerde bulunmasıdır. Daha sonraki yıllarda depresyon teorisini gözden geçiren Beck depresyonda sosyallik ve bireysellik adındaki iki kişilik boyutunun önemli bir rolü olduğunu dile getirdi. Sosyal olan kişiler diğerleriyle olumlu ilişkiler kurarak yakınlık, bağımlılık gibi ihtiyaçları olan kişiler olarak tanımlanıyorlardı. Sosyal olarak bağımlı olan bireyler ötekiler tarafından reddedilmeye karşı çok duyarlı oldukları için daha güvenli olduğunu düşündükleri kalıcı ilişkileri arıyorlardı. Bireysel davranışlar ya da diğer bir deyişle daha bağımsız olanlar ise kendileri bazı amaçları önlerine koyuyorlardı. Bu kişiler daha yönlendirici olup hedeflerine ulaşmalarını engelleyebilecek her türlü kısıtlamalara karşı çok duyarlı olabiliyorlardı. Bu kişiler ötekilerin ihtiyaçlarına karşı kayıtsız bir tavır içinde oluyorlardı. Sosyal olan grup ise ötekiler tarafından takdir görme ihtiyacı içinde olan kişilerdi. Beck bu iki tipin depresyonu farklı bir şekilde yaşadıklarına inanıyordu. Bağımsız olan tipte kişi daha bağımsız olmak için insanlardan uzaklaşıyor, yardımı reddediyor ve güçlükler için kendini suçluyordu. Yoğun bir şekilde kendi kendini eleştiriyor ve bunun sonucunda da depresyona giriyordu. Kognitif sapmaları yenilgi ve başarısızlık ile ilgili şemalardı. Bu kişiler intihar girişiminde bulunduklarında daha aktif olan ateşli silahları tercih ediyorlardı. Böylece kendisine ve ötekine olan düşmanlığını açıkça ifade etmiş oluyorlardı. Depresyona yol açan faktörlerin başında amaçlarını yerine getirememesi ve başarısızlık yer alıyordu. Diğer gruptakilerin depresyonu ise ötekilerin yardımına ihtiyaç duyma, onlardan destek görme arayışı içine girme, onların kendisini rahatlatıp güven vermelerini bekleme şeklinde ortaya çıkıyordu. Kişi kendini yalnız hissediyor ve ötekilerin onu beğenmediğini düşünerek depresyona giriyordu. Kognitif sapmalar kaybın geri dönülmez gibi yaşanmasından dolayı duyulan kaygı, takdir edilmenin kaybedilmesi ve sosyal olarak tercih edilmemesi söz konusudur. İntihar girişimleri daha pasiftir. Beck ilk tiptekilerin endojen depresyon ikinci tiptekilerin de raktif depresyon geçirdiklerinden bahseder (Beck, 1987).

Beck'in bilişsel davranışsal modelinde görüldüğü üzere bireysel ve sosyal olmak üzere iki tip depresif insan bulunmaktadır. Bu iki tipin depresyonlarını farklı yaşadıklarını belirtmiştir ve bilişsel üçlünden bahsetmiştir.

Bilişsel davranış terapisi değişik eğitim seviyeleri ve ekonomik düzeye sahip olan genç ve çocuklarda da uygulanabilmektedir. Günümüzde birinci basamak tedavi merkezleri ve diğer sağlık kurumları ve okullar, meslek programları ile hapisanelerde kullanılmaktadır (Şahin, 2015: 3)

Bilişsel- davranışçı modelin dikkat çektiği konu ise tüm bu olumsuz düşüncelerin dayandığı kognitif temel aslında mantıksız ve hatalıdır. Kişi çıkarımlarını gerçekçi bir temelde yapmadığından sorunları fazla büyötmeye kişiselleştirmeye eğilimli bir yapı sergilemektedir.

3.1.2.2. Depresyonun Gelişiminde Öğrenilmiş Çaresizlik Modeli

Seligman modeli depresyon oluşumu konusunda ortaya atılmış diğer bilişsel model Seligman'ın bahsettiği öğrenilmiş çaresizlik modelidir (Beck,1987). Modele göre bir deney hayvanı kafesine kapatılıp alttan elektrik şoku gibi can yakan ve hayvanın kontrol edemediği bir uyaran verildiğinde kurtulma davranışı gösterip kafesinden çıkmaya çalışan hayvan zaman içinde bunu başaramadığını anlayacak ve kontrol edemediği bu uyaran karşısında çaresizlik durumu yaşayarak kendisini bırakıp olayı kabullenecektir (depresyon). Burada şu etkenlerin rolü olabileceği düşünölür:

- a) Hayvan çaresizliği öğrendiği için nasıl olsa kontrol edemem duygusu içinde kontrolü sağlamak için gerekli çabayı göstermez (motivasyon eksikliği),
- b) Uyarana karşı duygusal tepkisi azalmış olup boyun eğici tutum içine girdiğinden çaba göstermiyor olabilir (duygusal eksiklik),
- c) Tepki-sonuç ilişkilerini görememeye bağlı olarak kontrol edebileceği durumları da artık tanıyamaz hale gelir (çağırışım eksikliği).

İşte bu noktalardan yola çıkarak, insanlarda depresyon oluşumuyla ilgili benzer açıklamalar getirilmeye çalışılmıştır. Eğer bir kişinin çocukluğundan beri tüm girişimleri engellenmişse her seferinde hayal kırıklığı yaşamışsa, her türlü çabasına rağmen istediğini elde edemeyip hep çaresizlik duyguları yaşamışsa yaşamının daha sonraki döneminde de karşılaşacağı herhangi bir olayda da “nasıl olsa bunun

üstesinden gelemem” duygusuyla kendini depresyona bırakabilecektir (LaGrange ve ark. 2008).

Seligman’ın öğrenilmiş çaresizlik modelinde depresyonun sebebi çevresel gibi gözükse de tam olarak çevresel değildir. Çünkü ulaşılan genelleme hatalı düşünme örneklerindendir ve kişinin olayla yanlış bağlantı kurmasına neden olduğundan depresyonu devam ettirmektedir. Kişi olaylarla kurduğu bağlantı şemasını değiştirebilse depresyon yaşanmama olasılığı vardır. Yani öğrenilmiş çaresizlik modeli sadece dış etkenlere bağlı değil aynı zamanda içsel etkenlerden dolayı meydana gelmektedir.

3.4.Algılanan Anne-Baba Tutumları

En küçük toplum birimi olarak tanımlanan aile doğumdan önce başlayan ve yaşamın sonuna kadar insan üzerindeki etkisini gösteren bir kurumdur. Ailenin çocuk üzerindeki etkisi doğum öncesinde başlar. Örneğin ailenin çocuk isteyip istememesi, çocuğun hayatını, ilk izlenimini ve çevresiyle olan duygusal iletişimini önemli ölçüde etkileyebilir. Çocuğun ilk sosyal deneyimlerinin edindiği yerin aile olduğu düşünürsek, çocuğa yöneltilen davranış ve tavırların sosyalleşme sürecinde ne kadar büyük bir önem taşıdığı ortaya çıkar. Çocuk aile içinde sosyal bir birey olmayı öğrenirken aynı zamanda kişiliğinin oluşması için gerekli olan özdeşimi aile içindeki üyelerle gerçekleştirir (Yavuzer, 2000: 135).

Kulaksızoğlu (2002: 120)' na göre çocuk yetiştirme tutumları toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılıklar gösterdiği gibi, o toplumdaki aileler arasında da farklılıklar gösterebilir. Bir toplumda, her sosyo-ekonomik grubun kültürüne ve kendi değerler sistemine sahip olduğu düşünülürse, farklı sosyal sınıflardaki ebeveynlerin çocuklarını yetiştirirken farklı tutum ve davranışlar göstereceği söylenebilir. Kulaksızoğlu (2002) ile birlikte Yeşilyaprak' da (1988) çocuk yetiştirme yöntemlerinin önemini vurgulamıştır.

Yeşilyaprak (1988: 8)'a göre anne- baba ve çocuk arasındaki etkileşim; çocuğun davranışlarını biçimlendirirken aynı zamanda gelecekteki davranışları üzerinde de etkili olur. Çocukluk döneminde anne- babanın ilgi, şefkat göstermesi, amaçlarına ulaşmada yardımcı olması ve tutarlı bir disiplin uygulamasının, ergenin içsel denetimli oluşunda olumlu bir etkisi olduğu görülürken; koruyuculuk, fiziksel ve duygusal cezalandırma, başarı için baskı yapma davranışlarının ise olumsuz etkisi olduğunu saptamıştır.

Baba davranışları ile ergenin denetim odağı arasındaki ilişki “koruyuculuk” davranışı dışında anne davranışı ile aynı yönde bulunmuştur. Argun (1995: 75) araştırmasında anne- babanın çocuk yetiştirme tutumlarının ortaokul öğrencilerinin denetim odağı üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre anne-baba tarafından şefkat gören, davranışları ödüllendirilen, memnun edilen, bağımsız davranışları desteklenen, tutarlı disiplin uygulanan çocukların diğerlerine göre daha içsel denetimli oldukları ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak; anne –baba- çocuk ilişkileri, kişiliği ve bir kişilik boyutu olan denetim odağını belirleyen en

önemli değişkenlerden biridir. Depresyona yatkınlığın oluşmasında aile büyük önem taşımaktadır, ailedeki tutumlar, davranış modelleri ve destekleme seviyesi çocuğun benlik gelişimde de büyük rol oynayarak depresyona yatkınlığında belirleyici bir temeldedir. Bu yüzden sıradaki bölümlerde ailenin depresyon üzerindeki rolüne değinilecektir. Daha sonrasında da anne ve babanın bireysel rollerine yer verilmektedir. Anne ile babanın aile yapısında farklı rol ve görevler üstlenmeleri ayrı halde değerlendirilmelerine yol açmıştır.

3.2.1.Çocuğun Psiko-Sosyal Gelişiminde Anne-Baba-Çocuk İlişkilerinin Rolü

Toplumsal yapı içerisinde çekirdek özelliği taşıyan ailenin insan yaşamındaki önemi, çocukluktan itibaren ihtiyaç duyduğu sevgi, şefkat, ilgi ve bakımı bulabileceği en doğal ortam olmasından ileri gelmektedir. (Bulut, 1993: 1). Dünyaya geldiği andan itibaren çevreye uyum sağlamaya çalışan çocuk için en büyük destek ailesinden, anne-babasından gelir. Çocuk anne-babadan başlayarak çevresindekileri taklit ederek doğruları ve yanlışları öğrenir, ilk sosyal deneyimlerini edinir. Kişilik yapısı büyük ölçüde ailede şekillenir (Başar, 1997: 21; Türkoğlu, 1997: 78-82).

Aile aynı zamanda, çocuğun topluma ve yaşama uzanmasında bir köprü görevi görmektedir. Aile içindeki ilişkiler ve deneyimler aile dışındaki ilişkileri belirlemektedir. Ailenin diğer fertleriyle bir arada yaşama aslında sonraki yaşama ve toplumsallaşmaya hazırlık yapma niteliğindedir (Çakıcı, 2006: 10). Bireyin yaşamından doyum alması ve yaşadığı topluma uyumlu bir kişi olarak yetişmesi için kişilik gelişiminde ve davranışlarının biçimlenmesinde en etkili kurum olan ailenin güçlü olması, toplumun da güçlü olmasını sağlayan önemli bir etkidir. Çünkü birey, ilk sosyal deneyimlerini ailede yaşar ve bireye davranış kazandıran en önemli kurum ailedir. Sağlıklı bireylerin oluşması ancak içinde yaşanılan ailenin işlevlerinin sağlıklı bir biçimde yerine getirilmesiyle mümkündür. İşlevlerini sağlıklı bir biçimde yerine getiren aile, bireyin ruhsal gelişimini sağlayarak ve davranışlarını biçimlendirip yönlendirerek toplumun kültür değerlerinin sonraki kuşaklara aktarılmasına katkı sağlar (Bulut, 1993: 20; Duyan, 2003: 51).

Çocuk aile rol model olarak ebeveynleri gördüğünden ebeveynlerle çocuğun iletişimi çocuğun benlik gelişim ve benlik saygısının belirlenmesi açısından büyük bir önem taşımaktadır. Çocuğun psiko-sosyal açıdan gelişiminde bu ilişkinin doğru ve sağlıklı kurulması çocuğun depresyona girme olasılığını da düşürebilmektedir.

3.2.1.1. Anne-Çocuk İlişkisinin Önemi

Doğumdan hemen sonra bebeğin ilk etkileşimde bulunduğu kişi annesidir. Doğumla başlayan bu etkileşim sonraki dönemlerde de devam eder. Açlık , uyku , temizlik ve korunma gibi ihtiyaçları anne tarafından karşılanmakta , annenin bebek için önemi sadece fizyolojik ihtiyaçlarını karşılaması ile sınırlandırılmamalıdır. Doğduğu andan itibaren sıcaklık ve sevgiyi hissetmek isteyen bebek ilk yaklaşmasını da anneye yaşar (Çağdaş, 2003: 25). Bebeklik dönemi insan yavrusunun en aciz olduğu, bakıma en muhtaç olduğu dönemdir. Bebeklikte gelişim açısından en önemli rolü oynayan birey annedir. Okul öncesi dönem, bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve kişilik gelişimin en hızlı olduğu yıllardır. İlk yıllarda anneye pek çok görev düşmektedir. İlk haftalarda bebek ve anne birbirlerini ayrı bir kişi olarak değil kendi vücutlarının bir uzantısı olarak algılar (Çağdaş, 2003: 25).

Bebek ve annesi doğumdan sonraki 2 - 3 gün içinde birbirlerine uyum sağlayarak birbirlerinden haz duyan bir ikili olurlar. İlk günlerde beraberliğin en yoğun anları beslenme zamanları olmakta, annesinin memesini emen bebeğin heyecanı anneye de yansımakta ve anneyi süt vermeye hazırlamaktadır. Anne aç olan bebeğini emzirerek rahatlatırken, bebek de annesinin dolu memesini boşaltarak onun rahatsızlığını gidermektedir. Anne – çocuk beraberliğinde fiziksel temas çok önemlidir. Annesinin kucağında meme emen bebek onun sıcaklığını ve kokusunu hissederek ihtiyacı olan duygusal besini almakta, böylece anne - bebek iletişiminin temelleri atılmaktadır. Özellikle ilk iki yılda olması gereken yakınlığın gerçekleşmemesi ileride birtakım davranış problemlerinin sebebi olabilmektedir (Gander ve Gardiner, 2001: 310).

Anne ile çocuk arasında özel bir ilişki vardır. Anne çocuk için birtakım deneyimler oluşturmakta, çocuk da bu esnada ihtiyaçlarını karşılamayı, gerilimlerini yatıştırmayı öğrenmektedir. Anne henüz istikrarlı olmayan bir dünyada çocuk için güven, huzur ve anlayış kaynağıdır (Dönmezer, 2001: 29 – 30). Bebeğin fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarının zamanında ve yeterince karşılanması temel güven duygusunun gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Bebeklik döneminde annenin bebeğinin ihtiyaçlarını karşılamadaki dengeli ve kararlı tutumu sağlıklı bağın kurulmasını, temel güven duygusunun yerleşmesini sağlamaktadır. Hayatın ilk

yıllarında bebeğin psikososyal görevi güvenmeyi öğrenmektir. Anne ile ilişkiden doğan güven duygusu ileride kurulacak ilişkilerin de temelini oluşturmaktadır (Yavuzer, 2003: 15).

Anne çocuk için içinde yaşanan dünyanın yorumlanması ve toplumun temsil edilmesinde ilk örnektir. Çocuğun çevresindeki nesne ve olaylarla kurduğu ilişki annesiyle ilişkisine göre biçimlenmektedir. Çocuk annesinin gözetimi altında yakın çevresini keşfetmekte, nasıl hareket edeceğini gözlemektedir. Böylece ilk bilgilerini taklit ve özdeşim yoluyla edinir. Anne okşayarak, besleyerek ve oynayarak kurduğu diyalogla çocuğun doyumunu sağlar, aralarındaki köprüyü pekiştirir (Yavuzer, 2003: 16).

Çocuk doğduğu andan itibaren annesiyle bağlantılı yaşar. Amacı hep bu bağı ayakta tutmaktır. Anne çocuğun yaşamında önemli yere sahiptir. Toplumsallığın ilk tohumları erken yıllarda ilk kez anne sayesinde atılır (Özdiker, 2001: 70). Sosyal ilişkilerin gelişiminde annenin rolü büyüktür. Sağlıklı anne - çocuk iletişimi, çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesini, başkalarıyla olumlu ilişkiler kurmasını sağlar. Çocuğu ile olumlu duygusal etkileşim içinde olan annelerin çocukları diğerlerine göre daha uyumlu kişilik geliştirmektedir (Flannagan ve Hadee, 1994: 40). Çocuk ilk bilgileri anneden öğrenir. Özellikle iletişim yeteneğinin gelişmesinde anne etkilidir. Kullanılan dil ve iletişim sayesinde çocuk yeni kavramlar edinerek sosyal ilişkileri öğrenmekte, diğer insanlarla zihinsel etkileşime girmektedir (Dönmezer, 2001: 31). Çocuk hangi yaşta olursa olsun bir sorunla karşılaştığı zaman yol gösterecek, destekleyecek bir yetişkin arar. Bu, genellikle çocuğun örnek aldığı, hayranlık duyduğu bir bireydir. Yaklaşık ilköğretim çağına kadar kız veya erkek çocuğun gözündeki ideal insan annesidir ve onunla özdeşim kurma eğilimi vardır (Ömeroğlu, 1996: 64).

Anne – çocuk ilişkisinin sağlıklı olması, doğumun ilk günlerinden itibaren aralarında gelişmeye başlayan güvenli bağlanma ve daha sonraki dönemlerde yaşanacak sağlıklı kopmayla ilgili olmaktadır. Anne bir çocuğun hayatında başından beri yer alan bir figür olduğundan kurulan bağın da sıkı ve güçlü olması, çocuğun psiko- sosyal gelişimi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Bu açıdan bakıldığında çocuklarda görülen depresyonun anne çocuk ilişkisinin sağlıklı kurulmadığı durumlarda artması beklenebilmektedir.

3.2.1.2.Baba-Çocuk İlişkisinin Önemi

İlk yıllarda bebeğin bakımı genellikle anne tarafından yapıldığı ve anne zamanının çoğunu bebeğiyle geçirdiği için literatürde anne - bebek ilişkisi üzerinde daha çok durulmuştur. Ancak, babaların da bebekleriyle bir bağlanma yaşadıkları ve gelişimlerinde önemli rol oynadıkları bilinmektedir. Teknolojik ve ekonomik gelişmeler aile yapısında, bireylerinin görev ve sorumluluklarında değişmelere neden olmaktadır. Ekonomik şartların ağırlaşması, teknolojideki gelişmeler, kadının eğitim düzeyinin artması, kadının işgücüne duyulan ihtiyacı arttırmış, annenin iş hayatına atılması babanın görev ve sorumluluklarında değişmelere neden olmuştur. Baba ailenin geçimini sağlamanın yanı sıra çocukların bakım ve eğitiminde de önemli rol oynamaya başlamıştır (Çağdaş, 2003: 35).

Baba - bebek arasında duygusal bir bağ kurulabilmesi için fiziksel temas sağlaması, kucağına alarak ilgilenmesi, bakımında bazı sorumlulukları üstlenmesi ve oyun etkinliklerine katılması gerekir. Baba özellikle erkek çocuğun maskülen (erkeksi) davranışları kazanması açısından önemlidir. Erkek çocuklar babalarıyla özdeşleşerek erkek gibi davranmayı öğrenmekte, bilişsel gelişimi ve okul başarısı etkilenmekte, babasıyla yakın ilişki kuran erkek çocuklar olumlu gelişim göstermektedir (Yavuzer, 2003: 23).

Ailenin geçimini sağlaması ve eşine karşı davranışları, babanın çocuk üzerindeki dolaylı etkileridir. Anne - baba arasındaki ilişkilerin iyi olması anne - çocuk ilişkisini de olumlu yönde etkiler. Anne - baba ilişkisi sağlıklı değilse anne bu boşluğu doldurmak için bütün ilgisini çocuğuna yöneltip aşırı koruyucu bir tutum geliştirerek bağımsız bir kişilik geliştirmesini engelleyebilir. Babanın çocuğuna dokunması, konuşması, oyun oynaması, onunla ilgili kararlara aktif olarak katılması ise direkt etkileridir (Çağdaş, 2003: 37).

Çocukların ebeveynlerinden ne istediğiyle ilgili yapılan bir araştırmada çocuklar aile yaşamları ve anne – babalarıyla ilişkileriyle ilgili verdikleri cevaplarda anneleriyle gereğinden çok vakit geçirdiklerini (%28) ve babalarıyla ise çok az vakit geçirebildiklerini (%35) söylemişlerdir. Bu da baba – çocuk ilişkisinin ve çocukların baba algılarının önemini bir kez daha ortaya koymaktadır (Galinsky, 2001: 24-28). Babalar da bebekleri ile bir bağlanma yaşanmakta ve bu bebeklerin gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Doğumda bulunan ve bebeğini tutmasına izin verilen babalar, bebeğinin doğumunda bulunmayan babalara göre bebeklerine karşı daha

güçlü bir bağlanma göstermişlerdir. Babalar da çocuklarının tepkilerine anneler kadar duyarlıdır ve bebekleriyle daha ayrıcalıklı bir ilişki kurarlar (Gander ve Gardiner, 2001: 312).

Babaların yaşadığı bağlanmanın çocuğun hayatına yansımaları ilgi ve sevgisini gösterebilmesi sayesinde gerçekleşmektedir. Çocuğuna zaman ayırabilen babaların çocukları onları rol model alabilmekte ve sağlıklı iletişim kurma olasılıkları artabilmektedir. Bir sonraki bölümde anne baba ilişki detaylı bir biçimde incelenmektedir.

3.2.2. Anne-Baba Tutumlarına İlişkin Öne Sürülen Modeller

Ebeveynlik, çocuğun hayatta kalmasını ve gelişmesini garantiye almayı amaçlayan hareketler olarak tanımlanmaktadır (Houghughi, 2004). Bu amaç doğrultusunda anne ve babanın birbirleriyle kurdukları iletişim büyük önem taşımaktadır. Aşağıdaki modellerde bu tutum ve hareketler belli bakış açıları ile değerlendirilecektir.

3.2.2.1. Psikodinamik Model

Psikodinamik modelde gelişimin temel tetikleyicinin biyolojik olduğu ve ebeveynin istekleri ile toplumsal beklentiler arasındaki sürtüşmelerin kaçınılmaz olduğu belirtilmiştir. Çocuğun libidinal ihtiyaçları ile aile çevresi arasındaki etkileşimin çocuğun gelişimindeki bireysel farklılıkları belirlediği söylenmektedir. Psikodinamik bakış açısındaki araştırmacılar genellikle ebeveyn çocuk arasındaki duygusal ilişkiyle ve onun çocuğun psikoseksüel, psikososyal ve kişilik üzerindeki etkisiyle ilgilenmişlerdir. Ebeveyn ile çocuk arasındaki duygusal ilişkilerin bir aileden bir diğer aile göre farklılık göstermesinin sebebi bireysel farklılıklar, ebeveyn davranışlarındaki farklılıklara bağlanmaktadır (Yılmaz, 2000).

Psikodinamik modelde biyolojik değişimlerin altı çizilirken bunun yanında çocuğun gelişiminde ebeveynlerin bu değişimlere verdikleri tepkilerin de etkisi vurgulanmıştır.

3.2.2.2.Davranışçı Model

Davranışçılar, yakın çevreden alınan pekiştiricilerin çocuğun gelişimini nasıl şekillendirdiği ile ilgilenmişler ve davranışın tutumdan daha önemli olduğunu belirterek, ebeveyn tutumlarını ebeveynlerin davranışları açısından gruplamışlardır. Çocuğun gelişimindeki bireysel farklılıkların çocuğun içinde bulunduğu öğrenme çevresindeki farklılıkları yansıttığı düşünüldüğü için, davranışçılara göre anne babanın davranış tutumu bu çevreyi tanımlayan davranış örüntüleridir. Hem psikodinamik hem de davranışçı model çocuğun sosyalleşmesinde ve kişiliğini geliştirmesinde, ebeveynin inançlarının ve çocuğun doğasının ebeveyn davranışlarının en önemli belirleyicileri olduğu görüşündedirler (Akt. Tire, 2011).

Davranışçı model çocuğun psiko-sosyal gelişiminde ebeveyn davranışlarının önemini altını çizse de aynı zamanda çocuğun biyolojik değişiminin de anne ve babanın davranışlarını belirlediği de tespit edilmiştir.

3.2.2.3.Baumrid'in Sınıflaması

Baumrind (1968), ebeveynlik tarzlarını kontrol düzeyi-talepkarlık ve ebeveynsel sıcaklığın düzeyi-çocuğa karşı gösterilen duyarlılık olmak üzere iki boyutta kategorize etmiştir. Ebeveyn duyarlılığının ve kontrolünün niteliği üç ebeveynlik tarzını tanımlamaktadır. Bunlar, otoriter, demokratik, izin verici ebeveyn tutumlarıdır. Otoriter ebeveynler, çocuğun tutum ve davranışlarındaki uygunluğu yüksek düzeyde otorite ile sağlamaya çalışırken bunu kesin ve net olan standart davranışlar aracılığı ile yapmaktadırlar. İtaat etmek bir erdem sayılmaktadır. Onlar, çocuklarının özerkliklerini sınırlandırarak onların kendileri tarafından oluşturulan alanlar içerisinde tutulmaları gerektiğine inanmaktadırlar. Otoriter ebeveynler, düzeni korumaya ve geleneksel yapı tarafından yüksek değer verilmiş amaçlara önem vermektedirler. Bu ebeveynlik tarzını benimsemekte olan ebeveynlere göre çocuklar ebeveynin bakış açısında doğru olan ne ise onu kabul etmelidir (Baumrind, 1971).

Otoriter ebeveynler sıcaklığın ve duygusal erişilebilirliğin olmaması ile tanımlanır ve sınırlandırıcı kontrolün, cezanın ve güç gösterimin ön planda olduğu ebeveyn tutumunu benimserler (Metsapelto ve ark., 2003). Bu ebeveynler reddedici olmakla birlikte fazla endişeli ve koruyucu da olabilirler (Baumrind, 1978).

Demokratik ebeveynler çocuklarının aktivitelerini mantıklı ve sonuca yönelik davranışlarla yönlendirirler. Çocuklarını sözel tepkileri ile cesaretlendirirler. Çocuklar itirazlarını devam ettirip uygun olan davranışa uymayı reddettiklerinde kendi düşündüklerinin sebeplerini çocuklarıyla paylaşırlar. Ebeveyn ve çocuk arasında bir uyuşmazlık söz konusu olduğunda her zaman sabit olan bir kontrol yöntemi kullanırlar fakat bunu yasaklarla yapmazlar. Ebeveynler yetişkin olarak kendi bakış açılarını güçlendirmeye çalışırlar fakat çocuklarının bireysel ilgilerini de görmezden gelmezler. Çocuklarının yeteneklerini onaylamakla birlikte sonraki gelişim dönemlerinde gözlenebilecek olan davranışlar için de belli standartlar koyarlar. Demokratik ebeveynler çocukları ile ilişkilerinde yüksek düzeyde sıcaklık ve duyarlılık ile yüksek talepkarlık ve kontrol düzeyi özelliklerini birleştirirler. Bakım, duygusal destek ve sözel uzlaşmanın teşviki ile beraber sıkı ancak sınırlayıcı olmayan bir kontrol uygularlar (Baumrind, 1966).

İzin verici ebeveynler, çocuklarının dürtü, arzu ve hareketlerine karşı cezalandırıcı olmayan, kabul edici ve hoşgörülü davranışlar sergiler, cezalandırmayı az kullanmakla beraber bundan kaçınırlar. Ebeveyn, çocuk için ne ideal bir örnek ne de çocuğun şimdiki ve sonraki davranışlarını değiştirmede ya da biçim vermede aktif bir etkindir. Ebeveynler, çocuklarının isteklerine ulaşması için bir kaynaktır. Ebeveynler çocuğun kendi aktivitelerini düzenlemesine, düşüncelerini ve kararlarını uygulamasına izin verirler ve bunlar üzerinde kontrol uygulamaktan kaçınmakla birlikte belirlenen kurallara uyması için de cesaretlendirmezler. Amaçlarına ulaşmak için açık bir güç kullanmak yerine hile ve ikna etme yöntemlerini kullanmayı denerler. Çocukların yemek yeme, televizyon izleme, uyku zamanı gibi günlük programlarını belirlerken kurallara sahip değillerdir. İzin verici ebeveynlerin ev ile ilgili sorumluluklar için çocuktan beklentileri azdır (Baumrind, 1971)

Ebeveynler tarafından gösterilen ilgi ve kontrol ebeveyn davranışlarının önemli iki boyutudur. Bu boyutlar, çocuğun benlik saygısı, sosyal yeterliği ve akademik başarısı ile olumlu yönde ilişkilidir (Baumrind 1971). Ayrıca, Baumrind (1968, 1972), yaptığı çalışmalarında demokratik tutumu benimseyen ebeveynlerin çocuklarının kendini ifade edebilen, bağımsız ve hem sosyal hem de akademik yönden başarılı çocuklar olduğunu bulmuştur. Dornbusch ve ark. (1987), Baumrind'in otoriter, demokratik ve izin verici ebeveyn tutumları ile ergenlerin okul başarısı arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Demokratik ebeveyn tutumu ile okul başarısı arasında olumlu, otoriter ve izin verici ebeveyn tutumu arasında ise olumsuz

yönde bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Baumrid'in sınıflaması ebeveynlerin tutumlarını kontrol ve sıcaklık temellerinde sınıflandıran bir yaklaşım sergilemektedir. Bu yaklaşımdaki üç ebeveyn sınıfının çocuğun hayatında ve özellikle akademik başarısında etkili olduğu görüşü oluşabilmektedir. Bir sonraki bölümde bu bakış açısı gibi ebeveyn davranışlarını temel alan başka bir yaklaşıma Maccoby ve Martin'in iki boyutlu bakış açısına yer verilmektedir.

3.2.2.4. Maccoby ve Martin'in İki Boyutlu Bakış Açısı

Maccoby ve Martin (1983), sosyalleştirme süreçleri içerisinde ebeveyn-çocuk ilişkisini organize etmeye çalışmışlar ve Baumrind'in ebeveynlikle ilgili üçlü sınıflamasını geliştirerek, izin verici boyutu izin verici-müşamahakar ve izin verici-ihmkar olmak üzere iki alt boyutta incelemişlerdir. Baumrind'den farklı olarak ebeveyn tutumlarını duyarlılık ve talepkarlık-kontrol olmak üzere iki boyut üzerinden ele almışlardır. Araştırmacılar böylece, çocuk yetiştirme tutumlarını duyarlılık ve talepkarlık-kontrol olmak üzere iki boyut üzerinden ele alarak demokratik, otoriter, izin verici müşamahakar ve izin verici ihmkar olmak üzere dört ebeveynlik tarzı ortaya koymuşlardır (Maccoby, Snow ve Jackson, 1984):

- Demokratik ebeveynler yüksek düzeyde hem kontrol hem de kabul gösterirler.
- Otoriter ebeveynler ise yüksek düzeyde kontrol düşük düzeyde kabul gösterirler (Maccoby ve Martin, 1983).
- İzin verici-müşamahakar ebeveyn tutumu düşük kontrol düzeyi ve yüksek duyarlılıkla ilişkilidir. Ebeveynler çocuklarının dürtülerine karşı kabul edici bir tutum sergilemekle beraber olgunlaşmış davranışlarla ilgili talepleri oldukça azdır. Çocuklarına karşı sıcak ve ilgili davranmakla beraber onların davranışlarını çok az kontrol ederler onların tek başlarına verdikleri kararları uygulamalarına izin verirler (Maccoby ve Martin, 1983).
- İzin verici-ihmkar ebeveynlik tarzı ise düşük düzeydeki kontrol ve duyarlılık ile ilişkilidir. Bu ebeveynlerin çocuklarını kendilerinden uzak tutma arzusunu yansıtabilmektedir. Ebeveynler çocuklarını seçimlerinde yalnız bırakırlar. Çocukları ile olan ilişkilerinde düşük

düzeyde çaba gösterirler. Bu ebeveynler çocuklarının sadece temel ihtiyaçlarını karşılamakta duygusal yakınlık göstermemektedirler

(Maccoby ve Martin, 1983). Lamborn ve ark. (1991), yapmış oldukları çalışmada, Maccoby ve Martin'in (1983) öne sürdükleri dört temel ebeveyn tutumu temelinde, ebeveynlerini demokratik olarak değerlendirme ile ergenin akademik başarısı ve psikososyal gelişimi arasında olumlu, problemli davranışlar ile olumsuz yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Sümer ve Güngör'ün (1999), Maccoby ve Martin'in (1983) öngördüğü ebeveyn tutumları temel alınarak yapılmış olan çalışmasının sonuçlarına göre, bağlanma, benlik saygısı, benlik kavramı belirginliği, onaylanmama kaygısı, ayrılık kaygısı, başkalarını memnun etme, kişisel başarı, özgürlük ve yalnızlıktan hoşlanma sonuç değişkenlerinde ebeveynin kabul/ilgi boyutu ile olumlu, sıkı denetim/kontrol boyutu ile olumsuz sonuçlarla ilişkili bulunmuştur.

Darling ve Steinberg'in (1993), ebeveynliğin üç değişik yönü olduğunu belirtmektedir. Bunlar, ebeveynin değerleri/amaçları, ebeveynlik uygulamaları/ ebeveynlik tarzı ve duygusal çevredir. Darling ve Steinberg (1993), öne sürdükleri modelde, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının ebeveyn uygulamaları ve ebeveyn tarzı olarak ayrılması gerektiği bildirilmektedir.

Ebeveyn tarzı çocuk yetiştirmenin annedeki duygusal tutarsızlığın yüksek oluşunun düşük düzeydeki sıcaklık, duyarlılık ve yüksek düzeyde müdahalecilik ve güç kullanımıyla ilişkili olduğu bulunmuştur (Belsky ve ark., 1995). Belsky ve ark. (1991), tepkisellik düzeyi yüksek olup ileriki dönemlerde tepkisellik düzeyi azalan bebeklerin annelerinde, tepkisellik düzeyi azalmayan bebeklerin annelerine göre, tamamlayıcı, duyarlı ve yanıtlayıcı ebeveyn tutumlarının daha yaygın olduğunu saptamışlardır.

Ebeveyn uygulamaları ise çocuk yetiştirirken başvuru alan belirli içerik ve sosyalleşme hedefleri açısından tanımlanan belirli davranışlardır. Çocuğun belirli davranışlarının gelişimini etkileyerek çocuğun sosyalleşme hedeflerini yakalamasına yardım etmektedir. Ayrıca Steinberg ve ark. (1989), çalışmalarında ebeveynin demokratik yönü ile çocukların okul başarıları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın sonuçlarına göre, demokratik tutumun sıcaklık/ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol boyutlarının çocuğun akademik başarısı ile olumlu ve yüksek düzeyde olduğunu bulmuşlardır. Steinberg ve ark. (1992), 14-18 yaş arasındaki ergenlerle yaptıkları boylamsal çalışmalarında, akademik başarıyı arttırmada ebeveynin

ilgisinin demokratik ebeveynlerde demokratik olmayan ebeveynlere göre daha fazla olduğu bulunmuştur. Ebeveynlerini demokratik olarak algılayanların, demokratik olarak algılamayanlara göre akademik yönden daha başarılı oldukları saptanmıştır.

Bu araştırmalardan çıkarılabilecek sonuçlara göre Maccoby ve Martin'in iki boyutlu bakış açısında yer alan dört ebeveyn türü farklı sonuçların doğmasına sebep olmaktadır. Çocukların özellikle de akademik başarılarında ebeveyn türlerine göre bir değişim sergilenmektedir. Demokratik ebeveyn türünün diğer ebeveyn türlerine göre çocuk gelişimde ön plana çıktığı gözlemlenebilmektedir. Bir sonraki bölümde ebeveynler ve çocuk arasındaki ilişkilerin niteliği incelenmektedir.

3.2.3. Aile İçi İlişkilerde Görülen Farklı Anne Baba Davranışları

Bir sosyal sistem olan ailenin üyeleri birbirleriyle ikili ya da çoklu ilişkiler kurarlar ve bu ilişkiler birbirini etkileyen karmaşık ilişkiler ağı şeklinde bir yapı ortaya çıkarır. Bu karmaşık ilişkiler ağı ise yaşanan her durumla ilgili olarak aile üyelerinin birbirleri üzerinde etkili olmalarını ve hatta bir sosyal sistem olarak ailenin her üye üzerinde etkili olmasını ortaya çıkarabilmektedir (Özgüven, 2000: 24). Dolayısıyla ailede ortaya çıkabilecek olumsuz bir durum aile üyelerini de olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Ailenin bir takım yanlış tutum veya davranışları aileyi oluşturan bireyler ve özellikle çocuklar üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir (Sertelin, 2003: 40–42).

Aile içi ilişkiler, ailenin işlevlerini yerine getirip getirememesini belirleyen en önemli etkenlerden biridir. Yapılmış olan çalışmalar, sürekli tartışan anne-baba ile yaşayan çocuklarda, hem fiziksel hem de ruhsal sağlık sorunlarının fazla olduğunu göstermektedir. Bu tür ailelerde yaşayan çocuklar duygusal durumlarını kontrol etmekte ve ifade etmekte sorunlar yaşamaktadırlar (Çamur Duyan, 2000: 9; Bulut, 1990: 4; Özmert, 2006: 258). Aile içindeki sorunların çözümü üyelerin duygu ve düşüncelerin birbirlerine aktarmaları ve başarılı bir diyalog kurabilmeleri halinde mümkün olabilmektedir. İletişimin doğru kurulamaması sağlıklı bir aile ortamı oluşturmaktadır, bu ortam ise duyguların bastırılmasına ve sorunların çözülememesine neden olmaktadır. Oysa üyelerin arasındaki sınırların iyi tanımlandığı ve iletişimin fazla olduğu ailelerde yetişen çocuklar sorunlarını daha rahat çözmektedirler (Özatça, 2009: 64-65).

Üyeler arası ilişkiler sınırların tanımlanması, önemli oranda sağlıklı anne-baba ilişkisine bağlıdır. Sağlıklı anne-baba ilişkisi, ailenin temelini de sağlam olmasını sağlar. Sağlam temeller üzerine kurulmuş olan ailede ise üyelerin duygu ve düşüncelerini ifade edebilme özgürlüğü olur. Bu özgürlük ortamı çocuğun kendine ve çevreye olan güveninin oluşmasına yardımcı olur. Bu yüzden anne-babaların hem birbirleriyle hem de doğumlarından itibaren çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurmaları gerekir. Sağlıklı iletişim kurabilmenin yolu ebeveynlerin kendilerine güvenli, saygılı, sorunlara karşı duyarlı, işbirlikçi, çocuklarının duygu ve düşüncelerini paylaşabilen ve kabul edici bir tutum içinde olmalarından geçer. İnatçı bir tutum sergileyen, kendi görüşlerinin dışındakileri kabul etmeyen anne-babalar, çocuklarıyla sağlıklı iletişim kuramazlar (Stephen, 1993: 2).

Ailenin birden fazla kuşağı bir arada barındırması sonucu ilişki sistemleri karışık ve çeşitlidir. Aile içindeki etkileşim temelde iki yönlü olarak gerçekleşir: Evlenme ile başlayan eşler arası yatay ilişki ile daha sonra çocukların katılımıyla ortaya çıkan ve kuşaklar arası ilişkiyi ifade eden dikey ilişki. Bu iki yönlü etkileşimde anne ve babalar çocuklarının davranışlarını etkilerken çocuklar da anne babalarının davranışlarını etkileyebilmektedirler (Şahin, 1996: 12). Aile içindeki farklı zaman ve kültür özelliklerine göre değişen kuşak çatışmalarının yaşanması ailenin iletişimine ve birbirleriyle olan ilişkilerine bağlı olabilmektedir. Dikey ve yatay ilişkiler bazı zamanlarda sağlıklı ve keyifli olabilirken bazen ise çatışmalar yaratabilecek boyutlara taşınabilmektedir.

Sonuç olarak; aile içi ilişkiler örüntüsü, ailenin işlevlerini sağlıklı olarak yerine getirip getirememesinde önemli bir belirleyicidir. Bu ilişkiler; aile içi roller ile davranışların kural ve değerlere bağlı olarak kontrol edilme biçiminin ürünüdür. Aile üyeleri birbirleriyle içtenlikle ilgilenmeli, birbirlerinin davranışlarına uygun duygusal tepkiler verebilmeli, yaşanan sorunları aile içinde çözümleyebilmeli ve tüm bunları kapsayacak karşılıklı yapıcı bir iletişim ağına sahip olabilmeleridir (Bulut, 1990: 5). Bu kısımda bahsedilen davranışların çocuğa yansıma şekline sıradaki başlık ışık tutacaktır.

3.2.3.2. Anne-Babaların Tutum ve Davranışlarının Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Aile en küçük toplumsal birim olarak tanımlanmaktadır. İçinde bulunduğu toplumun bir birimi olarak, onun özelliklerini taşır. Toplumun değer yargılarını, gelenek ve göreneklerini, inançlarını, önyargılarını, kısacası kültürünü yansıtır. Bunun yanında özel bir iç yapısı ve kendine özgü bir işleyişi vardır. Bu bakımdan, toplumla sürekli alışveriş içinde bir kuruluş olarak çalışır (Özben ve Argun, 2002: 18).

Aile temel toplumsal birim olup tarih boyunca köklü değişimler geçirmekle birlikte varlığını sürdüren bir yapıdır. Aile içinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlama sürecinin belli bir ölçüde ilk ve etkili bir biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin düzenlendiği, eşler, anne babalar ve çocukların arasında belli bir ölçüde içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu yine içinde bulunulan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok bir ölçüde yer aldığı toplumsal kurumdur (Ozankaya, 1999: 357).

Aile kişinin içine doğduğu, ilk sosyal deneyimlerini kazandığı ve daha sonraki yıllar için gerekli ilk adımları attığı yerdir. Çocukların ya da bireylerin kişiliklerinin temelleri ailede atılır. Ailenin sağladığı öğrenme yaşantıları ve sunmakta olduğu modellerin, çocuktaki olumlu sosyal davranış ve değerlerin gelişmesinde önemli bir yeri vardır (Ülküer ve Buz, 1988: 56).

Bu bakımdan ailenin çocuk ve yaşamı üzerinde etkisi büyüktür. Bu etkileşim daha anne karnında başlar. Bu evrede annenin duygusal dünyası, çocuğu isteyip istememesi ve benzeri faktörler karnındaki çocuk üzerinde son derece etkili olurlar. Bu evrede annenin mutsuzluğu, kızgınlığı, ruhsal durumu karnındaki çocuk üzerinde etkiye sahiptir. Annenin duyguları vücudundaki hormonlar yolu ile karnındaki çocuğa geçerler. Bu bakımdan anne çocuğu daha karnında iken etkileşmeye başlar (Örgün, 2000:19). Çocuk doğduktan sonra ise bu etkileşim artarak devam eder. Doğumdan sonra aile çocuğun sosyal olarak uyumlu bir birey olarak yetişmesine yardımcı olur. Uyumlu ve paylaşımın yüksek olduğu sevgi dolu ailelerde yetişen çocuklar daha sonraki yıllarda karşısındakine saygılı ve özerk, bağımsız bir birey olurlar. Bu tip çocuklar karşısındakilere duygularını belirtmede herhangi bir güçlük yaşamazlar, paylaşımcı olurlar. Çocuk ilk evrede ailesinden bazı bilgiler edinir. Bu ilk evrede tecrübe eksiği olan çocuk ailesinin değer yargılarını benimser ve bunları kendine kılavuz yapar. Bu bakımdan ailenin ilk evrede çocuğun kişiliğinin

gelişiminde etkisi büyüktür (Aydın, 2002: 58). Bu evrede çocuk kendisini anne ve babası ile özdeşleştirir ve bunun çocuğun karakter özelliklerine etkisi büyük olur. Bu bakımdan aile ortamında ebeveynler kendilerine güvenli iseler çocuk da bundan etkilenecek ve kendine güvenli olacaktır. Ancak bunun tersi de doğrudur. Eğer anne ve baba kendine güvensiz iseler çocuk da bundan etkilenir ve kendine güvensiz olur. Bu bakımdan çocukluğun bu ilk gelişim evresinde çocuk tarafından anne ve baba model olarak alınır. Çocuk özellikle okul öncesi dönemde ailesinin bir aynasıdır.

Ailenin çocuğun gelişimindeki etkisi şu şekilde olmaktadır (Yavuzer, 1998: 138):

- Grup içinde dengeli bir birey olabilmesi için güven duygusu aşılayarak,
- Sosyal kabul görmesi için uygun ortamı hazırlayarak,
- Sosyalleşmeyi öğrenmesi için toplumca kabul görmüş davranış biçimlerini sergileyen bir model oluşturup, bunların gelişimi için rehberlik ederek,
- Yaşama uyum sağlama çabasında iken karşılaştığı problemlere çözüm getirerek,
- Uyuma götüren davranışlara yönelik sözlü ve toplumsal alışkanlıkları kazanmasına yardımcı olarak,
- Gerek okul gerekse sosyal yaşamında yeteneklerini uyararak ve geliştirerek, gelişmesine yardım ederek,
- İlgi ve yeteneklerine uygun arzuların gelişimine yardım ederek

Aile, çocuğun sağlıklı bir kişilik gelişimine katkı sağlayan en önemli toplumsal kurumdur. Özellikle aile ortamı ve anne-babanın çocuğa yönelik yaklaşımının çocuk tarafından nasıl algılandığı, çocuğun nasıl bir kişilik geliştireceğinin en önemli göstergelerindendir. Ailenin çocuğun kişiliği üzerindeki etkisi o kadar önemlidir ki çocuklarda bozukluğa yol açan birçok duruma çocuk ile ailesi arasındaki ilk ilişkide yaşananların sebep olduğu bulgulanmıştır (Aydın,1997:139).

Her anne baba bilerek ya da bilmeyerek çocuklarına karşı farklı tutumlar sergilemektedirler. Bazı çocuklar çok sevilmekte, bazılarına baskı yapılmakta, bazıları istenmeyen çocuk olmakta ve bazılarına daha çok hoşgörü gösterilmektedir. Tüm bu tutum çeşitleri çocuğun hem ahlaki hem de sosyal gelişimlerini olumlu ya da olumsuz tarzlarda etkilemektedir (Seçer, Sarı ve Olcay, 2006: 540,541).

Anne-babalar bilerek ya da bilmeyerek doyumlarından başlayarak çocuklarına nasıl davranmaları, düşünmeleri, hissetmeleri ve algılamaları gerektiğini çocuk yetiştirme tutumlarıyla öğretmektedirler (Alisinanoğlu, 1993: 98). Çocuğun

bakım sorumluluğunu üstlenen anne ve babaların, toplumun bir ferdi olarak yetişen çocuklarına karşı tutumları, onların istedik özellikler geliştirmeleri bakımından oldukça önemlidir. Tutumlar, başta ailelerin demografik özellikleri olmak üzere çoğu etmenlerin sonucunda oluşmakta veya değişikliğe uğramaktadır. Anne ve babaların çocuklarına karşı tutumları; çocuğun özellikleri ile kendi kişilik ve demografik özelliklerinden etkilenebilmektedir. Anne-baba-çocuk üçgenindeki iletişim biçimi ise bireyler üzerinde uzun veya kısa süreli, olumlu veya olumsuz etkiler oluşturmakta; anne-babalar ve çocuklar birbirlerine hem uygun biçimde hem de uygun olmayan biçimde davranmayı öğretmektedirler. Ana-babalar çocuklarını eğitirken, öncelikle çocukların gelişim özelliklerini bilmeli, onların ihtiyaçlarına uygun yanıtlar veren yetişkinler olmalıdırlar (Özyürek ve Tezel Şahin, 2005: 20).

Çocuk ailesini hem kılavuz hem deneyimlerini paylaşan ilk şahitler hem de örnek alınacak yetişkin rol modeller olarak değerlendirdiğinden onlarla kurduğu iletişim ve onların birbirleri ile olan iletişimleri ciddi bir önem taşımaktadır. Aileler çocukları üzerinde bu kadar büyük bir etkiye sahipken, boşanma gibi kötü bir deneyim ile ailenin parçalanması ve bunun etkileri incelenmesi mühim bir mevzudur. Bu yüzden sıradaki kısımda buna değinilecektir.

3.5.Boşanmış Ailelerde Yaşayan Çocukların Depresyon İlişkisi

Ebeveynlerin boşanma süreçlerinin, potansiyel olarak çocuğu önemli bir derecede etkileyebilecek birçok farklılığı yanında getirdiği görülmektedir. Burada kullanılan "potansiyel" sözcüğünün kullanılma sebebi, boşanmanın çocuklar üstünde illa ki hasar yaratacak bir olay olarak değerlendirilmemesidir (Öngider, 2013). Çocuklarda ve ergenlerde psikolojik gelişim bakımından kritik olarak nitelendirilebilecek tecrübelerden birisi olarak anne-babanın boşanması sayılabilmektedir (Çivitci ve diğerleri, 2009).

Aile, duygusal bağlılık esasında olan, içerisindeki üyeler açısından hayati niteliklerin ve başkalarına duyulamayan bir dayanışma çerçevesinde olduğu ve genişliği sınırlı bir sosyal küme olarak açıklanabilmektedir (Serin ve Öztürk, 2007). Aile, çocuğun beden ve ruh sağlığında, kişilik ve ahlak gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Çocuğun sağlıklı bir aile ilişkisinden mahrum olması, onun duygusal ve psikolojik gelişimini etkilediği gibi, bedensel ve zihinsel gelişimini de olumsuz

yönde etkiler. Anne ya da babadan birinin kaybı veya ayrılıkları demek olan dağılmış aile ortamı, bebeklik döneminde gerçekleşirse, anne çocuk arasındaki duygusal ilişkileri azalttığından, bebeğin duygusal besiyi yeterince alamaması, onun büyüme ve gelişimini geciktirip engelleyebilir (Sarıcı Bulut ve diğerleri, 2007). Baba ile de kurulan bağlanma sağlıklı olmadığında çocuk kendini güvende ve sıcak bir aile ortamında hissetmeyebilir. Aile kurumunda her bir ebeveynin etkisi ve rolü çocuğun psiko- sosyal gelişiminde büyük önem taşımaktadır.

Evlilikte anne – baba kavramı, çocuğun ruhsal gelişimi ve sosyal uyumu açısından vazgeçilmez bir unsurdur. Yani anne ve babayla birlikte yaşamak, anne babayla birlikte büyümek, ailenin parçalanmamış olması, çocuğun hem duygusal gelişimi hem de sosyal ve ruhsal olgunlaşması açısından gereklidir. Ancak, çocuk mutlu ve rahat bir ortamda yaşamıyorsa, yani evde anne baba arasındaki ilişkiler sürekli gerginse, huzursuzluk ve çatışma havası hakimse, bunun çocuğu etkilememesi mümkün değildir (Öztürk, 2008).

Tarhan (2012), boşanmanın çocukları ne ölçüde etkileyeceğinin anne – babaların nasıl ayrıldıklarına bağlı olduğunu vurgulamıştır. Kırcaoğlu (2012) da boşanmanın değil, boşanma sürecinin stresli geçirilmesi, iyi iletişim kurulamaması, sevgi ve güven boşluklarının oluşturulmasının çocukları derinden etkilediğine değinmiştir. Çocukların, anne – babasının boşanmasının yaratacağı sonuçların olumsuz etkilerini, her iki tarafın yoğun desteği olmadan zor bir şekilde atlattığı tespit edilmiştir. Yani boşanma sürecinde olan ebeveynlerin çocukta bıraktıkları olumlu veya olumsuz izlenim çoğu zaman boşanma ve ailenin dağılması gerçeğinin önüne geçip daha büyük etki yaratabilmektedir. Bu da boşanma sürecinde ebeveynlerin takındıkları tutum ve davranışların ne derece önemli olduğunu ve çocuğun benlik ve psikolojik gelişiminde etkisini gözler önüne sermektedir.

Anne – babası boşanmış bir çocuk terk edilme korkusu yaşar. Bu nedenle onun sevildiğine ve değer verildiğine ilişkin çok daha belirgin işaretlere gereksinimi vardır (Ortner, 2008). Genel olarak anne-babanın ayrılmış ya da ayrılıyor olması tüm çocukları etkiler. Ancak bu durumun etkisi anne-babanın ayrılma şekli, maddi-manevi süreçler, ev ya da ikamet değişikliği vb. çeşitli değişkenlerin yanı sıra çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemi açısından da değişebilir. Anne-babası ilk çocukluk döneminde ayrılan bir çocukla ergenlik döneminde ayrılan çocuğun bu ayrılıktan etkilenmesi ve bu duruma vereceği tepkiler aynı olmayacaktır. Ancak her iki dönemde de gelişim dönemlerine bağlı olarak bir takım olumsuz tepkiler

beklenebilir. Ergenlik gelişim dönemleri içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Ancak ebeveynler ayrı olmalarına rağmen uyumlu davranışlar gösterebilirlerse, çocuk bu dönemi daha kolay geçirerek, yeni hayatına uyum gösterecek ve kimlik bunalımını uygun şekilde çözümleyebilecektir (Benedek ve Brown, 1997).

Tek ebeveynli çocuk (Single parent) kavramı ülkemizde şu an pek kullanılmasa da batılı ülkelerde artık sıklıkla kullanılır olmuştur. Şu an ülkemizde genel olarak çatışmalı bir aile ortamı dahi olsa, tek ebeveynli bir aileye sahip olmak, çocuk ya da ergenin ruh sağlığı ve gelişimi için daha zarar verici olduğu düşünülmektedir. Ancak batılı toplumlarda çatışmalı bir aile ortamından ziyade tek ebeveynli ancak destekleyici bir aile ortamı ergen için daha yararlı ve geliştirici olduğu düşünülmektedir (Steinberg, 2007).

Çocuğun gelişiminde ilk çocukluk dönemleri, ergenlik dönemi gibi önemli zaman dilimlerinde ebeveynlerin boşanma olayını deneyimlenmeleri çocukta farklı etkiler yaratabilmekle birlikte bu etkilerin çoğu zaman olumsuz olduğu söylenebilmektedir. Yapılan araştırmalarından da çıkarılacağı üzere farklı ülke ve toplumlarda boşanmış ebeveynler yerine çatışmalı birlikteliklerin çocuğun gelişiminde daha olumlu bir etki yarattığı söylene de boşanmış ve tek ebeveynli çatışmanın olmadığı aile yapılarının daha sağlıklı görüldüğü toplumlar da mevcuttur. Fakat yine de boşanmış ailelerde bu noktada hem erkek hem de kızlar, boşanmamış ailelerde bulunanlara kıyasla sosyal yeterlilik konusunda ve okulda daha fazla dışa dönük ve içe dönük sorunlar sergilemektedir (Storksen ve diğerler, 2006).

14-16'lı yaşlara gelmiş bir genç, anne-babanın ayrılığını daha yapıcı bir şekilde değerlendirebilir. Bu yaşlardaki bir ergen artık yaşananların anlamını ve anne babanın kararlarını değerlendirmede yetişkine yakın değerlendirme yapabilecektir. Hatta onların mutsuzluğu ve birbirine karşı olumsuz tutumları karşısında; böyle yaşamalarından ayrı olmalarının onları ve kendini daha mutlu edeceğini söyleyebileceklerdir (Şenol, 2006).

Araştırma sonuçları erkek çocukların, boşanma olayından en çok ergenlik döneminin başlarında etkilendiklerini ortaya koymaktadır. Çünkü bu dönemde erkek çocuk, babasıyla bütünleşme ve babasını model alma sürecine girmiştir. Erkek çocuklar ergenlik dönemine kadar (11 – 12 yaşlar) annelerine bağımlıdırlar. Her ihtiyaçlarını anneleri karşılar, anneleriyle daha çok birlikte olur, zaman geçirirler. Ancak erkek çocuk, çocukluğu yavaş yavaş geride bırakıp, erkekliğe adım atmaya başladığında babasına daha çok yaklaşır. Babasıyla özdeşleşmeye ve onunla sohbet

etmeye gereksinim duymaya başlar. Babasıyla birlikte yapacakları aktiviteler, paylaşımlar daha da belirginleşir. Bu dönemde erkek çocuk annesinden kopmaya ve babasına yaklaşmaya yönelir. Yine ergenlikle birlikte erkek çocuk babasıyla çatışmaya da başlar. Kendi doğrularını oluştururken, babasıyla çatışmaya girmesi doğaldır. Bu dönemde babası evden giden erkek çocukları diğer yaş gruplarına göre boşanmadan daha çok etkilenir. Öz güven eksikliği, korkaklık, babadan nefret etme gibi olumsuz duygular karşımıza çıkar. Bunun yanı sıra, anneye aşırı bağımlılık, babanın evden gidişyle oluşan boşluğu doldurmaya çalışma, otorite olma çabaları, anneyi korumaya alma ve çok erken yaşta bazı sorumlulukları yüklenme davranışlarına da rastlanmaktadır (Öz, 2005).

Ergenlerin bir kısmı için anne-babanın boşanması, üzerinden uzun zaman geçse bile etkisi devam eden bir süreç olabilmektedir. Boşanmış aileden gelen çocuklarda tipik olarak görülen sorunlar, yüksek oranda madde ve alkol kullanımı, daha fazla davranış sorunları, korunmasız cinsel etkinlikler, düşük okul performansı (Steinberg, 2007) ; ileri ergenlikte ve erken yetişkinlikte evliliğe karşı olumsuz tutumlar ve yüksek boşanma oranları, karşı cinsle zayıf kişilerarası ilişkiler (Forehand, Armistead ve David, 1997) ve düşük düzeyde mesleki başarı (Amato ve Keith, 1991) ve bunun sonucunda depresyona yatkınlık olarak özetlenebilir. Boşanma, çocuklar üzerinde ciddi etkiler yaratması açısından önemli bir olay olarak nitelendirilmektedir. Özellikle ergenlik döneminin başlarındaki erkek çocuklarda babadan ayrılmak ciddi ve olumsuz sonuçlar yaratabilmektedir. Bu açıdan ebeveynlerin bu kararı alırken takındıkları tutum ve sürecin nasıl işlediği büyük önem taşımaktadır.

Bu bölümde aile ve çocuğun etkileşimi içinde depresyon gerçeği çocukların açısından değerlendirilmiştir. Aile tutumlarının çocuğun psikolojik gelişiminde etkili olduğu belirtilmiştir. Boşanma sonucu oluşan ayrılık durumunun çocuğun psikolojisini olumsuz yönde etkilediği üzerinde durulmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

4.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma betimsel bir çalışma olup, boşanmış ailelerin çocukları ile birlikte olan ailelerin çocuklarında benlik saygısı ve depresyon açısından yapılan karşılaştırma sonucuna göre çocuklara bir umut ve destek olunabilmesi açısından gerçekleştirilmiştir. İlişkisel tarama modeli, iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasındaki birlikte değişimin varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir (Karasar, 2002).

4.2. Tezin Amacı :

Bu çalışma anne –babası boşanmış 12-15 yaşlarındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne babası boşanmamış çocukların benlik saygısı ve depresyon ilişkisinin araştırılması amaçlanmaktadır.

Boşanmış anne babaya sahip çocukla boşanmamış aileye sahip çocuğun kişisel bilgi formu ve uygulanacak ölçekler yardımıyla belirli değişkenler arasında anlamlı bir fark olup olmadığı araştırmanın temel amacı olacaktır.

4.3. Tezin Önemi

Boşanma mevcut aile yapısını değiştiren en önemli etkenlerden bir tanesidir. Bu durum aile içerisindeki bireylerin hepsini önemli ölçüde etkilemektedir. Ancak boşanmanın en çok etkilediği kişilerin büyük ölçüde çocuklar olduğu bilinmektedir. Çalışmanın boşanmış olan bireylerin çocuklarının depresyon ve buna bağlı olarak benlik saygısı düzeylerinin etkilenip etkilenmediğinin ortaya çıkarılması olarak belirlenmiştir. Boşanmış çiftlerin yanı sıra evli ya da aile içerisinde sorunlu olan çocukların da depresyon ve benlik saygısı düzeyleri arasında bir ilişkinin olup olmadığının tespit edilmesi amaçlardan bir diğeri olarak belirlenmiştir.

4.4. Araştırma Sınırlılıkları

Çalışma konusu olan seçilen boşanma, depresyon ve benlik saygısı kavramlarının her birisi çok sayıda ögeyi bünyesinde barındırmaktadır. Bu nedenle çalışma bu üç kavramın arasındaki ilişkinin ya da etkileşimin boyutunu anlamlandırabilmek amacı ile boşanmış ailelerinin çocuklarının depresyon ve benlik saygısı düzeylerini tespit edebilme ile sınırlandırılmıştır. Araştırma Bursa ili Nilüfer ilçesi 12-15 yaş grubu ile 200 kişi ile sınırlandırılmıştır.

4.5. Araştırma Soruları

1. Annesi babası boşanmış çocukların cinsiyet değişkenine göre depresyon ve benlik saygısı puanları arasında bir farklılık var mıdır?
2. Annesi babası boşanmış çocukların yaş değişkenine göre depresyon ve benlik saygısı puanları arasında bir farklılık var mıdır?
3. Annesi babası boşanmış çocukların “kiminle yaşıyorsunuz” değişkenine göre depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile arasında bir farklılık var mıdır?
4. Annesi babası boşanmış çocukların, anne baba eğitim düzeyleri ve mesleklerine göre depresyon ve benlik saygısı düzeyleri bir farklılık var mıdır?
5. Anne Babanın Boşanma Durumu İle Çocuğun Benlik Saygısı Düzeyi arasında bir farklılık var mıdır?
6. Anne Babanın Boşanma Durumu ile Çocuğun Depresyon Düzeyi Arasında Depresyonla Benlik Saygısı Arasında bir ilişki bulunmakta mıdır?
7. Anne Babası Boşanmış Çocukların Depresyon Düzeyleri İle Cinsiyet Değişkeni arasında bir farklılık var mıdır?
8. Anne Babası Boşanmış Çocukların Benlik Saygısı Düzeyleri İle Cinsiyet Değişkeni arasında bir farklılık var mıdır?
9. Anne Babası Boşanmış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle “Anne Eğitim Düzeyi” Değişkeni arasında bir farklılık var mıdır?
10. Anne Babası Boşanmış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle “Anne Mesleği” Değişkeni arasında bir farklılık var mıdır?
11. Anne Babası Boşanmış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle “Baba Eğitim Düzeyi” Değişkeni arasında bir farklılık var mıdır?

4.6. Evren Örneklem

Bursa İli Nilüfer ilçesindeki 3 özel ilköğretim okulundaki 6. 7. 8. Sınıf öğrencilerinden boşanmış aileye sahip ve boşanmamış aileye sahip öğrenciler araştırmanın evreninin oluşturmaktadır. Bunlar arasından seçilen 100 boşanmış aileye sahip ve 100 boşanmamış aileye sahip öğrenci de örneklemini oluşturmaktadır.

4.7. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan veriler bizzat araştırmacı tarafından kişisel bilgiler formu ve ölçeklerden oluşan anket doldurtularak toplanmıştır. Araştırmada Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği ve Beck Çocuk Depresyon Ölçeği kullanılmıştır.

Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği:

Stanley Coopersmith tarafından 1986 yılında hazırlanan, çeşitli yaş gruplarına, özellikle yetişkin gruplara yönelik bir ölçme aracıdır. Ölçek “benim gibi” ve “benim gibi değil” şeklinde yanıtlar içeren 25 ifadeden meydana gelmekte, toplam puan 0 ile 100 arasında değişmektedir. Toplam puan yükseldikçe benlik saygısı yükselmektedir. Ölçme aracının Türkiye’de güvenilirlik ve geçerlik çalışması Tufan ve Turan tarafından (1987) gerçekleştirilmiştir. Ölçme aracının bu çalışmadaki kesim noktası puanı 65’tir. 65 in altında puan alanların benlik saygısı düşük şeklinde yorumlanmaktadır.

Beck Çocuk Depresyon Ölçeği

Kovacs (1981) 'ın geliştirdiği "Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği" Beck Depresyon Envanterinden yola çıkılarak hazırlanmış ve okuldaki durum ile arkadaşlarla ilişki gibi alanlarla ilgili sorular da ilave edilerek oluşturulmuş 27 maddelik bir ölçektir. Her soru 0 ile 2 arasında bir puan almaktadır. Bu puanların toplanmasıyla depresyon puanı elde edilir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 54'tür. Toplam puanın yüksek oluşu depresyon düzeyinin yüksekliğini gösterir. Yurt

dışında yapılan geçerlik-güvenirlik çalışmalarında iç tutarlılık katsayısı .86; Test/tekrar test güvenirliği .72 olarak bulunmuştur (Savaşır ve Şahin 1997).

Ölçeğin ülkemizdeki geçerlik ve güvenirlik çalışması Öy (1990) tarafından yapılmıştır. Öy'in çalışmasında ölçeğin 6-17 yaşlara uygulanabilen bir ölçek olmasına rağmen, 9 yaşın altındakilerin ölçeği kavramakta güçlük çekebilecekleri, 13 yaşın üstündekilerin ise ergenlik dönemine girmeleri nedeniyle sonuçlarda sapmaya neden olabileceği belirtilerek daha çok 9-13 yaş grubuna uygulanması öngörülmüştür. Bu nedenle, yapılan bu çalışmada da ölçek yalnızca 9-13 yaş grubuna verilmiştir. Öy, ölçeğin test/tekrar test güvenirliğini .80; ölçüt bağıntılı geçerlik katsayısını .61 olarak bulmuştur.

Araştırma kapsamında yapılan geçerlik-güvenirlik çalışmasında madde toplam puan korelasyonları .14 ile .52 arasında hesaplanmıştır. Toplam puan için Cronbach Alfa değeri .77 ve test yanlama tekniğiyle hesaplanan iç tutarlılık katsayısı .81 olarak bulunmuştur.

4.8.Verilerin Analizi:

Araştırmadaki ölçek veriler SPSS 22 programına girilerek kodlanmıştır. Sosyo demografik değişkenlerin tanımlayıcı istatistiklerine yer verilmiştir. Ölçek puanları ile sosyo demografik değişkenler arasındaki farklılaşma durumunu araştırmak için bağımsız örneklem t testi, anova testi, ki kare testi kullanılmıştır. Ölçekler arasındaki korelasyon durumunu araştırmak için pearson korelasyon analizi yapılmıştır.

BULGULAR

Tablo 3.Cinsiyet ve Yaş Dağılımları

Yaş			Cinsiyet		
	n	%			
12,00	38	19,0		n	%
13,00	95	47,5	kız	109	54,5
14,00	48	24,0	erkek	91	45,5
15,00	19	9,5			
Total	200	100,0	Total	200	100,0

Araştırmaya katılan çocukların %19'u 12, %47,5'u 13, %24'ü 14, %9,5'i 15 yaşındadır.

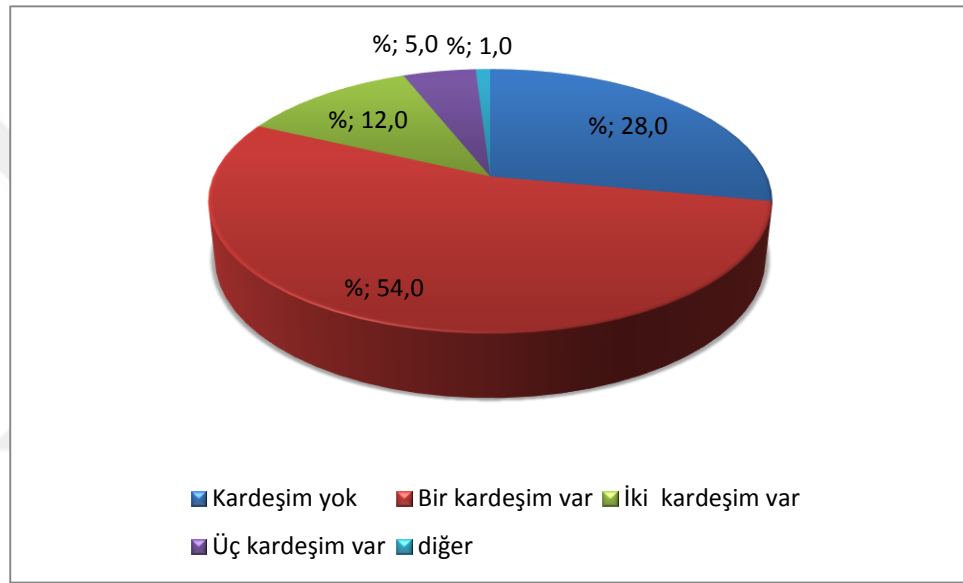
Tablo 4.Aile Yapısı, Kiminle Yaşıyorsunuz, Ailenizin Kaçınıcı Çocuğusunuz Değişkenleri Dağılımları

Aile Yapısı			Kimlerle Yaşıyorsunuz			Ailenizin Kaçınıcı Çocuğusunuz		
	n	%		n	%		n	%
Çekirdek aile	90	45	Anne ve Baba ile	100	50	Birinci Çocuk	129	64,5
Geniş aile(Büyük anne-baba)	10	5	Anne ile	83	41,5	İkinci Çocuk	56	28
Boşanmış aile	100	50	Baba ile	7	3,5	Üçüncü Çocuk	9	4,5
			Büyükanne/ Büyükbaba ile	8	4	Dördüncü Çocuk	3	1,5
						Diğer	3	1,5
Total	200	100	Total	200	100	Total	200	100

Araştırmaya katılan çocukların %45'i çekirdek aile, %5'i geniş aile, %50'si boşanmış aileye sahiptir.

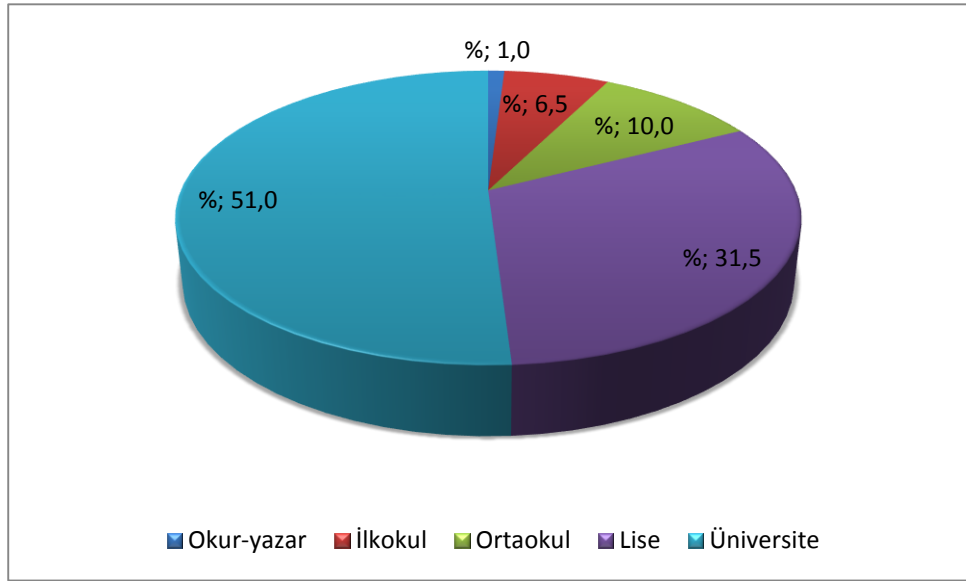
Araştırmaya katılan çocukların %50'si anne ve baba ile, %41,5'i anne ile, %3,5'i baba ile, %4'ü Büyükanne/büyükbaba ile yaşamaktadır.

Araştırmaya katılan çocukların %64,5'nin ailesinin birinci, %28'nin ailesinin ikinci, %4,5'nin ailesinin üçüncü, %1,5'nin ailesinin dördüncü, %1,5'nin ailesinin diğer çocuğu olduğu görülmektedir.

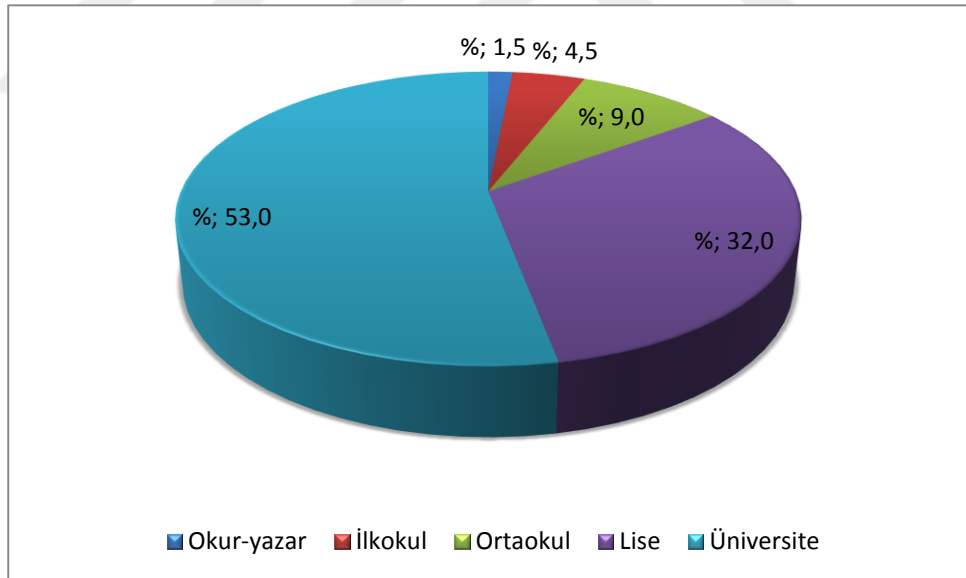
Şekil 2. "Kaç Kardeşiniz Var" Değişkeni Dağılımları

Araştırmaya katılan bütün çocukların %54'ünün 1 kardeşi, %12'sinin iki kardeşi, %5'nin üç kardeşi bulunmaktadır. %28'nin ise kardeşi yoktur.

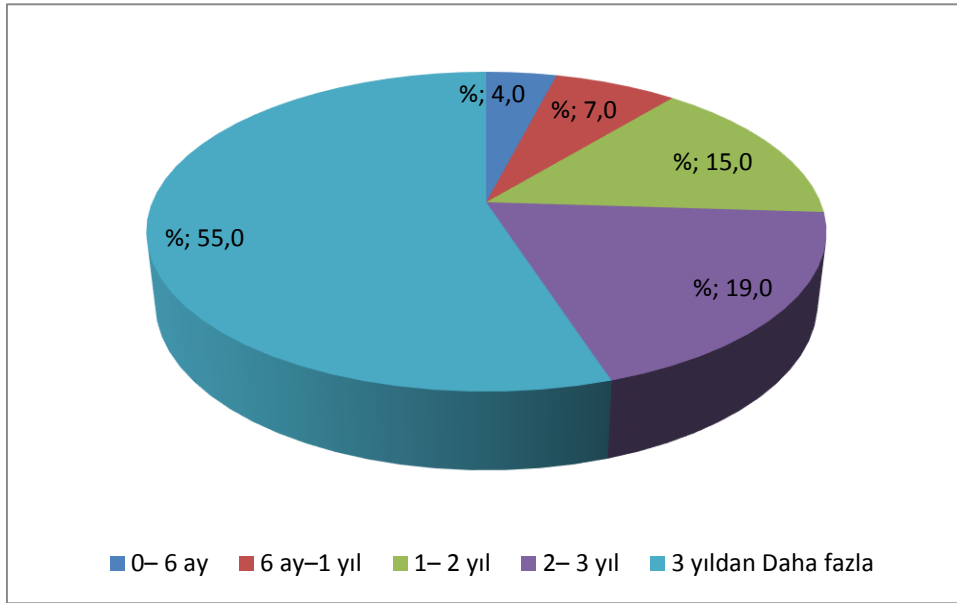
Şekil 3. "Annenizin Eğitim Düzeyi" Dağılımları

Araştırmaya katılan bütün çocukların annelerinin %1'i okuryazar, %6,5'i ilkokul, %10'u ortaokul, %31,5'i lise, %51'i üniversite mezunudur.

Şekil 4. "Babanızın Eğitim Düzeyi" Dağılımları

Araştırmaya katılan bütün çocukların babalarının %1,5'i okuryazar, %4,5'i ilkokul, %9'u ortaokul, %32'si lise, %53'ü üniversite mezunudur.

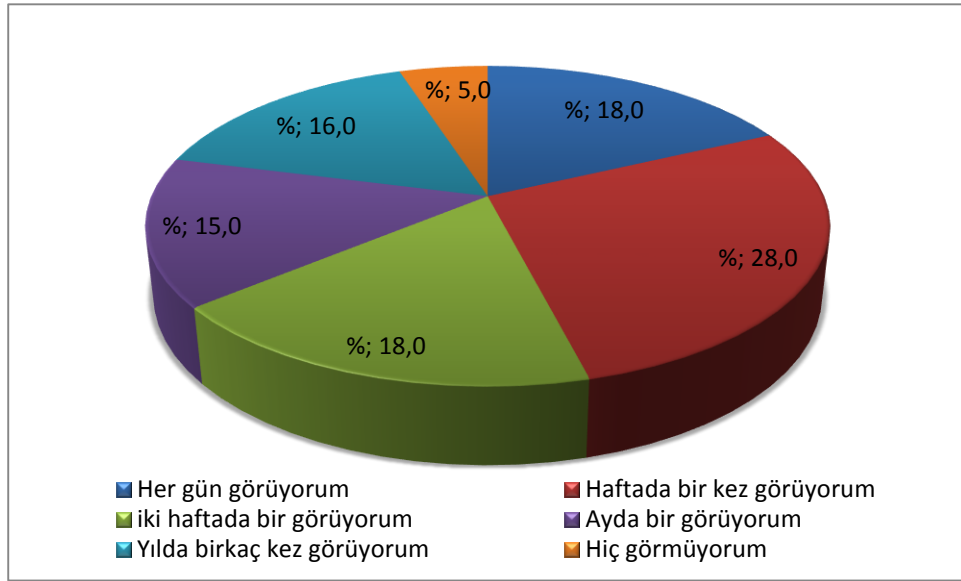
Şekil 5.”Anneniz Babanız Boşanalı (Ayrıları) Ne Kadar Zaman Oldu?”

Değişkeni Dağılımları

Araştırmaya katılan çocukların anne babalarının boşanmalarının üstünden %4’ü 0-6 ay, %7’i 6ay-1 yıl, %15’inin 1-2 yıl, %19’unun 2-3 yıl, %55’inin daha fazla süre geçtiği görülmektedir.

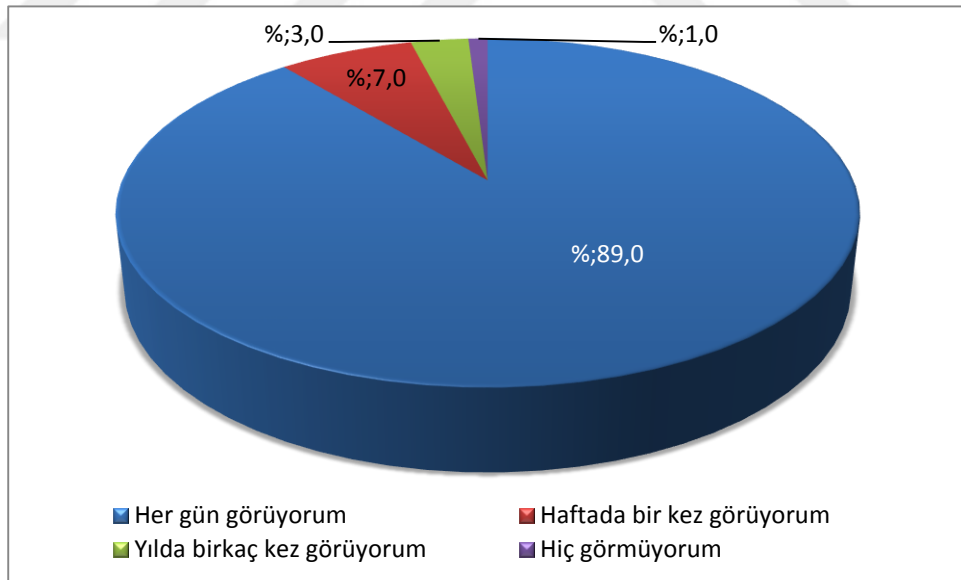
Tablo 5. Boşanmış Aile Sahip Çocukların Anne ve Babaları Görme Sıklığı

Babanızı Ne Kadar Sıklıkla Görüyorsunuz			Annenizi ne kadar sıklıkla görüyorsunuz		
	n	%		n	%
Her gün görüyorum	18	18	Her gün görüyorum	89	89
Haftada bir kez görüyorum	28	28	Haftada bir kez görüyorum	7	7
İki haftada bir görüyorum	18	18	Yılda birkaç kez görüyorum	3	3
Ayda bir görüyorum	15	15	Hiç görmüyorum	1	1
Yılda birkaç kez görüyorum	16	16			
Hiç görmüyorum	5	5			
Total	100	100	Total	100	100

Şekil 6. Babayı Görme Sıklığı Değişkeni Dağılımları

Araştırmaya katılan çocukların %18'nin babasını her gün gördüğü, %28'inin haftada bir kez gördüğü, %18'in iki haftada bir gördüğü, %15'inin ayda bir gördüğü, %16'sı yılda birkaç kez gördüğü, % 5'inin hiç görmediği tespit edilmiştir.

Şekil 7. Anneyi Görme Sıklığı Değişkeni Dağılımları

Araştırmaya katılan çocukların %89'unun annesini her gün gördüğü, %7'nin haftada bir kez gördüğü, %3'inin yılda birkaç kez gördüğü, %1'nin hiç görmediği tespit edilmiştir.

ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN DEPRESYON VE BENLİK SAYGISI DÜZEYİNE İLİŞKİN BULGULAR

Tablo 6. Boşanmış ve Boşanmamış Aileye Sahip Olan Çocukların Depresyon Düzeyleri Arasında Bağımsız Örneklem t Testi

Boşanma Durumu		N	Mean	Std. Deviation	P	T
Dep_Top.	Boşanmış	100	24,8400	3,17414	,799	-,569
	Boşanmamış	100	25,1000	3,29217		

Anne babası boşanmış çocukların depresyon düzeyi ile anne babası boşanmamış olanların depresyon düzeyi arasındaki farklılaşma durumunu araştırmak amacıyla bağımsız örneklem t testi yapılmıştır. Depresyon düzeyleri arasında anlamlı bir fark saptanamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 7. Anne Babanın Boşanma Durumu İle Çocuğun Benlik Saygısı Düzeyi Arasında Ki-Kare Testi

			Boşanma Durumu		Total	p
			Boşanmış	Boşanmamış		
Benlik Saygısı Düzeyi	Benlik Saygısı Düşük	n	92	86	178	0,175
		%	46,0%	43,0%	89,0%	
	Benlik Saygısı Yeterli	n	8	14	22	
		%	4,0%	7,0%	11,0%	
Total		n	100	100	200	
		%	50,0%	50,0%	100,0%	

Anne babanın boşanma durumu ile çocuğun benlik saygısı düzeyi arasındaki farklılaşma durumunu araştırmak amacıyla yapılan ki kare testi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0,05$). Boşanmış anne babaların çocuklarının %92 'isinde benlik saygısı düşük iken, %8'inde benlik saygısı yeterli düzeydedir. Anne

babası boşanmamış çocukların %86'sında benlik saygısı düşük iken, %14'ünde benlik saygısı yeterli seviyededir.

Tablo 8. Depresyonla Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Analizi

		Depresyon	Benlik Saygısı
Depresyon	r	1	-,170*
	p		,016
	N	200	200
Benlik Saygısı	r	-,170*	1
	p	,016	
	N	200	200

Araştırmaya katılan çocukların depresyon düzeyleri ile benlik saygıları arasındaki ilişki incelendiğinde depresyon puanları yükseldikçe benlik saygısı puanlarının azaldığı benlik saygı puanları yükseldikçe depresyon puanlarının düştüğü görülmektedir. Bu ilişkinin ($r=-0,170$, $p=0,016<0,05$) anlamlı olduğu görülmüştür.

BOŞANAN ANNE BABALARIN ÇOCUKLARININ DEPRESYON VE BENLİK SAYGISI DÜZEYLERİ İLE SOSYO DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ FARKLILAŞMA DURUMU

Tablo 9. Anne Babası Boşanmış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle Cinsiyet Değişkeni Arasındaki Farklılaşma Durumunu Araştırmaya Yönelik Bağımsız Örneklem t Testi

Cinsiyeti		N	Ortalama	Standart Sapma	P	T
Depresyon	Kız	54	24,6111	3,17666	,754	-,780
	Erkek	46	25,1087	3,18488		
Benlik Saygısı	Kız	54	49,2593	11,25550	,777	,354
	Erkek	46	48,4348	12,02156		

Anne Babası boşanmış çocukların depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile cinsiyet değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu araştırmak için yapılan bağımsız örneklem t testi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 10. Anne Babası Boşanmış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri ile Yaş Değişkeni Arasındaki Farklılaşma Durumunu Araştırmaya Yönelik Anova Analizi

		N	Ortalama	Standart Sapma	F	P
Depresyon	12,00	22	23,2727	2,97900	2,916	,038
	13,00	43	25,0465	3,34489		
	14,00	22	25,9545	3,09342		
	15,00	13	24,9231	2,17798		
	Total	100	24,8400	3,17414		
Benlik Saygısı	12,00	22	45,6364	11,08644	2,440	,069
	13,00	43	51,0698	11,67291		
	14,00	22	51,0909	12,09057		
	15,00	13	43,3846	8,77058		
	Total	100	48,8800	11,56211		

Anne Babası boşanmış çocukların depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile yaş değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu araştırmaya yönelik yapılan Anova analizi sonucunda depresyon ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05$). Anlamlı farklılığın hangi değişkenler arasında olduğunu saptamak için post hoc çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey HSD testi yapılmıştır.

Tablo 11. Çoklu Karşılaştırma Testi Tablosu

				Ortalama Farkı	Standart Hata	p
Depresyon	Tukey HSD	12,00	13,00	-1,77378	,80888	,133
			14,00	-2,68182*	,93041	,025
			15,00	-1,65035	1,07950	,424
		13,00	12,00	1,77378	,80888	,133
			14,00	-,90803	,80888	,677
			15,00	,12343	,97670	,999
		14,00	12,00	2,68182*	,93041	,025
			13,00	,90803	,80888	,677
			15,00	1,03147	1,07950	,775
		15,00	12,00	1,65035	1,07950	,424
			13,00	-,12343	,97670	,999
			14,00	-1,03147	1,07950	,775

Tukey testi sonucunda 12 ve 14 yaşta olanların depresyon puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$). 14 yaşında olanların depresyon puan ortalamaları 12 yaşında olanlardan daha yüksektir.

Tablo 12. Anne Babası Boşanmış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle “Kiminle Yaşıyorsunuz” Değişkeni Arasındaki Farklılaşma Durumunu Araştırmaya Yönelik Anova Analizi

		N	Ortalama	Standart Sapma	F	P
Depresyon	Anne ve Babanız ile	4	25,2500	3,20156	,485	,693
	Anneniz ile	83	24,7831	3,17017		
	Babanız ile	7	24,1429	3,62531		
	Büyükanne/Büyükbabanız ile	6	26,1667	3,12517		
	Total	100	24,8400	3,17414		
Benlik Saygısı	Anne ve Babanız ile	4	49,0000	10,00000	,077	,972
	Anneniz ile	83	49,0602	11,26331		
	Babanız ile	7	46,8571	15,78426		
	Büyükanne/büyükbabanız ile	6	48,6667	14,17980		
	Total	100	48,8800	11,56211		

Anne babası boşanmış çocukların depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile “kiminle yaşıyorsunuz” değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu araştırmaya yönelik yapılan Anova analizi sonucunda depresyon ve benlik saygısı ile “kiminle yaşıyorsunuz” değişkeni arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir ($p>0,05$).

Tablo 13. Anne Babası Boşanmış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle Kardeş Sayısı Değişkeni Arasındaki Farklılaşma Durumunu Araştırmaya Yönelik Anova Analizi

		N	Ortalama	Standart Sapma	F	P
Depresyon	Kardeşim yok	31	24,5806	3,75743	,740	,567
	Bir kardeşim var	52	24,8654	2,94411		
	İki kardeşim var	10	25,9000	2,33095		
	Üç kardeşim var	5	25,2000	3,34664		
	diğer	2	22,0000	2,82843		
	Total	100	24,8400	3,17414		
Benlik saygısı	Kardeşim yok	31	51,3548	11,55147	3,026	,021
	Bir kardeşim var	52	46,3077	10,63759		
	İki kardeşim var	10	47,2000	11,12355		
	Üç kardeşim var	5	62,4000	9,20869		
	diğer	2	52,0000	22,62742		
	Total	100	48,8800	11,56211		

Anne babası boşanmış çocukların depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile kardeş sayısı değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu araştırmaya yönelik yapılan Anova analizi sonucunda benlik saygısı ile kardeş sayısı arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05$). Anlamlı farklılığın hangi değişkenler arasında olduğunu saptamak için post hoc çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey HSD testi yapılmıştır.

Tablo 14. Çoklu Karşılaştırma Testi Tablosu

				Ortalama Farkı	Standart Hata	p
Benlik Saygısı	Tukey HSD	Kardeşim yok	Bir kardeşim var	5,04715	2,52238	,274
			İki kardeşim var	4,15484	4,04263	,842
			Üç kardeşim var	-11,04516	5,35721	,245
			diğer	-,64516	8,10988	1,000
		Bir kardeşim var	Kardeşim yok	-5,04715	2,52238	,274
			İki kardeşim var	-,89231	3,83838	,999
			Üç kardeşim var	16,09231*	5,20480	,021
			diğer	-5,69231	8,01002	,954
		İki kardeşim var	Kardeşim yok	-4,15484	4,04263	,842
			Bir kardeşim var	,89231	3,83838	,999
			Üç kardeşim var	-15,20000	6,08855	,100
			diğer	-4,80000	8,61051	,981
		Üç kardeşim var	Kardeşim yok	11,04516	5,35721	,245
			Bir kardeşim var	16,09231*	5,20480	,021
			İki kardeşim var	15,20000	6,08855	,100
			diğer	10,40000	9,30041	,797
		Diğer	Kardeşim yok	,64516	8,10988	1,000
			Bir kardeşim var	5,69231	8,01002	,954
			İki kardeşim var	4,80000	8,61051	,981
			Üç kardeşim var	-10,40000	9,30041	,797

Tukey testi sonucunda 1 ve 3 kardeş olanların benlik saygısı puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$). 3 kardeşi olanların benlik saygısı puan ortalamaları 1 kardeşi olanlardan daha yüksektir.

Tablo 15. Anne Babası Boşanmış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle “Anne Eğitim Düzeyi” Değişkeni Arasındaki Farklılaşma Durumunu Araştırmaya Yönelik Anova Analizi

		N	Ortalama	Standart Sapma	F	P
Depresyon	Okur-yazar	2	24,5000	2,12132	,206	,934
	İlkokul	5	25,6000	2,07364		
	Ortaokul	9	24,3333	2,29129		
	Lise	35	24,6286	3,49020		
	Üniversite	49	25,0204	3,26273		
	Total	100	24,8400	3,17414		
Benlik Saygısı	Okur-yazar	2	50,0000	25,45584	,267	,898
	İlkokul	5	52,8000	7,69415		
	Ortaokul	9	51,1111	12,12894		
	Lise	35	48,5714	10,98203		
	Üniversite	49	48,2449	12,01133		
	Total	100	48,8800	11,56211		

Anne babası boşanmış çocukların depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile “Anne Eğitim Düzeyi” değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu araştırmaya yönelik yapılan Anova analizi sonucunda depresyon ve benlik saygısı ile “Anne Eğitim Düzeyi” değişkeni arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir ($p>0,05$).

Tablo 16. Anne Babası Boşanmış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle “Anne Mesleği” Değişkeni Arasındaki Farklılaşma Durumunu Araştırmaya Yönelik Anova Analizi

		N	Ortalama	Standart Sapma	F	P
Depresyon	Ev hanımı	29	24,9655	2,57020	2,308	,064
	İşçi	8	22,3750	2,38672		
	Memur	29	25,7241	3,39008		
	Emekli	2	22,0000	5,65685		
	Serbest meslek	32	24,7188	3,26501		
	Total	100	24,8400	3,17414		
Benlik Saygısı	Ev hanımı	29	47,0345	10,83144	,935	,447
	İşçi	8	55,5000	12,90626		
	Memur	29	48,8276	11,43325		
	Emekli	2	44,0000	11,31371		
	Serbest Meslek	32	49,2500	12,04026		
	Total	100	48,8800	11,56211		

Anne babası boşanmış çocukların depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile “Anne Mesleği” değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu araştırmaya yönelik yapılan Anova analizi sonucunda depresyon ve benlik saygısı ile “Anne Mesleği” değişkeni arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir ($p>0,05$).

Tablo 17. Anne Babası Boşanmış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle “Babanız Öz mü?” Değişkeni Arasındaki Farklılaşma Durumunu Araştırmaya Yönelik Bağımsız Örneklem t Testi

Baba Öz mü		N	Ortalama	Standart Sapma	P	T
Depresyon	Öz	98	24,8061	3,19038	,440	-,745
	Üvey	2	26,5000	2,12132		
Benlik Saygısı	Öz	98	48,5306	11,38112	,425	-2,154
	Üvey	2	66,0000	8,48528		

Anne babası boşanmış çocukların depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile “Babanız Öz mü?” değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu araştırmaya yönelik yapılan bağımsız örneklem t testi sonucunda depresyon ve benlik saygısı ile “Babanız Öz mü ?” değişkeni arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir ($p>0,05$).

Tablo 18. Anne Babası Boşanmış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle “Baba Eğitim Düzeyi” Değişkeni Arasındaki Farklılaşma Durumunu Araştırmaya Yönelik Anova Analizi

		N	Ortalama	Standart Sapma	F	P
Depresyon	Okur-yazar	3	23,0000	3,00000	,767	,549
	İlkokul	6	26,6667	1,03280		
	Ortaokul	11	25,0000	2,93258		
	Lise	34	24,7059	3,63926		
	Üniversite	46	24,7826	3,05442		
	Total	100	24,8400	3,17414		
Benlik Saygısı	Okur-yazar	3	52,0000	18,33030	2,751	,033
	İlkokul	6	44,0000	9,12140		
	Ortaokul	11	48,7273	13,71926		
	Lise	34	53,6471	10,61126		
	Üniversite	46	45,8261	10,72340		
	Total	100	48,8800	11,56211		

Anne babası boşanmış çocukların depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile “Baba Eğitim Düzeyi” değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu araştırmaya yönelik yapılan Anova analizi sonucunda benlik saygısı ile “Baba Eğitim Düzeyi” arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Anlamlı farklılığın hangi değişkenler arasında olduğunu saptamak için post hoc çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey HSD testi yapılmıştır.

Tablo 19. Çoklu Karşılaştırma Testi Tablosu

				Ortalama farkı	Standart hata	p
Benlik Saygısı	Tukey HSD	Okur-yazar	İlkokul	8,00000	7,90088	,849
			Ortaokul	3,27273	7,27776	,991
			Lise	-1,64706	6,72963	,999
			Üniversite	6,17391	6,65808	,886
		İlkokul	Okur-yazar	-8,00000	7,90088	,849
			Ortaokul	-4,72727	5,67079	,920
			Lise	-9,64706	4,94773	,299
			Üniversite	-1,82609	4,84996	,996
		Ortaokul	Okur-yazar	-3,27273	7,27776	,991
			İlkokul	4,72727	5,67079	,920
			Lise	-4,91979	3,87580	,710
			Üniversite	2,90119	3,75019	,938
		Lise	Okur-yazar	1,64706	6,72963	,999
			İlkokul	9,64706	4,94773	,299
			Ortaokul	4,91979	3,87580	,710
			Üniversite	7,82097*	2,52707	,021
		Üniversite	Okur-yazar	-6,17391	6,65808	,886
			İlkokul	1,82609	4,84996	,996
			Ortaokul	-2,90119	3,75019	,938
			Lise	-7,82097*	2,52707	,021

Tukey testi sonucunda babası lise ve üniversite mezunu olanların benlik saygısı puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$). Babası lise mezunu olanların benlik saygısı puan ortalamaları babası üniversite mezunu olanlardan daha yüksektir.

Tablo 20. Anne Babası Boşanmış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle “Anne ve Babanın Boşanma Süresi ” Değişkeni Arasındaki Farklılaşma Durumunu Araştırmaya Yönelik Anova Analizi

		N	Mean	Std. Deviation	F	P
Benlik Saygısı	1 yıldan az	11	44,3636	11,09300	1,718	,168
	1– 2 yıl	15	45,3333	9,87541		
	2-3 yıl	19	52,4211	13,05678		
	daha fazla	55	49,5273	11,30037		
	Total	100	48,8800	11,56211		
Depresyon	1 yıldan az	11	24,8182	3,78994	,090	,965
	1– 2 yıl	15	25,2000	2,36643		
	2-3 yıl	19	24,6316	3,21819		
	daha fazla	55	24,8182	3,29473		
	Total	100	24,8400	3,17414		

Anne babası boşanmış çocukların depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile “Anne ve Babanın Boşanma Süresi” değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu araştırmaya yönelik yapılan Anova analizi sonucunda depresyon ve benlik saygısı ile “Anne ve Babanın Boşanma Süresi” değişkeni arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir ($p>0,05$).

Tablo 21. Anne Babası Boşanmış Çocuklarda “Annenizi ne kadar sıklıkla görüyorsunuz?” Değişkeni ile Depresyon Puanı Arasındaki Farklılaşma Durumu

	N	Mean	Std. Deviation	F	P
Her gün görüyorum	89	24,8202	3,12090	3,133	,029
Haftada bir kez görüyorum	7	22,8571	2,85357		
Yılda birkaç kez görüyorum	2	28,5000	,70711		
Hiç görmüyorum	2	29,0000	1,41421		
Total	100	24,8400	3,17414		

Anne Babası Boşanmış Çocukların “Annenizi ne kadar sıklıkla görüyorsunuz” değişkeni ile depresyon puanı arasındaki farklılaşma durumunu tespit etmek için yapılan anova testi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$). Anlamlı farklılığın hangi alt değişkenler arasında olduğunu saptamak için post hoc çoklu karşılaştırma testlerinden tamhane testi kullanılmıştır.

Tablo 22.Post Hoc Tablosu

		Ortalama farkı	Std. Hata	p
Her gün görüyorum	Haftada bir kez görüyorum	1,96308	1,12814	,549
	Yılda birkaç kez görüyorum	-3,67978	,59953	,134
	Hiç görmüyorum	-4,17978	1,05330	,536
Haftada bir kez görüyorum	Her gün görüyorum	-1,96308	1,12814	,549
	Yılda birkaç kez görüyorum	-5,64286*	1,18881	,013
	Hiç görmüyorum	-6,14286	1,47080	,089
Yılda birkaç kez görüyorum	Her gün görüyorum	3,67978	,59953	,134
	Haftada bir kez görüyorum	5,64286*	1,18881	,013
	Hiç görmüyorum	-,50000	1,11803	,999
Hiç görmüyorum	Her gün görüyorum	4,17978	1,05330	,536
	Haftada bir kez görüyorum	6,14286	1,47080	,089
	Yılda birkaç kez görüyorum	,50000	1,11803	,999

Annesini haftada bir kez görenlerle, yılda birkaç kez gören çocukların depresyon puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$). Annesini yılda birkaç kez görenlerin depresyon puanı, annesini haftada bir kez görenlerden daha yüksektir.

Tablo 23. Anne Babası Boşanmış Çocukların “Annenizi Ne Kadar Sıklıkla Görüyorsunuz? * Benlik Saygısı Düzeyi” Değişkenleri Arasındaki Ki kare Testi

			Benlik Saygısı Düzeyi		Total	p
			Benlik Saygısı Düşük	Benlik Saygısı Yeterli		
Annenizi ne kadar sıklıkla görüyorsunuz?	Her gün görüyorum	n	82	7	89	0,134
		%	82,0%	7,0%	89,0%	
	Haftada bir kez görüyorum	n	7	0	7	
		%	7,0%	0,0%	7,0%	
	Yılda birkaç kez görüyorum	n	1	1	2	
		%	1,0%	1,0%	2,0%	
	Hiç görmüyorum	n	2	0	2	
		%	2,0%	0,0%	2,0%	
Total		n	92	8	100	
		%	92,0%	8,0%	100,0%	

Anne babası boşanmış çocukların “Annenizi Ne Kadar Sıklıkla Görüyorsunuz” ve * Benlik Saygısı Düzeyi” değişkenleri arasındaki farklılaşma durumunu tespit etmek için yapılan ki kare testi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

ANNE BABASI BOŞANMAMIŞ ÇOCUKLARIN DEPRESYON VE BENLİK SAYGISI DÜZEYLERİ İLE SOSYO DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ FARKLILAŞMA DURUMU

Tablo 24. Anne Babası Boşanmamış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri ile Cinsiyet Değişkeni Bağımsız Örneklem t Testi

Cinsiyeti		N	Ortalama	Standart Sapma	P	T
Benlik Saygısı	kız	55	50,4000	11,74040	,657	1,462
	erkek	45	47,0222	11,18946		
Depresyon	kız	55	25,4545	3,20773	,950	1,193
	erkek	45	24,6667	3,37773		

Anne babası boşanmamış çocukların depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile cinsiyet değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu araştırmak için yapılan Bağımsız örneklem t testi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 25. Anne Babası Boşanmamış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle Yaş Değişkeni Arasında Anova Analizi

	Yaş	N	Ortalama	Standart Sapma	F	P
Benlik Saygısı	12,00	16	52,2500	10,87811	,721	,542
	13,00	52	48,5385	12,16949		
	14,00	26	47,0769	10,69177		
	15,00	6	50,6667	12,30718		
	Total	100	48,8800	11,56211		
Depresyon	12,00	16	24,8750	3,68556	,258	,855
	13,00	52	25,0577	3,03840		
	14,00	26	25,5000	3,52420		
	15,00	6	24,3333	3,98330		
	Total	100	25,1000	3,29217		

Anne babası boşanmamış çocukların depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile yaş değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu araştırmak için yapılan Anova analizi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 26. Anne Babası Boşanmamış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle “Kardeş Sayısı?” Değişkeni Arasında Anova Analizi

		N	Ortalama	Standart Sapma	F	P
benlik saygısı	Kardeşim yok	25	48,1600	9,48543	,422	,737
	Bir kardeşim var	56	49,7143	12,08111		
	İki kardeşim var	14	48,5714	11,72581		
	Üç kardeşim var	5	44,0000	16,49242		
	Total	100	48,8800	11,56211		
depresyon	Kardeşim yok	25	25,2800	3,24705	,749	,526
	Bir kardeşim var	56	24,7143	3,53535		
	İki kardeşim var	14	26,0000	2,44949		
	Üç kardeşim var	5	26,0000	2,73861		
	Total	100	25,1000	3,29217		

Anne Babası Boşanmamış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle “Kardeş Sayısı” değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu araştırmak için yapılan anova analizi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 27. Anne Babası Boşanmamış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle “Kimlerle Yaşıyorsunuz?” Değişkeni Arasında Bağımsız örneklem t testi

Kimlerle Yaşıyorsunuz?		N	Ortalama	Standart Sapma	P	T
benlik saygısı	Anne ve babanız ile	98	48,6122	11,49238	,417	-1,635
	Büyükanne/büyükbabanız ile	2	62,0000	8,48528		
depresyon	Anne ve babanız ile	98	25,0714	3,31274	,531	-,606
	Büyükanne/büyükbabanız ile	2	26,5000	2,12132		

Anne Babası Boşanmamış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle “Kimlerle Yaşıyorsunuz?” değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu araştırmak için yapılan Bağımsız örneklem t testi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 28. Anne Babası Boşanmamış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle Baba Eğitim Düzeyi Değişkeni Arasında Anova Analizi

		N	Ortalama	Standart Sapma	F	P
benlik saygısı	İlkokul	3	49,3333	8,32666	1,228	,304
	Ortaokul	7	41,7143	14,76160		
	Lise	30	50,9333	12,15683		
	Üniversite	60	48,6667	10,90275		
	Total	100	48,8800	11,56211		
depresyon	İlkokul	3	26,0000	2,64575	,221	,881
	Ortaokul	7	24,2857	6,15668		
	Lise	30	25,0667	3,49318		
	Üniversite	60	25,1667	2,82343		
	Total	100	25,1000	3,29217		

Anne Babası Boşanmamış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle “Baba Eğitim Düzeyi” değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu araştırmak için yapılan anova analizi sonucunda anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 29. Anne Babası Boşanmamış Çocukların Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyleri İle Aile Yapısı Değişkeni Arasında Bağımsız Örneklem t Testi

Aile yapısı		N	Ortalama	Standart Sapma	P	T
Benlik Saygısı	Çekirdek aile	91	48,7912	11,09506	,028	-,243
	Geniş aile(Büyük anne-baba)	9	49,7778	16,38427		
Depresyon	Çekirdek aile	91	25,0440	3,21079	,746	-,539
	Geniş aile(Büyük anne-baba)	9	25,6667	4,21307		

Anne babası boşanmamış çocukların depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile aile yapısı değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu araştırmak için yapılan Bağımsız örneklem t testi sonucunda benlik saygısı ile aile yapısı değişkeni arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$). Geniş ailesi olan çocukların benlik saygısı puan ortalaması çekirdek aileye sahip olanlardan daha yüksektir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARİŞMA VE SONUÇ

5.1.Tartışma

Anne babası boşanmış çocukların depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. 12 ve 14 yaşta olanların depresyon puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır. 14 yaşında olanların depresyon puan ortalamaları 12 yaşında olanlardan daha yüksektir. Karakuş'un (2003) bulguları çocuğun yaşı açısından değerlendirildiğinde istatistiksel anlamda anlamlı olmasa da çocuğun yaşı arttıkça depresyon düzeyinin artmakta olduğunu ifade etmektedir. Bu bulgular çalışmamızın sonuçları ile örtüşmektedir. Bunun nedeni olarak küçük çocukların daha çok sosyal destek aldıkları ve bu çocukların kendilerini daha çok güvende hissettikleri, ayrıca çoğunlukla ebeveynleri ile uyumlu bir ilişki içinde oldukları düşünülmektedir. Bu durumun aksine çocuğun yaşı ilerledikçe algıladıkları sosyal destek azalmakta, ergenlik döneminde ebeveynlerle çatışmalı ilişkiler yaşanmakta; bu durumun depresyon düzeyinin artmasında rolü olduğu düşünülmektedir.

Erkan (1989) tarafından lise dönemindeki 135 boşanmış aile ile 159 boşanmamış aile çocuğunun benlik tasarımı değerlendirilmek hedefiyle yapılan çalışmada çocukların boşanma esnasındaki yaşları 0–6 yaş ve 7–12 yaş olarak iki grupta değerlendirilmiş ve ulaşılan bulgular, anne-babası boşandığında küçük yaşta olan çocuklarla daha büyük yaşta olanlar arasında benlik tasarımı seviyesi açısından önemli bir fark bulunmadığı ortaya çıkarmıştır.

Koçak-Çelik ve Baran (2005) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, 9-11 yaş grubundaki çocukların benlik kavramı düzeyleri ile ebeveynlerinin evlilik uyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda; çocukların benlik kavramı gelişimleri ve ebeveynlerin evlilik uyumları arasında yaş grubuna ve cinsiyete göre anlamlı bir ilişki bulunmadığı saptanmıştır (Aydın, 1996). Konuyla ilgili yapılmış bu araştırmaya ve bu çalışmaya dayanarak bu yaş grubundaki çocukların içinde bulunduğu dönem “ergenlik süreci”ne girişi kapsadığı için, anne babanın ve yakın çevrenin özel ilgisini çekmekte, bu nedenle 7 yaşından küçük ve 7 yaşından büyük olan iki grup arasında boşanmanın anlamlı bir fark oluşturmadığı

düşünülmektedir. Bu nedenle konunun daha fazla sayıda katılımcı ile tekrarlanması faydalı olabilir. Araştırmamızın bulguları ile bu çalışmaların bulguları farklılık göstermektedir.

Anne babası boşanmış çocukların depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile kardeş sayısı değişkeni arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. 1 ve 3 kardeş olanların benlik saygısı puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır. 3 kardeşi olanların benlik saygısı puan ortalamaları 1 kardeşi olanlardan daha yüksektir.

Amato'nun (2001) bulguları incelendiğinde çocuğun doğum sırasına göre, anne-babası boşanmış ilk çocuklarda depresyon düzeyinin düşük olduğu görülmektedir. Bu durumun, anne-babası boşanmış ilk çocukların sosyal çevrelerinin ve ailenin diğer üyelerinin de bu çocuklara yükledikleri, kardeşlerine örnek olmaları gerektiği ve evin yönetimin de anneye ya da babaya yardımcı olmaları gerektiği gibi sorumluluklardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu çalışmanın bulguları çalışmamızın ulaştığı sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Bu çalışmada kardeşi olan çocukların depresyon puanları olmayanlara göre daha düşük olarak tespit edilmiştir.

Yapılan bazı araştırmalarda doğum sırasının ve kardeş sayısının anne-babası boşanmış çocukların kardeşlerinin nerede olduklarına bağlı olarak bulgularımız incelendiğine anne-babası boşanmış çocukların kendileri anne ya da babasından birinin yanında kalırken, kardeşleri diğerinin yanında kalan çocukların depresyon düzeyleri de okul başarıları da düşüktür. Anne-babası boşanmış çocuğun kendisi anne ya da babasının yanında kalırken kardeşleri, anne ya da babanın kardeşlerinin veya diğer akrabaların yanında kalan çocuklarda en yüksek depresyon düzeyi görülmektedir. Bu durumun nedeni olarak anne-babası boşanmış çocukların kardeşlerinin anne ya da babanın yanında güven verici bir ortamda olmadıkları için bu şekilde hissettikleri düşünülmektedir. Bu bulgular araştırmamızın ulaştığı bulgularla uyum içindedir. Çocukların kardeşlerini, yanlarında hissetmelerinin benlik saygılarını arttıran bir faktör olduğu düşünülmektedir.

Anne babası boşanmış çocukların depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile “Baba Eğitim Düzeyi” değişkeni arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Lise ve üniversite mezunu olanların benlik saygısı puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Lise mezunu olanların benlik saygısı puan ortalamaları üniversite mezunu olanlardan daha yüksektir.

Karakuş'un (2003) çalışmasında anne-babalarının eğitim durumları incelendiğinde anne-babası yükseköğrenim görmüş olan çocukların çocuk depresyon ölçeğinden aldıkları puanın en yüksek olduğu görülmüştür.

Anne babası boşanmış çocukların depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile "Annenizi Ne Kadar Sıklıkla Görüyorsunuz?" değişkeni arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Hess ve Camara (1997), çocuğun yanında kalmadığı anne ya da babasını ne sıklıkla gördüğüne bağlı anne ya da babasını yılda birkaç kez gören çocukların depresyon düzeylerinin en yüksek derecede olduğunu tespit etmiştir. Bizim araştırmamızda ise anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Anne babası ile sürekli yaşamayan çocukların depresyon düzeyi ailenin yapısı, sosya kültürel seviyesi ve yaşı ile bağlantılı olarak farklılık gösterebilir. Walzac ve Burns (2004) çocuğun, yanında kalmadığı anne ya da babasını, ne sıklıkla gördüğüne bağlı olarak elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, yanında kalmadığı anne ya da babasını yılda birkaç kez gören çocukların depresyon düzeyleri en yüksek olarak tespit etmiştir. Bir başka araştırma da Aral ve Gürsoy (2000) çalışmalarında, boşanmış ailelerden gelen çocukların, ebeveynlerini görme durumlarının, depresyon düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığını, bununla birlikte en yüksek depresyon puanına anne ve babasını hiç görmeyen çocukların sahip olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Aral ve Gürsoy ' un araştırmasında olduğu gibi ebeveyni görme sıklığı bizim araştırmamızda olduğu gibi depresyon düzeyinde anlamlı bir farklılık sağlamamıştır. Ancak ebeveynlerinden birini hiç görmeme değişkeni ayrı bir araştırma konusu olarak ele alındığında çocukların depresyon düzeyleri farklılık gösterebilir.

Steinman'ın (1980) yılında yaptığı araştırmasına göre ise; ayrı yaşadığı anne-babası ile görüşen çocuklarda benlik saygısı olumlu olarak etkilenmektedir. Bu araştırmada "Coopersmith Self-Esteem Inventory" adlı ölçek uygulanmıştır. Araştırmamızda boşanmış olan anne ve babasını çeşitli aralıklarla gören çocuklara uyguladığımız benlik saygısı ölçeğinde anlamlı bir fark saptanamamıştır.

Boşanma sonrasındaki kısa dönem içerisinde çocuklarda öfke, utangaçlık, umutsuzluk, güvensizlik gibi sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu belirtiler depresyona dönüşebilmektedir. Uzun vadede bu çocuklar büyüdüklerinde üniversiteye girme ve tamamlama oranlarının azaldığı, işsizlik oranlarının arttığı gözlenmiştir. Bunun yanında alkol, depresyon ve intihar eğilimlerinin daha çok olduğu gözlenmiştir (Wood, 2004,

s:121). Boşanmış ve boşanmamış aile çocuklarının karşılaştırılması çalışmasına göre ise; çocuk depresyonunun tek nedeni boşanma değildir. Ayrıca çocuklarda benlik saygısıda depresyondan etkilenmektedir. Araştırmamıza katılan çocukların depresyon düzeyleri ile benlik saygıları arasındaki ilişki incelendiğinde depresyon puanları yükseldikçe benlik saygısı puanlarının azaldığı benlik saygı puanları yükseldikçe depresyon puanlarının düştüğü görülmektedir.

5.2.Sonuç

Anne babası boşanmış çocukların depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile yaş değişkeni arasındaki farklılaşma durumu incelendiğinde depresyon ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır. 14 yaşında olanların depresyon puan ortalamaları 12 yaşında olanlardan daha yüksek olarak bulunmuştur.

Bu çocukların depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile kardeş sayısı değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. 3 kardeşi olanların benlik saygısı puan ortalamaları 1 kardeşi olanlardan daha yüksektir.

Araştırmadaki çocuk katılımcıların depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile “Baba Eğitim Düzeyi” değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Lise ve üniversite mezunu olanların benlik saygısı puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmış olup lise mezunu olanların benlik saygısı puan ortalamaları üniversite mezunu olanlardan daha yüksek olarak bulunmuştur.

Çocukların depresyon ve benlik saygısı düzeyleri anne eğitim düzeyi değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu araştıran analiz sonucunda benlik saygısı ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Annesi lise mezunu olan çocukların benlik saygısı ilköğretim mezunu olanlardan daha yüksektir.

Anne babası boşanmış çocukların depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile “Annenizi Ne Kadar Sıklıkla Görüyorsunuz?” değişkeninin farklılaşma durumu incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Annesini haftada bir kez görenlerle, yılda birkaç kez görenlerin depresyon puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Annesini yılda birkaç kez görenlerin depresyon puan ortalamaları haftada bir kez görenlerden daha yüksektir.

Çocuk katılımcıların depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile aile yapısı değişkeni arasındaki farklılaşma durumunu inceleyen araştırmada benlik saygısı ile

aile yapısı değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Geniş ailesi olan çocukların benlik saygısı puan ortalaması çekirdek aileye sahip olanlardan daha yüksektir.

5.3. Öneriler

- Anne babaların boşanma sürecini erteleyip çocuklarının olgunlaşmasını beklemeleri sanılanın aksine depresyona daha yatkın çocukların olmasına sebebiyet verebilmektedir. Bu yüzden ilişkide sorun yaşanıyorsa boşanma sürecini geciktirmemek çocuğun psikolojisi açısından olumlu etkilerde bulunabilir.
- Ebeveynleri boşanan çocuklar arasında kardeşi olanların depresyon girme ihtimalleri daha düşük olmaktadır. Kardeşlerin birbirlerine destek vermelerini sağlamak çocukların ruh sağlığı açısından daha iyi sonuçlar yaratabilmektedir. Bu yüzden kardeşlerin aynı ebeveynde kalması ayrılmaması önerilmektedir.
- Anne babaları boşanan çocukların özellikle anneleri ile görüşme oranları depresyona girme olasılıkları açısından önem taşımaktadır. Anneleriyle daha fazla görüşmek çocukların depresyona girme risklerini azalttığından anne ve çocuk görüşmelerinin daha sık yapılması önerilmektedir.
- Geniş ailesi olan çocuklar ebeveynlerinin boşanmaları sonucunda çekirdek ailesi olan çocuklara göre daha düşük bir olasılıkla depresyona girmektedir. Yani bu süreçte boşanma sırasında ve sonrasında akrabalarla ve aile bireyleriyle birlikte olmak çocuğun depresyona girme riskini azaltabilir.

KAYNAKÇA

Akar, H. (2005). Psikiyatrik Yardım Talebi Olanlar ile Yardım Talebi Olmayan ve Boşanma Aşamasında Olan Çiftlerde Çift Uyum ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılması, Yayınlanmış Uzmanlık Tezi, Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul.

Aksaray, S. (2003). Ergenlerde Benlik Saygısı Geliştirmede Beceri Eğitimi Ve Aktivite Merkezli Programların Etkisi, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Çukurova.

Aksoy, B. A. ,Temel, Z. F., (2001). Ergen ve Gelişimi. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Akyol, A. K., Salı, G., (2013). Yatılı ve Gündüzlü Okuyan Çocukların benlik Kavramlarının Ve Sosyal Destek Algılarının İncelenmesi, Cilt:21 No:4 (Özel Sayı) Kastamonu Eğitim Dergisi 1377-1398

Allison, P.D. & Furstenberg, Jr., F.F (1989). How Marital Dissolution Affects Children: Variations by Age and Sex. Developmental Psychology, Vol.25, No.4.

Amato, P. R. (2001). Children of divorce in the 1990s: an update of the Amato and Keith (1991) meta-analysis.

Amato, P. R., Gilbreth, G. J. (1999). Nonresident Fathers and Children's Well-Being: A Meta-Analysis. Journal of Marriage and the Family, 61.

Amato, P. R., Keith, B. (1991a). Parental Divorce And Adult Well-Being: A MetaAnalysis. Journal of Marriage and the Family, 53.

Amato, P. R., Keith, B. (1991b). Parental Divorce And The Well-Being Of Children: A Meta-Analysis. Psychological Bulletin, 110.

Amato, P. ve Keith, B. (1991) Separation from a parent during childhood and adult socioeconomic attainment. Social Forces, 70.

Amato, P.R. (1991). The "Child of Divorce" as a Person Prototype: Bias in the Recall of Information about Children in Divorced Families. Journal of Marriage and the Family.

Amato, P.R. (2001). Children of Divorce in the 1990's. An Update of the Amato and Keith (1991) Meta-Analysiss. Journal of Family Psychology, Vol.15, No.3.

- Aral, N. ve Gürsoy, F. (2000). Boşanmış ve boşanmamış ebeveynlerin çocuklarının depresyon düzeyleri üzerine bir araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 1, 18-28.
- Arditti, J.A. (1999). Rethinking Relationships Between Divorced Mothers and Their Children: Capitalizing on Family Strengths. *Family Relations*, 48, 109-119.
- Aydın, B. (1996). Benlik Kavramı ve Ben Şemaları, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı:8 İstanbul.
- Aydın, B. (2010). Çocuk ve Ergen Psikolojisi, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Başar, H. (1997). Sınıf Yönetimi. Ankara: Personel Eğitim Merkezi YayınNo:13.
- Bauserman, R. (2002). Child Adjustment in Joint-Custody Versus Sole-Custody Arrangements: A Meta-Analytic Review. *Journal of Family Psychology*, Vol.16, N.1.
- Baymur, F. (1994)., Genel Psikoloji. İstanbul, İnkılap Kitapevi.
- Benedek, E. P. ve Brown, C. F. (1997). Boşanma ve çocuğunuz. (S. Katlan, Çev.). (1.Baskı). Ankara: HYB Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 1995).
- Bilgin, Ş. (2001). Ergenlerde Kaygı İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Billick, S. B. And Perry C.D. (1994). Role Of Psychiatric Evaluator In Child Custody Disputes. New York: Chapman ve Hall.
- Budak, S. (2000). Psikoloji Sözlüğü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bulut, Işıl. (1990). Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı, Ankara: Özgüleş Matbaası.
- Bulut, Işıl. (1993). Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi, Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.
- Butler, I., Scanlan, L., Robinson, M., Douglas, G. & Murch, M. (2002). Children's Involvement in Their Parents' Divorce: Implications for Practice. *Children & Society*, Vol.16.

Butler, I., Scanlan, L., Robinson, M., Douglas, G. & Murch, M. (2002). Children's Involvement in Their Parents' Divorce: Implications for Practice. *Children & Society*, Vol.16.

Cookston, J.T., Harrist, A.W. & R.C. Ainslie, (2003). Affiliative And Instrumental Marital Discord, Mother's Negative Affect, And Children's Negative Interactions With Unfamiliar Peers. *Journal of Child and Family Studies*, Vol.12, No.2.

Coopersmith, S. (1991). SEI-Self-Esteem Inventories. Consulting Psychologist Press, Inc. Palo Alto.

Coşkun, Y., Altay, C.A., (2009). "Lise Öğrencilerinde Yabancılaşma ve Benlik Algısı İlişkisi", M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 29.

Culbertson JL, Newman JE, Willis DJ.(2003). Childhood and adolescent psychologic development. *Pediatr Clin North Am* 2003; 50.

Çağdaş, A. (2003). ; Anne Baba Çocuk İletisimi, Eğitim Kitapevi Yayınları, Konya.

Çakıcı, Serap. (2006). Alt ve Üst Sosyoekonomik Düzeydeki Ailelerin Aile İşlevlerinin, Anne-Çocuk İlişkilerinin ve Aile İşlevlerinin Anne-Çocuk İlişkilerine Etkisinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Çam, S.(1991). Kız Meslek Lisesi Öğrencilerinden Kariyere Yönelenlerle Ev Kadınlığına Yönelenlerin Benlik Kavramları, Ankara Üniversitesi Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Çamur D.G. (2000). Aile İşlevleri ile Ailenin Sosyal, Demografik ve Ekonomik Nitelikleri ve Yaşam Döngüsü Arasındaki İlişkiler. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelikel, S. (2006). Boşanmanın Çocuklara Hukuki Sonuçları, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale

Çelikkaleli, Ö., Gündoğdu, M. ve Kıran-Esen, B. (2006). Ergenlerde Yetkinlik Beklentisi Ölçeği: Türkçe uyarlamasının geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim Araştırmaları*, 25.

Dağ, İ. (1991). Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RİDKOÖ)'in üniversite öğrencileri için güvenirliği ve geçerliği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 7 (26).

- Dönmezer, I. (2001). Ailede İletişim ve Etkileşim, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Duyan, V. (2003). Sosyal Hizmetin İşlev ve Roller, Toplum ve Sosyal Hizmetler Dergisi. 14/2.
- Fiyakalı, C.N., (2008). Anne-Babası Boşanmış ve Boşanmamış Lise Öğrencilerinin Sürekli Öfke Düzeyleri ve Öfke İfade Tarzlarının Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Flannagan, D. ve HARDEE, S.D. (1994), Talk About Preschooler's Interpersonal Relationships : Vol. 40, No. 4, Wayne State University Press.
- Forehand, R., Armistead, L. ve David, C. (1997) Is adolescent adjustment following parental divorce a function of predivorce adjustment? Journal of Abnormal child Psychology, 25(1).
- Freud, S, (2009). Haz Ötesinin İlkesinde Ben ve İd, Çev: Ali Babaoğlu, İstanbul: Metis Yayınları.
- Galinsky, E. (2001) “ What Children Want From Parents And How Teachers Can Help? ” Educational Leadership, U.S.A.
- Gander, M. and Gardiner, H. (1993). Çocuk ve Ergen gelişimi, Çev. : Bekir Onur, İmge Kitapevi.
- Geçtan, E. (2004), İnsan Olmak (3. Basım), Metis Yayınları, İstanbul
- Glasser, W. (1969). School without failure. New York: Harper and Row Publishers
- Güçray, S. S. (1993). Öz-Saygı Envanteri'nin geçerlik ve güvenirliği. Ç. U. Eğitim Fakültesi Dergisi, 1 (9).
- Gürel, Ö. (2007). Görme Engelli Ergenlerle Gören Ergenlerin Benlik Saygısı
- Göğüş, A.K. “ Depresyonun Klinik Belirtileri”, Duygudurum Dizisi, 1, 2000, ss:39-33.
- Gelişimlerin Karşılaştırılması. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Harland, P, Reijneveld, S.A., Brugman, E. verlooove-Vanhorick, S.P. verhulst, F.C. (2002). Family Factors and Life Events as Risk Factors for Behavioural and Emotional Problems in Children. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 11.
- Hess, R. D., & Camara, K. A. (1979). Post-divorce family relationships as mediating factors in the consequences of divorce for children. *Journal of Social Issues*, 35(4), 79-96.
- Hetherington, E. M.,& Kelly, J. (2002). *For Better Or For Worse: Divorce Reconsidered*.N.Y:Norton.
- Hipke, K.N., Wolchik, S.A., Sandler, I.N. & Braver, S.L.(2002). Predictors of Children 's Intervention Induced Resilience in A Parenting Program For Divorced Mothers. *Family Relations*, 51.
- Hortaçsu, N.(1991). *İnsan ilişkileri*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları. İstanbul, 2001.
- Kaner, S. (1995). "Görme ve Ortopedik Engelli ve Engelli Olmayan Ergenlerin Benlik Saygılarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi". *Özel Eğitim Dergisi*,2(1).
- Karakuş S., (2003), Anne-Babası Boşanmış Ve Boşanmamış Çocukların Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi Ve Okul Başarısına Yansıması, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek lisans Tezi, İzmir.
- Karasar, N (2002). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Koçak, Ç. D. ve Baran, G. 2005. 9-11 yaş grubundaki çocukların benlik kavramı düzeyleri ile ebeveynlerin evlilik uyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (29), 14-25.
- Kırcaoğlu, D. (2012). *Çocukla birlikte büyüme*. İstanbul: H2O Yayıncılık.
- Kneckt, M.C. K., Kauttila, M.L.E., and Syrjala, H. (2001). Self-Esteem as a Characteristic Of adherence to diabetes and dental Self-care regimens.Munksgaard.
- Kulaksızoğlu, A. (2001). *Ergenlik Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kumbaroğlu, Z. H. (2013). Spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri ile benlik saygısı düzeylerinin çeşitli sosyo-demografik

özelliklerine göre karşılaştırılması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kuzgun, Y. (1988). Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Ankara: ÖSYM Yayınları.

Laver, R.H. & Laver, J.C. (1991). Marriage and Family The Quest For Intimacy. Wm.C. Brown Publishers.

Lelord, F., Andre, C. (2006).Zor Kişiliklerle Yaşamak, Ankara.

Lengua, L.J., Sandler, I.N., West, S.G., Wolchik, S.A. ve Curran, P.J. (1999). Emotionality and Self-Regulation, Threat Appraisal and Coping in Children of Divorce. Development and Psychopathology, 11.

Lowenstein, J.Sam; Koopman, E. John. (1978). Comparison of the Self Esteem Between Boys Living With Single-Parent Fathers. Journal of Divorce, 2,p: 195-208

Merrill P. Q. (1994).Patterns Related To Culture, Sex and Gender of Child, 40 (4).

Ortner, G. (2008). Masallarla çocuk eğitimi. (S. Ogan Çev.). (1. Baskı). İstanbul, Sistem Yayıncılık.

Ömeroğlu, F. (1996).“ Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Terbiyesinde Annenin Rolü Ve Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları ”, Marmara Üniversitesi Doktora Tezi, İstanbul.

Öy, B. (1991) Çocuklar için Depresyon Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması, Türk Psikiyatri Dergisi, 2.

Öz, İ. (2005). Anne- baba olma sanatı. (6. Basım). İstanbul: Alfa Yayınları.

Özatça, Arzu. 2009. Ergenlerde Sosyal ve Duygusal Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özdiker, J.B., (2002)“ DEHB Olan Çocukların Anneleriyle ilişkilerini Algılamaları ile Annenin Çocuğunu Kabullenme ve reddetme Davranışlarına Ait Algılamaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi ”, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Özer, D. Özer, K. (2001). Çocuklarda Motor Gelişim. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. 2.Baskı, 2001.

- Özgüven, İ. E. (2000). Evlilik ve Aile Terapisi. Ankara: Pdrem Yayınları.
- Özgüven, İ.E. (2001). Ailede İletişim ve Yaşam. PDREM Yayınları. Ankara.
- Özgüven, İbrahim Ethem. (2000). Evlilik ve Aile Terapisi, Ankara: Pdrem Yayınları.
- Özmert, Elif N. 2006. Erken Çocukluk Gelişiminin Desteklenmesi-III: Aile, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 49.
- Özoğul, S. N. (1988) Annenin çalışmasının ve bazı bireysel niteliklerin çocuğun özsaygısına etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi.
- Öztürk, M. (2008). 99 sayfada boşanmış ailelerde çocuk. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özyürek, M. (1982). Normal Öğrencilerle Birlikte ve Ayrı Eğitilen Ortopedik Arızalı Öğrencilerde Benlik Kavramı ve Denetleme Odağı, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara.
- Pişkin, M. (1996). Türk ve İngiliz lise öğrencilerinin benlik saygısı yönünden karşılaştırılması. III. Ulusal PDR Kongresi, Ç. Ü. Adana.
- Plummer D. (2011). Benlik Saygısı Çocuklarda Nasıl Geliştirilir. Emel Aksay (çev.) İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Rosenberg, M. (1989). Society and the adolescent self-image. Revised edition. Middletown, CT: Wesleyan University Press.
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal vs. external control of reinforcement. Psychological Monographs.
- Sarıcı Bulut, S., Tagay, Ö., Yılmaz, D., Aktaş, M., Öz, F., Ürün, A., Doğuş, Y., Öztürk, N., Gül, H., Gülhan, Ö., Altan, S., Akkurt, M., Nalbantoğlu, H., Yılmaz, S., Yıldırım, S., Çalışkan, N. (2007). Çocuklarda davranış bozuklukları ve ilgili konular., S. Sarıcı Bulut (Editör). Davranış değiştirme süreci, çözüm odaklı danışma. Ankara. Milli Eğitim Müdürlüğü Yayınları.
- Semin, R. U. (1984). Gençlik Psikolojisi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. 2.Baskı. İstanbul: Acar Matbaacılık.

- Sertelin, Çare. (2003). Ebeveyn Tutumlarının Sosyo-Kültürel Yapı ve Aile Fonksiyonları ile İlişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Soytetir, S. (2005). Benlik ve Kişilerarası İletişim. Edi: Gürüz D, Temel A. İletişime Yeni Yaklaşımlar. 1. Baskı, İzmir: Nobel Basımevi.
- Spigelman A. and Spigelman G. (1991). Indications of Depression and Distress in Divorce and Nondivorce Children Reflected by the Rorschach Test, Journal of Personality Assessment, 57(1).
- Steinberg, L. (2007). Ergenlikte aileler. Ergenlik. (1. Baskı) içinde (149-184). (S.A. Sevim, Çev.) Ankara: İmge Kitapevi.
- Stephen, Helen. (1993). Conflict Resolution With Young Children, Watson, A.C.T.: Australian Early Childhood Association.
- Sucu, İ. (2007). Boşanmış kadınların boşanma nedenleri ve boşanma sonrası toplumsal kabulleri (Sakarya ili örneği). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji ABD. Sakarya.
- Şahin, Deniz. (1996). Ergenlerde Aile Algısı ve Benlik Algısı. Türk Psikoloji Dergisi, 11.
- Tarhan, N. (2007). Evlilik psikolojisi. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Türkoğlu, Adil. (1997). 99 Soruda Eğitim Bilimine Giriş. İzmir: Memleket Gazetecilik ve Matbaacılık. Üniversitesi Yüksek Lisans tezi, İstanbul, 2002.
- Uyar, S. (1999). Boşanmış bireylerin evlilik süreci ve bugüne ilişkin psikolojik sorunları üzerine bir araştırma. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara: Gülhane Askeri Tıp Akademisi.
- Verduyn, c. & Carlton Smith, h. (1995). Child Custody, Chapter 5.4 Bull, r. & Carson, d, (eds). (1995). Handbook of Psychology in Legal Contexts, Newyork: walley.
- Walczak, Y. and Burns, S. 2004. Boşanma ve çocuk üzerine etkileri (Çeviren: İ. Ersevim). Özgür Yayınları, 231 s., İstanbul.

Wood JJ, Repetti RL, Roesch SC. “Divorce and children’ s adjustment problems at home and school: The role of depressive / withdrawn parenting,” Child Psychiatry and Human Development, 2004, Vol:35(2), pp:121-141.

Wallerstein, J.S. & Lewis, J.M. (2004). The Unexpected Legacy of Divorce: Report of A 25 Year Study. Psychoanalytic Psychology. V.21, N.3.

Wolfinger, N.H. (2003). Family Structure Homogamy: The Effects of Parental Divorce On Partner Selection and Marital Stability. Social Science Research.

Yavuzer, H. (2003).Ana - Baba ve Cocuk, Remzi Kitapevi, Istanbul,

Yavuzer, H. (2000), Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi, İstanbul: Remzi Kitabevi.

EKLER

Ek-1.Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda, sizinle ve ailenizle ilgili bazı sorular bulunmaktadır. **Sizden alınan bu bilgiler bir araştırmada kullanılacak, isimlerinizle verdiğiniz yanıtlar yalnızca benim tarafımdan bilinecektir.** Lütfen hiçbir soruyu atlamadan, içtenlikle doldurunuz. Yardımınız için teşekkür ederim.

Yeşim Canlı

İstanbul Arel Üniversitesi

Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Öğrencisi

Tarih :

LÜTFEN SİZE UYGUN OLANI İŞARETLEYİNİZ(yuvarlak içine alın)

Adınız – Soyadınız:

Cinsiyetiniz:

1) ()Kız 2) ()Erkek

Doğum tarihinizi gün ay ve yıl olarak yazınız:...../...../.....

AİLE YAPISI:

1) Çekirdek aile 2) Geniş aile(Büyük anne-baba) 3) Boşanmış Aile

4- Kimlerle Yaşıyorsunuz?

1) Anne ve babanız ile 2) Anneniz ile 3)Babanız ile 4)Büyükanne/büyükbabanız ile

5- Kaç Kardeşiniz Var?(Abla-Abi-Kardeş)

1) Kardeşim yok 2) Bir kardeşim var 3) İki kardeşim var 4) Üç kardeşim var

5) Diğer.....

6-Ailenizin Kaçınıcı Çocuğusunuz? (Eğer ilk dünyaya gelen sensen 1.cocuksun 2.dünya geldiysen 2. Çocuk v.s.)

- 1) Birinci Çocuk 2) İkinci Çocuk 3) Üçüncü Çocuk 4) Dördüncü Çocuk
5) Diğer.....

7-ANNENİZİN ÖZELLİKLERİ

- 1) Sağ 2) Ölmüş

- 1) Öz 2)Üvey

8-Annennizin Eğitim Düzeyi

- 1) Eğitimi Yok 2) Okur-yazar 3) İlkokul 4) Ortaokul 5)Lise 6) Üniversite

9-Annennizin Mesleğı

- 1) Evhanımı 2) İşçi 3) Memur 4) Emekli 5) Serbest meslek

10-BABANIZIN ÖZELLİKLERİ

- 1) Sağ 2) Ölmüş

- 1) Öz 2) Üvey

11-Babanızın Eğitim Düzeyi

- 1) Eğitimi Yok 2)Okur yazar 3) İlkokul 4) Ortaokul 5)Lise 6)Üniversite

12-Babanızın Mesleğı

- 1) İşsiz 2) İşçi 3)Memur 4) Emekli 5) Serbest meslek(Kendi İşı)

EĞER ANNENİZ –BABANIZ BOŞANMIŞ (AYRILMIŞ) İSE AŞAĞIDAKİ SORULARI YANITLAYINIZ

13- Anneniz babanız boşanalı (ayrılalı) ne kadar zaman oldu ?

- 1) 0– 6 ay 2) 6 ay–1yıl 3) 1– 2 yıl 4) 2– 3 yıl 5) Daha fazla(.....)

14-Babanızı ne kadar sıklıkla görüyorsunuz?

- 1)Her gün görüyorum
2) Haftada bir kez görüyorum
3) İki haftada bir görüyorum
4) Ayda bir görüyorum
5) Yılda birkaç kez görüyorum
6) Hiç görmüyorum

15-Anneleri ne kadar sıklıkla görüyorsunuz?

- 1)Her gün görüyorum
2) Haftada bir kez görüyorum
3) İki haftada bir görüyorum
4) Ayda bir görüyorum
5) Yılda birkaç kez görüyorum
6) Hiç görmüyorum

Ek-2.Copersmith Benlik Saygısı Ölçeği

ADI SOYADI:

Aşağıda her insanın zaman zaman hissedebileceği bir takım durumlar maddeler halinde sıralanmıştır. Bu maddelerde belirtilen ifadeler, eğer sizin genellikle hissettiklerinizi tanımlıyor ve çoğunlukla size uygun geliyorsa ilgili sorunun karşısındaki “EVET” sütununa bir (X) işareti koyunuz. Bu ifadeler eğer genellikle sizin hissettiklerinizi tanımlamıyor ve çoğunlukla size uygun gelmiyorsa bu durumda da “HAYIR” sütununa bir (X) işareti koyunuz.

	EVET (Benim gibi)	HAYIR (Benim gibi değil)
1- Başıma gelenlerden (olanlardan) genellikle rahatsız olmam		
2- Sınıfın önünde konuşma yapmak bana çok güç gelir.		
3- Eğer gücüm yetse kendimle ilgili değiştirmek istediğim pek çok özelliğim var.		
4- Herhangi bir konuda fazla zorlanmadan karar verebilirim		
5- İnsanlar benimle birlikteyken hoş ve eğlenceli vakit geçirirler		
6- Evdeyken kolayca canım sıkılır keyfim kaçar.		
7- Yeni şeylere alışmam uzun zaman alır.		
8- Yaşıtlarım tarafından seviliyorum, popülerim		
9- Anne-babam genellikle duygularımı dikkate alır.		
10- Genellikle pek direnmeden , kolayca pes ederim		
11- Ailemin benden beklentisi çok fazla (aşırı derecede)		
12- Kendim olmakta oldukça zorlanıyorum(benim yerimde olmak oldukça zordur)		
13- Hayatımdaki her şey karmakarışık		
14- Arkadaşlarım genellikle fikirlerimi izlerler		
15- Kendimi değersiz görüyorum.		
16- Pek çok kere evden kaçmayı (başımı alıp gitmeyi) düşündüğüm olmuştur		
17- Okuldayken sık sık canım sıkılır		
18- Çoğu insan kadar güzel görünümlü biri değilim		
19- Söyleyecek bir şeyim olduğunda onu genellikle çekinmeden söylerim.		
20- Annem babam beni anlayabiliyor.		
21- İnsanların çoğu benden daha çok seviliyor.		
22- Çoğu zaman anne babamın beni sanki zorladıklarını hissediyorum		
23- Okuldayken çoğu zaman cesaretim kırılıyor		
24- Sık sık keşke başka birisi olsam diye düşünüyorum		
25- Kendimi güvenilir biri olarak görmüyorum.		

Ek-3.Çocuk Depresyonu Ölçeği

ADI SOYADI:

SINIFI:

YÖNERGE: Aşağıda gruplar halinde bazı cümleler yazılıdır . Her gruptaki cümleleri dikkatlice okuyunuz. Her grup içinden, bugünde dahil olmak üzere, son iki haftadır yaşadıklarınızı en iyi şekilde tanımlayan cümleyi seçip,

YANINDAKİ RAKAMI DAİRE İÇİNE ALINIZ

A.

0.Kendimi arada sırada üzgün hissedirim.

1.Kendimi sık sık üzgün hissedirim.

2-Kendimi her zaman üzgün hissedirim.

B.

0.İşlerim hiçbir zaman yolunda gitmeyecek.

1.İşlerimin yolunda gidip gitmeyeceğinden emin değilim.

2.İşlerim yolunda gidecek.

C.

0.İşlerimin çoğunu doğru yaparım.

1.İşlerimin çoğunu yanlış yaparım.

2.Her şeyi yanlış yaparım.

D.

0.Birçok şeyden hoşlanırım.

1.Bazı şeylerden hoşlanırım.

2.Hiçbir şeyden hoşlanmam.

E.

0.Her zaman kötü bir çocuğum.

1.Çoğu zaman kötü bir çocuğum.

2.Arada sırada kötü bir çocuğum.

F.

0.Arada sırada başıma kötü bir şeylerin geleceğini düşünürüm.

1.Sık sık başıma kötü şeylerin geleceğinden endişelenirim.

2.Başıma çok kötü şeylerin geleceğinden eminim.

G.

0.Kendimden nefret ederim.

1.Kendimi beğenmem.

2.Kendimi beğenirim.

H.

0.Bütün kötü şeyler benim hatam.

1.Kötü şeylerin bazıları benim hatam.

2.Kötü şeyler genellikle benim hatam değil.

I.

0.Kendimi öldürmeyi düşünmem.

1.Kendimi öldürmeyi düşünürüm ama yapamam.

2.Kendimi öldürmeyi düşünüyorum.

İ.

0.Her gün içimden ağlamak gelir.

1.Bir çok günler içimden ağlamak gelir.

2.Arada sırada içimden ağlamak gelir.

J.

0.Her şey her zaman beni sıkır.

1.Her şey sık sık beni sıkır.

2.Her şey arada sırada beni sıkır.

K.

0.İnsanlarla beraber olmaktan hoşlanırım.

1.Çoğu zaman insanlarla birlikte olmaktan hoşlanmam.

2.Hiçbir zaman insanlarla birlikte olmaktan hoşlanmam.

L.

0.Herhangi bir şey hakkında karar veremem.

1.Herhangi bir şey hakkında karar vermek zor gelir.

2. Herhangi bir şey hakkında kolayca karar veririm.

M.

0. Güzel / yakışıklı sayılırım.

1. Güzel / yakışıklı olmayan yanlarım var.

2. Çirkinim.

N.

0. Okul ödevlerimi yapmak için her zaman kendimi zorlarım.

1. Okul ödevlerimi yapmak için çoğu zaman kendimi zorlarım.

2. Okul ödevlerimi yapmak sorun değil.

O.

0. Her gece uyumakta zorluk çekerim.

1. Birçok gece uyumakta zorluk çekerim.

2. Oldukça iyi uyurum.

Ö.

0. Arada sırada kendimi yorgun hissederim.

1. Birçok gün kendimi yorgun hissederim.

2. Her zaman kendimi yorgun hissederim.

P.

0. Hemen her gün canım yemek, yemek istemez.

1. Çoğu gün canım yemek, yemek istemez.

2. Oldukça iyi yemek yerim.

R.

0. Ağrı ve sızılardan endişe etmem.

1. Çoğu zaman ağrı ve sızılardan endişe ederim.

2. Her zaman ağrı ve sızılardan endişe ederim.

S.

0.Kendimi yalnız hissetmem.

1.Çoğu zaman kendimi yalnız hissederim.

2.Her zaman kendimi yalnız hissederim.

Ş.

0.Okuldan hiç hoşlanmam.

1.Arada sırada okuldan hoşlanırım.

2.Çoğu zaman okuldan hoşlanırım.

T.

0.Birçok arkadaşım var.

1.Birkaç arkadaşım var ama daha fazla olmasını isterdim.

2.Hiç arkadaşım yok.

U.

0.Okul başarıım iyi.

1.Okul başarıım eskisi kadar iyi değil.

2.Eskiden iyi olduğum derslerden çok başarısızım.

Ü.

0.Hiçbir zaman diğer çocuklar kadar iyi olamıyorum.

1.Eğer istersem diğer çocuklar kadar iyi olurum.

2.Diğer çocuklar gibi iyiyim.

V.

0.Kimse beni sevmez.

1.Beni seven insanların olup olmadığından emin değilim.

2.Beni seven insanların olduğundan eminim.

Y.

0.Bana söyleneni genellikle yaparım.

1.Bana söyleneni çoğu zaman yaparım.

2.Bana söyleneni hiçbir zaman yapmam.

Z.

0.İnsanlarla iyi geçinirim.

1.İnsanlarla sık sık kavga ederim.

2.İnsanlarla her zaman kavga ederim.

